

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

А. С. ПОПОВИЧ

ПРАКТИКУМ
З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 5-9 КЛАСАХ
ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Електронне видання

Кам'янець-Подільський

2022

УДК 811.161.2(075.8)

ББК 81.411.4я73

П58

*Рекомендувала вчена рада Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка
(протокол за № 4 від 31 березня 2022 року)*

Рецензенти:

О. А. Копусь – доктор педагогічних наук, професор, перший про-реktor з навчальної та науково-педагогічної роботи Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського;

А. В. Лупійчук – учитель української мови і літератури Кам'янець-Подільської загальноосвітньої школи № 16 I-III ступенів, учитель вищої категорії, учитель-методист, заслужений працівник освіти України.

Попович А. С.

П58 Практикум з методики навчання української мови в 5-9 класах закладів загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2022. 220 с.

Електронна версія посібника доступна за покликанням:

URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/handle/123456789/6323>

У посібнику вміщено інформаційний обсяг навчальної дисципліни, плани практичних і лабораторних занять, методичні рекомендації щодо написання курсових робіт із методики навчання української мови, переліки монографій і посібників з методики навчання української мови, програм і шкільних підручників з української мови, рекомендовану літературу.

Для науково-педагогічних працівників і здобувачів вищої освіти. Водночас може стати в пригоді вчителям-словесникам.

УДК 811.161.2(075.8)

ББК 81.411.4я73

© Попович А. С., 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА 6	
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ» 7	
ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ 16	
<i>Практичне заняття № 1.</i> Зміст навчання української мови в 5-9 класах закладів загальної середньої освіти 16	
<i>Практичне заняття № 2.</i> Зміст і структура чинних програм з української мови для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти 20	
<i>Практичне заняття № 3.</i> Методи та прийоми навчання української мови 23	
<i>Практичне заняття № 4.</i> Інноваційні методи навчання української мови 24	
<i>Практичне заняття № 5.</i> Типи уроків української мови, їх структура і методика проведення 46	
<i>Практичне заняття № 6.</i> Нетрадиційні форми проведення уроків української мови 49	
<i>Практичне заняття № 7.</i> Методика вивчення фонетики, графіки та орфоєпії. Розроблення плану-конспекту уроку вивчення нового матеріалу 55	
<i>Практичне заняття № 8.</i> Методика вивчення лексикології та фразеології. Розроблення плану-конспекту уроку вивчення нового матеріалу 62	
<i>Практичне заняття № 9.</i> Методика вивчення будови слова і словотвору. Розроблення плану-конспекту уроку вивчення нового матеріалу 67	

Практичне заняття № 10. Методика вивчення морфології. Розроблення плану-конспекту уроку закріплення знань, умінь та навичок..... 71

Практичне заняття № 11. Методика вивчення синтаксису. Розроблення уроків закріплення знань, умінь та навичок..... 79

Практичне заняття № 12. Види диктантів, методика їх проведення..... 84

Практичне заняття № 13. Методика написання переказів 87

Практичне заняття № 14. Методика написання творів і есе 90

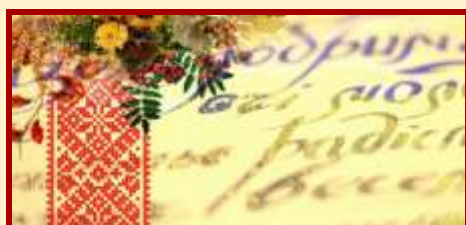
Практичне заняття № 15. Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови..... 94

Практичне заняття № 16. Методика роботи зі стилістики в 5-9 класах..... 97

Практичне заняття № 17. Методика вивчення риторики в 5-9 класах 101

Практичне заняття № 18. Методика вивчення загальних відомостей про мову в 5-9 класах 106

Практичне заняття № 19. Позакласна робота з української мови 108

ПЛАНИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ 111

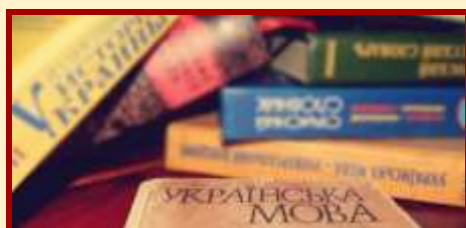
Лабораторне заняття № 1. Аналіз підручників з української мови для 5-9 класів..... 111

Лабораторне заняття № 2. Аналіз методів і прийомів навчання, використаних на уроках української мови в 5-9 класах..... 120

Лабораторне заняття № 3. Добір системи вправ на уроки української мови в 5-9 класах 126

Лабораторне заняття № 4. Спостереження й аналіз уроків української мови в 5-9 класах 132

Лабораторне заняття № 5. Методика перевірки та оцінювання диктантів 139

<p><i>Лабораторне заняття № 6. Перевірка письмових творчих робіт учнів 5-9 класів. Їх редагування та аналіз.....</i> 145</p> <p><i>Лабораторне заняття № 7. Методика стилістичного аналізу тексту</i> 166</p> <p><i>Лабораторне заняття № 8. Презентація методичних ідей</i> 169</p>	
<p>МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАПИСАННЯ КУРСОВИХ РОБІТ ІЗ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ..... 172</p>	
<p>ПЕРЕЛІК МОНОГРАФІЙ І ПОСІБНИКІВ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ..... 205</p> <p>ПЕРЕЛІК ШКІЛЬНИХ ПРОГРАМ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ 5-9 КЛАСІВ 211</p> <p>ПЕРЕЛІК ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ 5-9 КЛАСІВ..... 212</p> <p>РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА..... 215</p>	

ПЕРЕДМОВА

Методиці навчання української мови належить провідна роль у системі підготовки вчителя української мови. Майбутній учитель має не лише теоретично оволодіти методами й прийомами успішного вивчення української мови в закладах загальної середньої освіти, а й набути практичних умінь та навичок їх творчого використання. Перебудова шкільної освіти та впровадження принципів Нової української школи зумовлює необхідність оновлення й удосконалення змісту навчальної дисципліни «Методика навчання української мови», спрямування її на підготовку майбутніх учителів-словесників до формування в закладах загальної середньої освіти національно свідомої мовної особистості, до реалізації комунікативно-діяльнісного принципу.

Складниками посібника є інформаційний обсяг навчальної дисципліни, плани практичних і лабораторних занять, методичні рекомендації щодо написання курсових робіт із методики навчання української мови, переліки монографій і посібників з методики навчання української мови, програм і шкільних підручників з української мови для учнів 5-9 класів, рекомендована література. У планах практичних і лабораторних занять докладно описано попередню підготовку здобувачів вищої освіти та аудиторну роботу. До них подано найновішу методичну літературу.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»

Загальні питання методики навчання української мови в закладах загальної середньої освіти

Тема 1. Методика навчання української мови як наука і навчальна дисципліна. Предмет і завдання курсу. Значення методики для викладання української мови в закладах загальної середньої освіти. Зв'язок методики з суміжними дисциплінами. Системний підхід до мовних явищ та відтворення його в методиці. Передовий досвід та використання методичної спадщини минулого в галузі методики навчання мови, мовознавства, педагогіки, психології. Методи наукового дослідження: теоретичний аналіз літератури, вивчення досвіду роботи закладів загальної середньої освіти, цілеспрямовані спостереження за діяльністю здобувачів загальної середньої освіти, моделювання освітнього процесу, різні види експерименту, анкетування, індивідуальні бесіди. Зміст і побудова курсу. Короткий огляд історії розвитку методики навчання української мови. Внесок українських лінгводидактів у розвиток методичної науки. Актуальні проблеми сучасної методичної науки.

Тема 2. Українська мова як предмет навчання в закладах загальної середньої освіти. Освітнє значення української мови як навчального предмета. Мета і завдання навчання української мови в закладах загальної середньої освіти. Формування національно-мовної особистості учня. Значення мови в культурному й мовленнєвому розвитку особистості. Рідна мова – основа духовного та інтелектуального розвитку особистості. Підходи до вивчення української мови: компетентнісний, когнітивно-комунікативний, особистісно зорієнтований і діяльнісний. Змістові й наскрізні лінії навчання української мови. Етапи вивчення української мови.

Психологічні й дидактичні основи навчання української мови. Психологічна наука про шляхи засвоєння знань, умінь і навичок української мови. Мовна особистість та шляхи її розвитку. Психологічні передумови успішного засвоєння мовного матеріалу. Інтенсифікація освітнього

процесу і розвиток пізнавальних здібностей учнів у процесі вивчення мови (уваги, пам'яті, мислення, дару слова, мовної інтуїції тощо). Психолінгвістичні основи мовленнєвої діяльності й формування комунікативних умінь.

Дидактичні засади навчання. Закономірності засвоєння мови. Застосування загальнодидактичних принципів у процесі навчання української мови. Реалізація принципів Нової української школи на уроках української мови. Питання про власне методичні принципи навчання мови й розвитку мовлення. Міжпредметні та внутрішньопредметні зв'язки в шкільному курсі української мови.

Основні нормативні документи, на які спирається методика навчання української мови: Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Державний стандарт базової середньої освіти», концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа», «Концепція розвитку педагогічної освіти», «Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти» та ін. Роль учителя в реалізації мети і завдань шкільного курсу української мови.

Тема 3. Засоби навчання української мови. Підручник як провідний засіб навчання. Особливості чинних підручників української мови. Реалізація в підручнику принципів (зокрема, принципів Нової української школи) і мети навчання. Засоби унаочнення, їх види. Дидактичний матеріал для занять української мови та вимоги до нього. Технічні засоби в навчанні мови. Комп'ютер як засіб оптимізації освітнього процесу. Інші засоби навчання. Методика використання засобів наочності, зокрема сучасних. Особливості використання засобів наочності в умовах дистанційного навчання.

Тема 4. Методи і прийоми навчання української мови. Метод як одна з основних категорій методики. Сучасні класифікації методів навчання. Залежність вибору методів і прийомів навчання від специфіки навчального матеріалу, підготовки здобувачів загальної середньої освіти до його сприймання й засвоєння. Характеристика основних методів навчання. Роль інтерактивних методів навчання у формуванні мовної особистості учня. Проблемне навчання: способи створення проблемних ситуацій, постановка проблемних питань, керування пізнавальною діяльністю учнів. Розвивальне навчання. Інноваційні технології навчання української мови. Дистанційні технології навчання української мови.

Прийом як елемент методу. Види прийомів. Системне використання методів на уроках української мови. Особливості використання методів і прийомів навчання української мови в умовах дистанційного навчання.

Тема 5. Типи уроків української мови. Урок – основна форма організації освітнього процесу. Вимоги до сучасного уроку української мови, зокрема в умовах Нової української школи. Мета й зміст уроку української мови. Технологія уроку. Проблема типології уроків української мови. Структура уроків різних типів з української мови та методика їх проведення. Нетрадиційні форми проведення уроків української мови та методичні вимоги до них. Роль дидактичної гри в опануванні української мови. Модульна система уроків, її значення для вивчення теми (розділу). Особливості проведення уроків української мови в умовах дистанційного навчання. Система уроків української мови, її значення для вивчення теми. Аналіз уроку української мови. Планування програмного матеріалу з української мови. Види планування.

Методика вивчення основних розділів шкільного курсу української мови в 5-9 класах

Тема 6. Методика вивчення фонетики, графіки й орфоєпії в 5-9 класах. Зміст шкільного курсу фонетики та його значення. Зв'язок занять із фонетики з вивченням орфоєпії, графіки, орфографії та граматики, із заняттями з розвитку мовлення. Завдання вивчення фонетики. Формування орфоєпічних навичок. Орфоєпія та її основні значення. Методи й прийоми вивчення фонетики, орфоєпії, графіки. Робота з орфоєпічним словником. Використання наочності й ТЗН у процесі навчання фонетики й орфоєпії. Специфіка дидактичного матеріалу. Особливості вивчення фонетики, орфоєпії, графіки й орфографії української мови в умовах дистанційного навчання.

Тема 7. Методика вивчення лексики в 5-9 класах. Зміст шкільного курсу лексики і завдання його вивчення. Значення, місце й принципи вивчення лексики. Функційно-комунікативний підхід до вивчення лексики. Методика ознайомлення учнів із лексичними категоріями. Лінгводидактичні основи української мови. Труднощі в засвоєнні учнями лексичних понять. Система тренувальних вправ із лексики. Вироб-

лення навичок користування словниками різних типів. Лексичний аналіз тексту. Словникова робота у зв'язку із вивченням розділів шкільного курсу мови. Лексична робота в системі занять із розвитку мовлення. Наочні посібники з лексики, методика їх використання. Робота з тлумачним словником, словниками синонімів, іншомовних слів та ін. Особливості навчання лексики в умовах дистанційного навчання.

Тема 8. Методика вивчення фразеології в 5-9 класах. Значення вивчення фразеології в закладах загальної середньої освіти. Шляхи засвоєння фразеологізмів. Основні види робіт зі збагачення фразеологічного запасу. Система тренувальних вправ із фразеології. Наочні посібники з фразеології, методика їх використання. Фразеологічні словники як джерело навчання. Фразеологія в позакласній роботі. Особливості навчання фразеології у школах в умовах дистанційного навчання.

Тема 9. Методика вивчення будови слова і словотвору в 5-9 класах. Зміст шкільного курсу про будову слова і словотвір. Значення й завдання вивчення розділів «Будова слова» і «Словотвір». Основні поняття будови слова та словотвору.

Методика поглиблення знань про значущі частини мови (морфеми). Наступність і перспективність у вивченні матеріалу, шляхи подолання труднощів у виділенні основи (похідної й непохідної), кореня, префікса, суфікса. Розкриття значення морфем; уточнення й збагачення лексичного запасу учнів у процесі вивчення морфологічної будови слова; вироблення орфографічних навичок. Прийоми вивчення морфемної будови слова.

Принципи вивчення словотвору в закладах загальної середньої освіти. Зв'язок із будовою слова, фонетикою, лексикою, морфологією, орфографією. Ознайомлення здобувачів загальної середньої освіти зі способами словотвору: труднощі в засвоєнні словотвірних понять; система вправ; словотвірний аналіз, методика його проведення. Лексична робота: утворення слів за моделями, використання словотвірних синонімів; робота зі словниками. Попередження і виправлення помилок у мовленні учнів.

Використання наочності й ТЗН під час вивчення будови слова і словотвору. Особливості навчання будови слова і словотвору в умовах дистанційного навчання.

Тема 10. Загальні питання методики вивчення граматики.

Місце граматики в шкільному курсі української мови. Пізнавальне й практичне значення граматики, її роль у формуванні вмінь і навичок (мовленнєво-розумових, навчально-мовленнєвих, орфографічних, пунктуаційних), у попередженні та подоланні граматичних помилок, збагаченні мовлення. Короткий огляд основних напрямів методики навчання граматики. Основні принципи методики навчання граматики в закладах загальної середньої освіти. Методи і прийоми навчання граматики: спостереження за мовними явищами, бесіда, слово вчителя, робота за підручником; граматичний розбір (значення, види і прийоми виконання); пояснення граматичної форми за системою питань; заміна одних форм і конструкцій іншими, граматичне конструювання та ін.

Тема 11. Методика вивчення частин мови в 5-9 класах. Значення, завдання, зміст і принципи вивчення частин мови в шкільному курсі української мови. Зв'язок вивчення частин мови з іншими розділами шкільного курсу мови. Вивчення частин мови на синтаксичній основі. Наступність і перспективність у навчанні частин мови в закладах загальної середньої освіти. Методи й прийоми теоретично-практичного вивчення частин мови. Наочність і ТЗН, методика використання їх у процесі вивчення частин мови. Особливості вивчення морфології в умовах дистанційного навчання.

Тема 12. Методика вивчення синтаксису в 5-9 класах. Значення, завдання, зміст і принципи навчання синтаксису. Етапи вивчення синтаксису. Зв'язок синтаксису з лексикою, морфологією і розвитком мовлення учнів. Методика ознайомлення з синтаксичними поняттями. Особливості вивчення складного синтаксичного цілого й актуального членування речення. Види умінь і навичок із синтаксису. Шляхи подолання труднощів у вивченні синтаксису. Методи й прийоми теоретично-практичного вивчення синтаксису. Використання наочності й ТЗН у процесі вивчення синтаксису. Особливості вивчення синтаксису в умовах дистанційного навчання.

Тема 13. Методика навчання орфографії в 5-9 класах. Значення орфографії та її місце в шкільному курсі української мови. Природа орфографічних навичок і психологічні основи їх формування. Короткий огляд історії й методики навчання орфографії. Поняття про орфограму. Класифікація орфограм. Залежність навчання орфографії від принципів

українського правопису, типів орфограм, етапів навчання. Основні принципи, методи та прийоми навчання орфографії. Види орфографічних вправ. Труднощі у вивченні орфографії, шляхи їх подолання. Система роботи над орфографічними помилками. Методика виправлення, обліку й класифікації помилок. Норми і критерії оцінювання орфографічних навичок учнів. Аналіз орфографічних помилок. Єдиний шкільний режим грамотного письма і культури мовлення. Наочні й технічні засоби під час вивчення орфографії, методика їх використання. Особливості вивчення орфографії в умовах дистанційного навчання.

Тема 14. Методика навчання пунктуації в 5-9 класах. Значення пунктуації та її теоретичні основи. Місце пунктуації в шкільному курсі мови. Короткий огляд історії методики навчання пунктуації. Поняття про пунктограму. Пунктуаційні правила, їх класифікація, методика вивчення пунктуаційних правил. Залежність навчання пунктуації від основ пунктуації, типу пунктограм, етапів навчання. Основні етапи роботи над пунктуацією. Види вправ із пунктуації. Труднощі у вивченні окремих питань пунктуації. Алгоритмізація під час вивчення пунктуації. Типи пунктуаційних помилок. Методика виправлення, обліку й класифікації помилок. Причини пунктуаційних помилок, запобігання їм. Виправлення помилок у пунктуаційному оформленні висловлювань. Особливості вивчення пунктуації в умовах дистанційного навчання.

Тема 15. Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови. Місце, значення й етапи вивчення лінгвістики тексту в 5-9 класах закладів загальної середньої освіти. Основні поняття лінгвістичного аналізу художнього тексту. Текст як лінгводидактичне поняття. Зв'язок лінгвістики тексту з когнітивною та комунікативною методикою, психолінгвістикою, риторикою й культурою мовлення. Роль тексту у формування комунікативної компетентності учнів. Тема і основна думка тексту, смислова, граматична, структурна та інтонаційна цілісність тексту, способи зв'язку речень у тексті (ланцюжковий і паралельний), композиційно-структурні особливості тексту, абзац. Принципи, методи і прийоми ознайомлення учнів із текстом, його структурою і засобами побудови. Поняття текстоцентричного підходу до навчання мови. Лінгвістичний аналіз тексту. Посібники з лінгвістики тексту. Особливості вивчення лінгвістики тексту в умовах дистанційного навчання.

Тема 16. Методика розвитку зв'язного мовлення в 5-9 класах. Мовлення і спілкування як методичні поняття. Значення й завдання роботи з розвитку зв'язного мовлення. Місце цих занять у шкільному курсі мови. Питання розвитку зв'язного мовлення в історії методичної науки. Принципи методики розвитку мовлення. Основні напрями мовленнєвої підготовки учнів. Напрями мовленнєвого розвитку учнів: збагачення словникового запасу учнів і розвиток граматичної будови їхнього мовлення; засвоєння норм української літературної мови; зв'язне мовлення (текст, висловлювання). Мовленнєвознавчі поняття та шляхи їх засвоєння. Ознайомлення з мовленнєвими нормами та комунікативними якостями мовлення.

Види мовленнєвої діяльності: рецептивні й продуктивні. Аудіювання, читання, говоріння, письмо. Удосконалення рецептивних видів мовленнєвої діяльності. Формування в учнів навичок аудіювання й виразного читання в процесі вивчення шкільного курсу мови. Робота над продуктивними видами мовленнєвої діяльності. Розвиток діалогічного й монологічного усного мовлення учнів. Види робіт з розвитку зв'язного писемного мовлення, їх значення й методика проведення.

Методика роботи над переказами (докладними, стислими, вибірко-вими, переказами-перекладами, творчими). Формування комунікативних умінь учнів у процесі роботи над творами (уміння визначати головну думку твору, складати план, працювати над мовним оформленням твору, редагувати написане); робота над творами різних типів і стилів мовлення (твори-розповіді, твори-описи, твори-роздуми). Особливості написання есе. Ознайомлення учнів з публіцистичним і діловим мовленням. Методика написання замітки-інформації, статті-наряду до газети і різних видів ділових паперів (адреса, лист, оголошення, розписка, доручення, заява, протокол, звіт, автобіографія тощо).

Перевірка творчих робіт. Прийоми виправлення, обліку і класифікації помилок. Критерії й норми оцінок. Робота з лексичними, стилістичними та іншими помилками.

Наочні й технічні засоби розвитку мовлення, методика їх застосування. Особливості проведення уроків розвитку зв'язного мовлення в умовах дистанційного навчання.

Тема 17. Методика роботи зі стилістики й культури мовлення в 5-9 класах. Предмет і завдання шкільної стилістики. Функційно-стилістичне спрямування у вивченні мови. Опрацювання стилів мов-

лення в 5-7-х класах. Ознайомлення учнів з функційними стилями мовлення, стилістичними ресурсами лексики, фразеології, морфології, синтаксису. Зв'язок стилістики з культурою мовлення і риторикою.

Основні стилістичні уміння. Методи й прийоми вивчення стилістики: спостереження за мовою зразкових текстів різних стилів мовлення, стилістичний аналіз, стилістичний експеримент, аналіз і характеристика виражальних мовних засобів, редагування текстів, добір лексичних, морфологічних і синтаксичних синонімів, конструювання речень та зв'язних текстів різних типів і стилів мовлення.

Наступність і перспективність у формуванні культуромовних умінь і навичок учнів. Засвоєння норм літературної мови на аспектних уроках та уроках розвитку зв'язного мовлення. Ознайомлення учнів із особливостями культури усного й писемного мовлення. Формування умінь дотримуватися комунікативних якостей мовлення під час побудови власних висловлювань. Методи і засоби засвоєння орфоепічних, лексичних, словотвірних, граматичних та стилістичних норм. Види вправ із культури мовлення. Методичні посібники і словники. Особливості вивчення стилістики й культури мовлення в умовах дистанційного навчання.

Тема 18. Методика вивчення риторики в 5-9 класах. Роль риторики у формуванні мовної особистості здобувача загальної середньої освіти. Ознайомлення учнів з етапами розвитку риторики. Зміст шкільного курсу риторики. Принципи навчання риторики. Елементи риторики в 5-9 класах. Вміння і навички, які важливо сформувати під час навчання риторики. Наступність і перспективність навчання риторики. Методи і прийоми формування риторичних умінь учнів 5-9 класів. Особливості вивчення риторики в умовах дистанційного навчання.

Тема 19. Методика вивчення загальних відомостей про мову в 5-9 класах. Особливості вивчення загальних відомостей про мову в шкільному курсі. Характеристика основних принципів вивчення загальних відомостей про мову. Вивчення теоретичних основ загальних відомостей про мову. Етапи вивчення загальних відомостей про мову в 5-9 класах. Методи і прийоми вивчення загальних відомостей про мову. Особливості вивчення загальних відомостей про мову в умовах дистанційного навчання.

Позакласна робота.

Методична робота вчителя-словесника

Тема 20. Позакласна робота з української мови в 5-9 класах. Значення і завдання позакласної роботи з української мови. Принципи організації позакласної роботи. Взаємозв'язок позакласної роботи з класними заняттями. Зміст позакласної роботи. Основні форми позакласної роботи. Елементи наукового дослідження в позакласній роботі. Організація роботи учнів у системі Малої академії наук.

Тема 21. Методична робота вчителя-словесника. Значення й форми методичної роботи. Шляхи і засоби підвищення кваліфікації вчителів; робота методичних об'єднань (організація відкритих уроків, взаємовідвідування уроків, проведення семінарів-практикумів, методичних конференцій, вебінарів та ін.); вивчення й популяризація кращого досвіду роботи вчителів; школи передового досвіду. Сертифікація педагогічних працівників. Роль методичних кабінетів у вдосконаленні роботи вчителів. Конкурс «Учитель року».

Шкільний кабінет української мови та його завдання; матеріально-методична база кабінету, його обладнання. Роль навчальних кабінетів. Планування роботи навчальних кабінетів.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття № 1

Тема: ЗМІСТ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 5-9 КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Мета: Ознайомити здобувачів вищої освіти з нормативними документами щодо вивчення української мови в закладах загальної середньої освіти, потлумачити підходи до вивчення української мови, з'ясувати особливості впровадження аспектів Нової української школи на уроках української мови в 5-9 класах.

План

1. Завдання мовної освітньої галузі відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти.
2. Освітнє значення української мови як навчального предмета. Мета і завдання навчання української мови в 5-9 класах закладів загальної середньої освіти.
3. Підходи до вивчення української мови: компетентнісний, когнітивно-комунікативний, особистісно зорієнтований і діяльнісний.
4. Особливості впровадження аспектів Нової української школи на уроках української мови в 5-9 класах.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 10-33; 47-62.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 36-40. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>

- Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів / укладачі: Г.Т. Шелехова, М.І. Пентиліук, В.І. Новосьолова, Т.Д. Гнаткович, Н.Б. Коржова, К.В. Таранік-Ткачук): наказ Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 р. № 804. URL: <https://cutt.ly/NU8Tzqj>
- Бородіна Н.С. Методика навчання української мови: загальні питання. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2016. С. 25-32. URL: <https://cutt.ly/Ylh1bHU>
- Крок у професію. Методика викладання української мови / О.В. Кульбабська, О.В. Кардашук. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. С. 18-29. URL: <https://cutt.ly/Llh0Ate>
- Костів О., Сколоздра-Шепітко О. Методика викладання української мови. Львів, 2018. С. 22-31. URL: <https://cutt.ly/XU8WsXk>

б) допоміжну:

- Бондаренко Н.В. Розвиваємо ключові компетентності: міжпредметний аспект. *Українська мова і література в школі*. 2020. № 4 (151). С. 33-40. URL: <https://cutt.ly/sUC0Eln>
- Голуб Н.Б. Навчання української мови в закладах загальної середньої освіти: перегляд пріоритетів. *Навчання філологічних дисциплін у контексті сучасних викликів*: збірник праць за матеріалами наук.-практ. конф. Старобільськ: Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, 2020. С. 43-47. URL: <https://cutt.ly/rU8TUla>
- Голуб Н.Б. До проблем компетентісно орієнтованого навчання української мови в сучасних закладах. *Українська мова і література в школі*. 2018. № 2. С. 2-7. URL: <https://cutt.ly/cU8Yb2H>
- Голуб Н.Б. До проблеми предметної компетентності з української мови в закладах загальної середньої освіти. *Українська мова і література в школі*. 2018. № 1. С. 2-5. URL: <https://cutt.ly/xU8YcnW>
- Горошкіна О.М., Новосьолова В.І. Методичні рекомендації щодо вивчення української мови в закладах загальної середньої освіти у 2021/2022 навчальному році. URL: <https://cutt.ly/gQ7blx6>
- Пентиліук М.І., Окуневич Т.Г., Мунтян С.В. Сучасні підходи до навчання української мови майбутніх учителів-словесників у контексті ідей Нової української школи. *Стратегічні напрями розвитку сучасної української лінгводидактики*: колективна монографія. Тернопіль: Підручники і посібники, 2021. С. 43-56. URL: <https://cutt.ly/QU8ErJP>
- Стратегічні напрями розвитку сучасної української лінгводидактики: монографія / за ред. Е. Палихати, О. Петришиної. Тернопіль: Підручники і посібники, 2021. 352 с. URL: <https://cutt.ly/HUCNhyi>

& Ознайомитися з нормативними документами й джерелами

(відповідно до питань плану практичного заняття):

- Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://cutt.ly/1Q7kSGY>

- Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів / укладачі: Г.Т. Шелехова, М.І. Пентилюк, В.І. Новосьолова, Т.Д. Гнаткович, Н.Б. Коржова, К.В. Таранік-Ткачук): наказ Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 р. № 804. URL: <https://cutt.ly/XQ7kYcx>
- Нова українська школа. Дорожня карта реформи базової та профільної школи: проєкт для обговорення / Вакуленко Т., Гриневич Л., Лінник О. та інші; за заг. ред. Л. Гриневич. Київ: АКМЕ ГРУП, 2021. 46 с. URL: <https://cutt.ly/CTiJU5S>
- Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Київ: Міністерство освіти і науки України, 2016. 40 с. URL: <https://cutt.ly/yTiJuiD>

' . Підготувати короткі повідомлення (2-3 хв.) про особливості сучасних підходів до навчання української мови в 5-9 класах закладів загальної середньої освіти (за варіантами): 1 варіант – компетентнісний підхід; 2 варіант – когнітивно-комунікативний підхід, 3 варіант – особистісно зорієнтований підхід; 4 варіант – діяльнісний підхід, використовуючи такі публікації:

- Голуб Н. Підходи до навчання української мови в основній школі. *Українська мова і література в школі*. 2015. № 3. С. 2-10. <https://cutt.ly/tU8TwLe>
- Горошкіна О. Психологічні засади компетентісно орієнтованої методики навчання української мови. *Український педагогічний журнал*. 2020. №1. С. 64-70. URL: <https://cutt.ly/FUCNEIG>
- Навчання української мови учнів 5 класу на засадах компетентісного підходу: посібник / Н.Б. Голуб, В.І. Новосьолова, Г.Т. Шелехова, А.В. Ярмолук. Київ: Видавничий дім «Сам», 2017. С. 4-14. URL: <https://cutt.ly/RU8TrAO>
- Кучеренко І. Особистісно зорієнтоване навчання – домінантна модель реалізації концепції «Нова українська школа». *Дивослово*. 2018. № 10. С. 2-5; № 11. С. 9-15. URL: <https://cutt.ly/NU8UnSp>
- Шелехова Г.Р. Урахування сучасних підходів до навчання української мови учнів 8-9 класів ЗНЗ. *Українська мова і література в школі*. 2015. № 2 (120). С. 2-7. URL: <https://cutt.ly/qU8Tu7k>
- Компетентісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи: збірник тез III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Компетентісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи». Київ: Педагогічна думка, 2021. 268 с. URL: <https://cutt.ly/rUCBkhH> та ін.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. Проведення дискусії та симуляцій щодо змісту Державного стандарту базової середньої освіти (мовна освітня галузь).
3. Обговорення теоретичних питань плану практичного заняття.

4. Прослуховування повідомлень здобувачів вищої освіти про особливості сучасних підходів до вивчення української мови.
5. Виконання вправ і тестових завдань за посібником:
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / М.І. Пентилюк, Т.Г. Окуневич, Н.С. Бородіна та ін. Київ: Ленвіт, 2012. С. 13-17.
6. Написання есе «Мої пропозиції щодо змін у навчанні української мови в 5-9 класах закладів загальної середньої освіти».
7. Підбиття підсумків заняття. Загальне оцінювання результатів практичного заняття.

Практичне заняття № 2

Тема: ЗМІСТ І СТРУКТУРА ЧИННИХ ПРОГРАМ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ 5-9 КЛАСІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Мета: Ознайомити здобувачів вищої освіти з основними положеннями пояснювальної записки до чинних програм з української мови, змістом і структурою програм, звернути увагу на особливості модельних навчальних програм з української мови.

План

1. Основні положення пояснювальної записки до програм з української мови для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти.
2. Змістові та наскрізні лінії навчання української мови. Формування ключових компетентностей на уроках української мови.
3. Принципи побудови програм з української мови для 5-9 класів.
4. Структура програм з української мови для 5-9 класів. Розподіл матеріалу за роками навчання.
5. Особливості модельних навчальних програм з української мови.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 47-63.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 40-42. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
- Використання модельних навчальних програм в освітньому процесі гімназії: методичні рекомендації / Голуб Н.Б., Васильєва Д.В., Засекіна Т.М., Науменко С.О., Туташинський В.І., Яценко Т.О. Київ: КОНВІ ПРИНТ, 2021. 48 с. URL: <https://cutt.ly/RU3neTB>
- Бородіна Н.С. Методика навчання української мови: загальні питання. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2016. С. 31-35. URL: <https://cutt.ly/Ylh1bHU>

- Костів О., Сколодра-Шепітко О. Методика викладання української мови. Львів, 2018. С. 22-31. URL: <https://cutt.ly/XU8WsXk>

б) допоміжну:

- Бондаренко Н.В. Розвиваємо ключові компетентності: міжпредметний аспект. *Українська мова і література в школі*. 2020. № 4 (151). С. 33-40. URL: <https://cutt.ly/mU7GTu4>
- Бондаренко Н.В., Косянчук С.В. Реформування навчальних програм: більше запитань, ніж відповідей. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 2. С. 112-119. URL: <https://cutt.ly/6U31T8u>
- Голуб Н.Б. До проблеми розроблення освітніх програм з української мови. *Теорія і практика моделювання інноваційного розвитку профільного закладу загальної середньої освіти технічної спрямованості для академічно здібних учнів*. Київ: Педагогічна думка, 2020. С. 50-51. URL: <https://cutt.ly/FEpCwWU>
- Горошкіна О.М. Принципи побудови модельної програми з української мови для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти. *Електронний збірник наукових праць ЗОІППО*, 2021. № 46. Т. 4. С. 36-41. URL: <https://cutt.ly/IU7Fwb0>
- Горошкіна О.М., Новосьолова В.І. Методичні рекомендації щодо вивчення української мови в закладах загальної середньої освіти у 2021/2022 навчальному році. URL: <https://cutt.ly/gQ7blx6>

2. Ознайомитися з програмами з української мови (відповідно до питань плану практичного заняття):

- Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів / укладачі: Г.Т. Шелехова, М.І. Пентиліук, В.І. Новосьолова, Т.Д. Гнаткович, Н.Б. Коржова, К.В. Таранік-Ткачук): наказ Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 р. № 804. URL: <https://cutt.ly/XQ7kYcx>
- Українська мова. 5-6 класи: модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти / О.В. Заболотний, В.В. Заболотний, В.П. Лавринчук, К.В. Плівачук, Т.Д. Попова. Київ, 2021. 63 с. URL: <https://cutt.ly/AQ7kEEG>
- Голуб Н.Б., Горошкіна О.М. Українська мова. 5-6 класи: модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Київ, 2021. 53 с. URL: <https://cutt.ly/eQ7kmxv>

3. Підготуватися до дискусії про особливості модельних програм з української мови для 5 класів, використовуючи публікації:

- Попович А.С. Особливості модельних навчальних програм з української мови для 5-6 класів. *Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць* / [ред. кол.; голов. ред. О.М. Топузов]. Київ: Педагогічна думка, 2021. Вип. 27. С. 195-205.
- Семенов О.М., Дятленко Т.І. Навчання української мови у 5 класі у вимірі нових модельних програм. *Культуромовна особистість фахівця у XXI столітті: збірник матеріалів V міжнародної науково-практичної конференції* (м. Суми, 2021 року) / за ред. О.М. Семенов. Суми: Видавництво СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2022. Вип. 5. С. 92-96. URL: <https://cutt.ly/NOHUNy5>

4. Потлумачити вислів Н.Б. Голуб: «З огляду на концептуальні засади сучасної української освіти, програми мають бути кардинально відмінними від чинних, адже неможливо впроваджувати нові підходи, якщо програми укладено за принципом енциклопедизму».

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. Обговорення теоретичних питань плану практичного заняття. Проведення групової дискусії.
3. Виконання вправ і завдань за посібниками:
 - Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 47-48;
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / М.І. Пентилюк, Т.Г. Окуневич, Н.С. Бородіна та ін. Київ: Ленвіт, 2012. С. 27-33.
4. Написання есе «Що я хочу змінити / доповнити в шкільній програмі з української мови для 5-9 класів?».
5. Підбиття підсумків практичного заняття. Загальне оцінювання результатів практичного заняття.

Практичне заняття № 3

Тема: МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Мета: Засвоїти загальні поняття про методи і прийоми навчання української мови, класифікацію методів за способом взаємодії вчителя та учнів на уроці; розвивати вміння та навички використовувати ефективні методи і прийоми, урахувавши конкретні умови вивчення мовного матеріалу та підготовку учнів до сприймання й засвоєння навчального матеріалу.

План

1. Загальні поняття про методи і прийоми навчання української мови, їх класифікування. Особливості використання методів навчання української мови в умовах дистанційного навчання.
2. Характеристика методу розповіді вчителя (пояснення, лекція), його особливості.
3. Метод бесіди, його аналітично-синтетична основа, різновиди цього методу.
4. Метод спостереження і аналізу мовних явищ, його значення в організації пізнавальної активності учнів.
5. Організація самостійної роботи учнів і метод роботи за підручником.
6. Метод вправ і система роботи над виробленням мовних умінь і навичок.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 108-121.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 64-70. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>

- Кучерук О.А. Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2011. 420 с. URL: <https://cutt.ly/cQ2NNVI>
- Бородіна Н.С. Методика навчання української мови: загальні питання. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2016. С. 42-56. URL: <https://cutt.ly/Ylh1bHU>
- Крок у професію. Методика викладання української мови / О.В. Кульбабська, О.В. Кардащук. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. С. 39-45. URL: <https://cutt.ly/Llh0Ate>
- Костів О., Сколоздра-Шепітко О. Методика викладання української мови. Львів, 2018. С. 36-45. URL: <https://cutt.ly/XU8WsXk>

б) допоміжну:

- Голуб Н.Б. Методи в теорії й практиці навчання української мови у закладах загальної середньої освіти: аналітичний аспект. *Українська мова і література в школі*. 2021. № 1 (154). С. 2-8. URL: <https://cutt.ly/8U30ACD>
- Горошкіна О.М. Робота з підручником як метод навчання української мови. *Проблеми сучасного підручника: ключові компетентності та предметні навички*: збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Київ: Педагогічна думка, 2021. С. 56-60. URL: <https://cutt.ly/aU3QSpv>
- Дистанційне навчання в умовах карантину: досвід та перспективи: аналітико-методичні матеріали / кол. автор.; за заг. ред. О.М. Топузова; укл. М.В. Головка. Київ: Педагогічна думка, 2021. 192 с. URL: <https://cutt.ly/wlt3RI1>
- Кучеренко І. Технологічний аспект вивчення української мови. *Дивослово*. 2018. № 6. С. 9-15. URL: <https://cutt.ly/kU7dFBu>
- Методи навчання української мови: сучасний контекст: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва О.М. Київ: Педагогічна думка, 2021. 120 с. URL: <https://cutt.ly/qU3TBfX>
- Новосьолова В.І. Реалізація методу спостереження в шкільному підручнику української мови. *Проблеми сучасного підручника: ключові компетентності та предметні навички*: збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Київ: Педагогічна думка, 2021. С. 182-185. URL: <https://cutt.ly/aU3QSpv>
- Попова Л.О. Вправи як складник підручника української мови. *Проблеми сучасного підручника: ключові компетентності та предметні навички*: збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Київ: Педагогічна думка, 2021. С. 206-208. URL: <https://cutt.ly/aU3QSpv>
- Проблеми методів компетентнісно орієнтованого навчання української мови в закладах загальної середньої освіти: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва О.М. Київ: Педагогічна думка, 2020. 120 с. URL: <https://cutt.ly/Hlwbb7v>

2. Виконати практичне завдання: самостійно обрати 2 методи навчання з плану практичного заняття та дібрати власні приклади їхнього використання в процесі вивчення певних тем на уроках української мови (теми зазначати). Завдання виконати письмово в робочих зошитах або підготувати презентацію за допомогою спеціальних програм (PowerPoint / Canva тощо).

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. Проведення бесіди за питаннями:
 - Загальні поняття про методи та прийоми української мови.
 - Різні підходи до класифікації методів навчання.
 - Класифікація методів навчання за способом взаємодії вчителя і учнів на уроці.
 - З'ясування залежності вибору методів від специфіки навчального матеріалу, підготовки учнів до сприймання і засвоєння.
 - Особливості добору методів і прийомів навчання української мови в умовах дистанційного навчання.
3. Характеристика методів навчання за способом взаємодії вчителя і учнів на уроці з демонстрацією самостійно дібраних прикладів. Обговорення.
4. Аналіз основних прийомів навчання мови, їх залежність від завдань уроку і матеріалу, що вивчається.
5. Проведення дискусії про залежність методів і прийомів навчання української мови від реалізації принципів навчання Нової української школи.
6. Перегляд відеофрагментів уроків української мови та аналіз дібраних методів і прийомів навчання.
7. Виконання вправ і завдань за посібниками:
 - Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2011. С. 71-76.
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / М.І. Пентиліук, Т.Г. Окуневич, Н.С. Бородіна та ін. Київ: Ленвіт, 2012. С. 21-27.
8. Підбиття підсумків заняття. Загальне оцінювання результатів практичного заняття.

Практичне заняття № 4

Тема: ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Мета: Усвідомити практичну спрямованість (навчальну і контролювальну) інноваційних методів навчання української мови.

План

1. Програмоване та комп'ютеризоване навчання на уроках української мови.
2. Проблемне вивчення мови як активний метод навчання української мови.
3. Інтерактивні методи навчання на уроках української мови: дискусії, ситуативне моделювання, імітаційні та неімітаційні методи та ін.
4. Системний підхід у навчанні української мови.
5. Упровадження інноваційних методів навчання української мови в умовах дистанційного навчання.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентиліук: М.І. Пентиліук, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 121-156.
- Кучерук О.А. Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2011. 420 с. URL: <https://cutt.ly/cQ2NNVI>
- Крок у професію. Методика викладання української мови / О.В. Кульбабська, О.В. Кардашук. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. С. 45-48. URL: <https://cutt.ly/Llh0Ate>
- Костів О., Сколоздра-Шепітко О. Методика викладання української мови. Львів, 2018. С. 38-42. URL: <https://cutt.ly/XU8WsXk>

б) допоміжну:

- Горошкіна О. Особливості використання інтерактивних методів на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*. 2013. № 3. С. 7-10. URL: <https://cutt.ly/mEmKStw>

- Дистанційне навчання в умовах карантину: досвід та перспективи: аналітико-методичні матеріали / кол. автор.; за заг. ред. О.М. Топузова; укл. М.В. Головка. Київ: Педагогічна думка, 2021. 192 с. URL: <https://cutt.ly/wlt3Rl1>
- Кучеренко І. Інтерактивна технологія навчання мови як форма реалізації педагогічного дискурсу. *Стратегічні напрями розвитку сучасної української лінгводидактики*: монографія / за ред. Е. Палихати, О. Петришиної. Тернопіль: Підручники і посібники, 2021. С. 139-154. URL: <https://cutt.ly/RU7BjJ4>
- Кучеренко І. Технологія проблемного навчання української мови: сутність та лінгводидактичний потенціал. *Українська мова і література в школі*. 2018. № 3. С. 14-21. URL: <https://cutt.ly/EU7dsmz>
- Кучерук О. Принципи розвивального навчання і методи реалізації їх у шкільному курсі української мови. *Українська мова і література в школі*. 2017. № 1. С. 8-13.
- Кучерук О.А. Перспективні технології навчання в шкільному курсі української мови: навчальний посібник. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 182 с. URL: <https://cutt.ly/qU78WzY>
- Методи навчання української мови: сучасний контекст: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва О.М. Київ: Педагогічна думка, 2021. 120 с. URL: <https://cutt.ly/qU3TBfX>
- Методи навчання української мови: сучасний контекст: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва Олександра Михайловича (25 березня 2021 р., м. Київ). Київ: Педагогічна думка, 2021. 90 с. URL: <https://cutt.ly/vlwq10G>
- Омельчук С. Дослідницький підхід до навчання мови: лінгводидактичний словник-довідник: навчальний посібник. Київ: [б. в.], 2015. 56 с. URL: <https://cutt.ly/0lqY2zb>
- Проблеми методів компетентнісно орієнтованого навчання української мови в закладах загальної середньої освіти: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва Олександра Михайловича (22 жовтня 2020 р., м. Київ). Київ: Педагогічна думка, 2020. 120 с. URL: <https://cutt.ly/Hlwhb7v>

2. Створити проблемну ситуацію під час вивчення певної теми (за вибором здобувачів вищої освіти) на уроках української мови в 5-9 класах, зазначити конкретну тему і клас.

3. Написати рецензію на статтю (за вибором здобувачів вищої освіти). До плану практичного заняття додано перелік статей для рецензії, схему рецензії та зразки.

ПЕРЕЛІК СТАТЕЙ ДЛЯ НАПИСАННЯ РЕЦЕНЗІЇ

1. Бондаренко Н. Ситуаційні вправи на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*. 2017. № 2. С. 2-8. URL: <https://cutt.ly/NU7BKpe>
2. Горошкіна О. Особливості використання інтерактивних методів на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*. 2013. №3. С. 7-10. URL: <https://cutt.ly/mEmKStw>
3. Груба Т.Л. Використання методу проектів на уроках української мови в профільній школі. *Науковий вісник Донбасу. Серія: Педагогічні науки: електронне наукове фахове видання*, 2015. № 4 (32). URL: <https://cutt.ly/sEmNDIQ>
4. Діденко Н. Імітаційне моделювання на уроках української мови. *Українська мова і література в школах України*. 2017. № 11. С. 58-60. URL: <https://cutt.ly/IU7NyES>
5. Корицька Г. Використання веб-квест технології у навчанні учнів української мови на засадах діяльнісного підходу. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. Т. 65. № 3. С. 66-75. URL: <https://cutt.ly/zU77Xao>
6. Кучеренко І. Технологія проблемного навчання української мови: сутність та лінгводидактичний потенціал. *Українська мова і література в школі*. 2018. № 3. С. 14-21. URL: <https://cutt.ly/EU7dsmz>
7. Кучерява О.А. Арт-технології як засіб реалізації соціокультурної змістової лінії на уроках української мови. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2019. Вип. 50. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2019. С. 91-96. URL: <https://cutt.ly/VU32zia>
8. Мелешко Л.В. Дидактична гра як засіб формування мовленнєвої компетентності учнів. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки*. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. № 2. С. 113-118. URL: <https://cutt.ly/Hlwke0F>
9. Рудик Л. Метод проектів як форма організації навчальної діяльності на уроках української мови. *Методи навчання української мови: сучасний контекст: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва О.М.* Київ: Педагогічна думка, 2021. С. 89-93. URL: <https://cutt.ly/qU3TBfX>
10. Сидоренко В.В. Формування синтаксичної й пунктуаційної компетентностей учнів 8-9 класів засобами технології кооперативного навчання. *Українська мова і література в школі*. 2015. № (154). С. 7-14. URL: <https://cutt.ly/ZU34Gu2>

СХЕМА РЕЦЕНЗІЇ

1. Назва виду документа.
2. Заголовок, який містить назву рецензованої статті, прізвище та ініціали автора статті, назву журналу / збірника / іншого видання, рік публікації, сторінки.

3. Текст, що складається з таких частин:

- загальна характеристика аналізованої роботи та порушеної в ній проблеми, обґрунтування рівня її актуальності;
- стислий виклад основного змісту статті;
- чіткість визначення мети та ефективність шляхів розв'язання поставлених у статті завдань;
- ступінь новизни;
- рівень обґрунтування отриманих результатів, їх оригінальність, наукова і практична значущість;
- дотримання структури наукової статті (анотація, ключові слова, постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями; аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор; виділення нерозв'язаних раніше частин загальної проблеми; формулювання мети статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок, список використаних джерел);
- обґрунтованість використовуваних джерел (бібліографічного списку) та покликань на цитовану літературу;
- доречність рисунків, таблиць, ілюстративного (дидактичного) матеріалу;
- правильність використання термінології, наявність наукових положень;
- рівень доступності для фахівців певної галузі;
- обсяг статті, лаконічність і логічність подання інформації;
- дотримання норм сучасної української літературної мови, відповідність вимогам наукового стилю;
- висновки, критичні зауваження, пропозиції тощо.

4. Відомості про рецензента (прізвище, ім'я та по батькові, посада та підпис рецензента).

5. Дата.

ЗРАЗКИ РЕЦЕНЗІЙ

Шлях від структуралізму до антропоцентризму, лінгвістики мовця, граматики висловлення

(рецензія на книгу: Шабат-Савка С. Т. Категорія комунікативної інтенції в українській мові: монографія. Чернівці: Букрек, 2014. 412 с.)¹

Актуальність теми дослідження, яке підготувала Світлана Тарасівна Шабат-Савка, не потребує особливого вмотивування, вона лежить на поверхні, справді-таки продиктована часом і зумовлена відсутністю комплексного типологічного опису інтенцій, релевантних для українського дискурсу, і тих різнорівневих мовних засобів, що здатні вербалізувати інтенційні потреби мовців. У цьому аргументуванні кожне слово на своєму місці, а загальний його зміст засвідчує, що багатогранна категорія інтенції є органічним складником національно-мовного простору. Авторка роботи взялася за вельми непросту справу – зведення антропоцентричного, когнітивного, комунікативного та дискурсивного вимірів інтенції до спільного знаменника, який би віддзеркалював типологію інтенцій, мовні засоби репрезентування їх, інтенційні потреби комунікантів, і досягла поставленої мети: обґрунтувала категорійний статус комунікативної інтенції, створила типологію інтенцій, скрупульозно проаналізувала когнітивні, граматичні та дискурсивні вияви категорії комунікативної інтенції в українській мові. Тепер про все це й інше, досить важливе в річищі розглядуваної проблеми, удокладнено.

Розпочнемо з теоретичних засад дослідження інтенції, яким присвячено окремий розділ. Без нього не можна було обійтися насамперед тому, що поняття інтенції є базовим для всіх антропозорієнтованих наук, передусім філософії та психології, з якими безпосередньо контактує лінгвістика. Складність дефінування його зумовлена багатьма чинниками. З-поміж них чи не найвідчутніше заявляє про себе термінологічна неузгодженість. Авторка пройшлася найскладнішими лабіринтами цього різнобою і сфокусувала свої дослідницькі зусилля на такому важливому сегменті комунікативно-дискурсивної парадигми: розглядуване поняття, «залишаючись водночас у сфері чи то філософії, чи психології» (с. 16), має яскраво виражену мовознавчу сутність. «Потрактування інтенції як чітко визначеної спрямованості на певний об'єкт, менталь-

¹ Філологічні науки. 2014. № 18. С. 111-118. URL: <https://cutt.ly/TlqGzyl>

ний стан, як задуму, мети та її здійснення, – резюмує вона свої міркування, – підготувало ґрунт для вивчення цього поняття в лінгвістиці» (с. 18) у такому векторному представленні: психолінгвістичний, когнітивний, прагматичний, соціолінгвістичний, граматичний (синтаксичний). На основі узагальнення відомостей, одержаних методом індуктивно-дедуктивного інтерпретування інтенції як важливого складника психічного, ментального стану людини, як ланки, що пов'язує людину й мову і постає стратегічним задумом до актуалізації висловлення, як реалізації інтенційного простору мовної особистості в соціумі, у соціальному адресантно-адресатному континуумі, як системи мовних засобів та їхнього валентнісного потенціалу експлікувати інтенційні потреби мовця, Світлана Тарасівна вимodelювала концепцію про міжрівневий, універсальний статус досліджуваного поняття, про пріоритетну роль інтенції в життєдіяльності кожної особистості, «оскільки це визначальна мовознавча субстанція, що детермінує та організовує багатовекторний процес людського спілкування» (с. 71).

Об'єктом пропонованої монографії є інтенція не як явище взагалі, а як комунікативний феномен із притаманним йому планом змісту, що виражає інтенційні потреби мовця, та планом форми, вербалізованої за участю різнорангових мовних одиниць. Закономірно постала проблема тлумачення комунікативної інтенції не осібно, а на тлі лінгвістичної теорії мовленнєвих актів, мовленнєвої діяльності та мовленнєвого впливу. Позитив убачаємо в тому, що це трактування, як і широке дефінування інтенції, не обмежилось суто мовознавчим ракурсом. Воно спроектоване у філософську площину і вправно занурене в лінгвістично-філософський дискурс. Світлана Шабат-Савка ретельно проаналізувала найважливіші студії відомих філософів та лінгвістів і запропонувала власне бачення проблеми категорійного статусу комунікативної інтенції. Належно вмотивовано, зокрема, положення про те, що мінімальною одиницею людської комунікації є не речення чи висловлення, а здійснення певного акту – констатації, запиту, наказу, вибачення, вдячності, поздоровлення й т. ін., що «комунікативна інтенція становить єдність інтенційного стану мовця (психоментального простору мовної особистості) та інтенційного знака (синтаксичної конструкції, висловлення, дискурсу)» (с. 26), що комунікативна інтенція нерозривно пов'язана і з мотиваційно- потребовою сферою мовця, і з синтаксичним ресурсом мови. Услід за дослідницею поділяємо позицію А. Вежбицької

про суспільне життя як сітку актів мови (див.: Wierzbicka A. *Genry movy. Tekst i zolanie: zbiór studiów*. Wrocław–Warszawa–Kraków–Golańsk, 1983. С. 129–135). Імпонує й інший погляд Світлани Тарасівни, відповідно до якого комунікативний потенціал мовної особистості як носія певних інтенцій найяскравіше розкриває динамічне мовне середовище.

У роботі виважено схарактеризовано проблему комунікативної інтенції й теорії мовленнєвої діяльності. Побіжне знайомство з цим фрагментом роботи справляє враження, що він переобтяжений, подеколи аж занадто, психологічними коментарями. Ретельніше опрацювання його пересвідчує у зворотному: без психологічного, зокрема психоментального, підґрунтя тут не обійтися. Отже, витлумачення комунікативної інтенції в розрізі теорії мовленнєвої діяльності крізь призму таких понять, як потреба, мотив, намір, думка, є не тільки доречним, а й необхідним. Перед нами зразок психолінгвістичної розвідки про текст як утілення комунікативної інтенції за безпосередньою участю тільки-но вирізнених психологічних компонентів, тобто, підтвердимо сказане тезою І. Зимньої, узятою з монографії, усього «психологічного змісту діяльності – її предмета, засобів, способу, а також особливостей мовця як суб'єкта цієї діяльності – його ціннісних орієнтацій, мотивації, індивідуально-психологічної характеристики, типу нервової системи, емоційності, особливостей інтелекту, ставлення до ситуації і партнера спілкування та багатьох інших умов спілкування» (Зимняя И.А. *Психология текста как продукта речевой деятельности. Сборник научных трудов МГПИИЯ им. М. Тореца*. Москва, 1987. Вып. 284: Язык как коммуникативная деятельность человека. С. 145–146).

Звернемося й ще до однієї лінгвістичної теорії як наукової засади комунікативної інтенції – мовленнєвого впливу, під яким розуміють процес керування діяльністю різних стосовно соціально-вікових, гендерних, ментальних й інших характеристик комунікантів за допомогою мовлення, репрезентованого синтаксичним ресурсом. У центр поставлено комунікативні стратегії, що безпосередньо пов'язані з діяльністю мовця. Переконливим видається поділ їх на кооперативні та конфронтаційні. Основне полягає в тому, що вони зусібіч характеризують і охоплюють стратегічну програму висловлень-тактик, які віддзеркалюють можливу поведінку адресата, його дії. Зрозуміло, що до уваги взято передбачувані перебіги мовленнєвого процесу. Усі інші комунікативні інтенції, спричинені непрогнозованими зрушеннями у процесі спілку-

вання, – це вже предмет дослідження радше психолінгвістики, а не мовознавства.

Заслуговує високої оцінки розділ 1.3, у якому висвітлено телеологічні параметри комунікативної інтенції. Дослідниця випрацьовує цю проблему на філософсько-психологічних засадах, чим употужнює свою лінгвістичну версію, надає їй послідовності й належної уніфікованості. Основний аналіз зосереджено довкола понять «мета» та «функції», що вможливило глибше проникнення в категорійний статус інтенції, специфіку її вияву в незапрограмованому, так званому «живому», спілкуванні. Характеризуючи мету і функцію, Світлана Тарасівна вилогізовує, суттєво уточнює теорію довербального осмислення майбутньої мовленнєвої діяльності (ідеться про мету) та її безпосереднього втілення в речення-висловлення (ідеться про функцію). На цьому етапі дослідження вдало використано концепцію Ф.С. Бацевича про функцію як зумовлену інтенцією мовця роль мовної одиниці в побудові чи функціонуванні комунікативної одиниці (Бацевич Ф.С. Функционально-отражательное изучение лексики: теоретический и прагматический аспекты (на материале русского глагола): [текст лекций по спецкурсу]. Львов: Изд-во Львовского ун-та, 1983. С. 18) та І.Р. Вихованця про три підходи до вивчення функції речення: функцію речення становить указівка на описувану ним ситуацію; функцією речення є його роль у тексті; функціональний аспект речення являє собою його актуальне членування (Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. Київ: Наук. думка, 1992. С. 6–7). Усе це послужило підмурком для важливого висновку про те, що «інтенційно-телеологічний чинник детермінує процеси спілкування: з одного боку, під час спілкування мовець оприявлює різноманітні інтенції та прагнення, з іншого – виконує мовленнєві дії з певною комунікативною метою, втілює інтенційні потреби в адекватній синтаксичній формі» (с. 44).

У рецензованій праці переконливо доведено, що комунікативна інтенція органічно пов'язана із синтаксичними категоріями модальності, настанови висловлення, актуального членування речення. Вони, як відомо, не знайшли однозначного тлумачення в граматиці. Ця обставина зобов'язувала Світлану Тарасівну коротко висвітлювати історію лінгвістичних поглядів на ту або ту категорію і приймати робочі дефініції. Комунікативна інтенція в її переконливому, як на нашу думку, поданні є постійною змістовою домінантою речення, отже, вона детермінує виріз-

нені вищі категорії. Авторка монографії запропонувала свої погляди на ці відношення залежності, як-от: комунікативна інтенція – значно ширше поняття, ніж модальність, оскільки воно визначає не окремі складники комунікативного процесу, а його цілісний механізм – усю інформацію, усі сполуки чи бажання, які вкладає суб'єкт комунікації у продукowane ним речення/висловлення. Настанову потрактовано як психологічну субстанцію підсвідомого задуму мовця, його здатність до сприйняття на довербальному рівні можливих викликів довкілля. Доречно заторкнуто також дискусійні, не розв'язані до кінця питання тема-ремного членування речення, яке, наголошено в роботі, організовує структуру висловлення відповідно до природи комунікативної інтенції, безпосередньо пов'язується з інтенційним наміром адресантно-адресатного континууму. Ці теоретичні міркування знайшли практичне підтвердження: на конкретних прикладах прокоментовано тема-ремний склад розповідних і питальних дискурсів різної синтаксичної будови – двоскладні речення, односкладні речення номінативного типу, парцельовані конструкції тощо. «Мовець як основний суб'єкт процесу спілкування, репрезентант багатовекторного інтенційного простору людського буття, – додамо до поданих вище ще один не менш важливий висновок Світлани Тарасівни, – передає у висловленні інформацію, адекватне розуміння якої певною мірою залежить від контексту та пресупозитивних характеристик комунікації» (с. 60).

Своєрідним підсумком до розділу «Комунікативна інтенція: категорійний статус і проблеми типології» став підрозділ «Комунікативна інтенція як міжрівнева лінгвістична категорія», з тим його аргументом, що комунікативна інтенція є внутрішньоієрархізованою поняттєво-мовною категорією, а як точніше, то синтаксичною категорією, репрезентованою інвентарем матеріально виражених синтаксичних одиниць – від синтаксеми до складного синтаксичного цілого. Комунікативна інтенція, процитуємо майстерно вплетене в роботу сентенційне твердження Отто Есперсена, нагадує дволикого Януса, позаяк вона звернена і до форми, і до значення, займає серединне місце і становить ланку між світом звуків і світом понять (Есперсен О. Философия грамматики. Москва: Изд-во Московского ун-та, 1961. С. 57). Не викликає заперечення й інше міркування про комунікативну інтенцію як обов'язковий складник усіх без винятку конструкцій, тому що вона, по-перше, «зосереджує в собі інформацію про психоментальний простір мовної особистості, де-

термінує глибші значення тієї або тієї синтаксичної конструкції, увиразнює позицію мовця, його потреби та цільові настанови» (с. 65), по-друге, укладається в систему координат «я – ти – тут – зараз».

З огляду на все проаналізоване вище зробимо такий проміжний висновок: Світлана Шабат-Савка чітко вирізнила маркери інтенції, диференційні ознаки комунікативної інтенції, з'ясувала лінгвістичний статус останньої, творчо використавши принцип «від форми до змісту», тобто від структуралізму до антропоцентризму, лінгвістики мовця, граматики висловлення, і «від змісту до форми», тобто від граматики висловлення, лінгвістики мовця, антропоцентризму до структуралізму. Усе це убгано в прийнятні дефініційні рамки комунікативної інтенції як лінгвістичної категорії, що «виражає мовленнєвий намір, має когнітивне підґрунтя, передає цільові настанови спілкувальників» (с. 10).

Предметом дослідження рецензованої праці є антропоцентричні, когнітивні, граматичні та дискурсивні параметри комунікативної інтенції, з'ясуванню яких присвячено другий, третій, четвертий і п'ятий її розділи. Отож спробуємо схарактеризувати кожен із вирізнених параметрів, установити логічні зв'язки між ними. Розпочнемо, як це робить авторка, узявши на озброєння відомий принцип лінгвістичної відносності Сепіра-Уорфа, з антропоцентричного виміру інтенції. Імпонує те, що в роботі лаконічно і ємно розкрито антропозорієнтовану її сутність, подано вичерпну інформацію про мовця (окрему людину, учасників процесу комунікації, цілий етнос) як носія різних психоментальних станів. Вирізнено, зокрема, найважливіші характеристики комунікативного потенціалу мовної особистості, спектр стереотипних засобів експлікування комунікативних інтенцій, якими вона володіє, і справедливо зауважено, що для певної ситуації мовлення комунікант/комуніканти добирає/добирають із низки можливих не будь-які, а найрелевантніші синтаксичні конструкції. Як і слід було сподіватися, аналіз розпочато з багатоярусності речення, з його симетрично/асиметричних зв'язків між формально-граматичним і семантико-синтаксичним рівнями. Добре виписане положення про егоцентричного мовця і його граматичні маркери – особові (*я, ми*), присвійні (*мій, моя, моє, мої*) займенники, непрямі відмінкові форми прономінативів (*мене, мені, мною* й т. ін.), перша особа однини та множини дієслів теперішнього й майбутнього часу.

Багатим на теоретичні роздуми, узагальнення є фрагмент монографії, у якому йдеться про інтенцію та ментальність, про «власну»

картину світу й картину світу народу, представником якого є мовна особистість. До наукового обігу введено ще одне важливе поняття – когнітивно-ментальні інтенції, що «мають стосунок до когнітивних структур нашої свідомості, ментальної репрезентації світу, інтелекту та досвіду людини» (с. 83). Мовлено й про ментальні риси українців (емоційність, чутливість, ліризм, кардоцентричність) і відображення їх у мові загалом і в «національному синтаксисі» зокрема. Цю складну й винятково актуальну натеper проблему лише порушено, отже, вона й не наблизилася хоча б у найзагальнішому вигляді до бодай поверхового розв'язання. Докоряти авторці не маємо права, бо метою її дослідження було вибудування типології інтенцій, яка цілісно представляє широчінь інтенційних горизонтів людського буття, з'ясування категорійного статусу, мовного наповнення комунікативної інтенції, а не визначення місця й ролі її в національно-мовній картині світу.

Оригінально висвітлено особливості вияву інтенції в контексті організації гармонійного і конфліктного, розмовного й експресивного спілкування. Різнобічно з'ясовано проблему комунікативної толерантності на рівні передбачуваних, а почасти й непрогнозованих взаємин між адресантами й адресатами у процесі мовленнєвої діяльності. Новаторство дослідниці полягає і в тому, що вона характеризувала механізм не лише вербального, а й довербального рівня інтенції й, услід за Ф.С. Бацевичем, потвердила, що комунікативну поведінку людини визначає немовленнєва і мовленнєва поведінка учасників спілкування (Бацевич Ф.С. Природність спілкування як лінгвопрагматична категорія. *Мовознавство*. 2011. № 1. С. 4–5).

На добротну граматичну базу оперті теоретичні відомості про ствердження й заперечення як передумови формування комунікативної інтенції. Звернення до цих когнітивно-ментальних інтенцій є вмотивованим передусім через ту причину, що вони репрезентують універсальний спосіб пізнання світу. Світлана Тарасівна послуговувалася ефективною дослідницькою методикою: канвою для витлумачення стверджуваних інтенцій обрано типологію предикатів дії, стану, процесу, якості, квантитативності, а для заперечних – частку *не*, сполучники *ні*, *ані*, предикативний прислівник *нема/ немає*, префіксальні лексеми з яскраво вираженою семантикою заперечення. Варте похвали гармонійне поєднання аналізу конкретних когнітивних виявів категорії комунікативної інтенції з чинними в сучасній українській мові засобами вираження її.

З'ясуванню однієї з найосновніших проблем дослідження – граматичної вербалізації категорії комунікативної інтенції – передувало потрактування терміна «висловлення», яким номінують граматичні, змістові й навіть прагматичні явища. Коли виникає потреба протиставити абстрактну схему речення інтенційно обарвленій ситуації мовлення, деякі дослідники вдаються навіть до складного терміна «речення-висловлення». Не заперечуючи положення І.Р. Вихованця, А.П. Загнітка й інших граматистів про висловлення як комунікативний аспект самої структури речення (Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: [підручник]. Київ: Либідь, 1993. С. 155; Загнітко А.П., Вінтонів М.О., Сегін Л.В. Український синтаксис: [навчально-практичний комплекс]. Донецьк; Слов'янськ: ДонДУ, 2010. С. 381), погоджуючись із думкою М.В. Мірченка про висловлення як комунікативну одиницю, що об'єктивує фрагмент мовленнєвої діяльності (Мірченко М.В. Структура синтаксичних категорій: [монографія]. Луцьк: Вежа, 2001. С. 47), Світлана Тарасівна пропонує вважати категорійними ознаками цього поняття гнучкість структури, функціональні та валентні спромоги передавати весь спектр мовленнєвих намірів, емоцій та почуттів і поширити його не лише на реченнєву реалізацію, тобто на власне синтаксичний рівень, а й на рівень реченнєвих еквівалентів та текстовий рівень. Можна, звичайно, гаряче подискутувати з цього приводу, але важко заперечити те, що запропонована концепція позбавлена аргументів. До того ж, її послідовно адаптовано до всієї процедури інтерпретування комунікативної інтенції як когнітивного, граматичного й дискурсивно-жанрового феномену.

Опис граматичної реалізації комунікативно-модальних інтенцій розповідності, запиту, спонукання, оптативності, суб'єктивно-модальних інтенцій у вигляді ілокутивно-перформативних та непрямих висловлень здійснено кваліфіковано, докладно, підкріплено виразним ілюстративним матеріалом. За перспективною методикою здійснено глибинну внутрішню диференціацію вирізнених інтенцій, встановлено їхні найтипівіші синтаксичні, а за потреби й лексичні репрезентанти, які є компонентами семантико-синтаксичної структури речення і тих синтаксичних утворень, що виходять за його рамки. Наприклад, серед комунікативних інтенцій спонукання вирізнено інтенції категоричного, пом'якшеного, нейтрального спонукання зі своїм набором конкретних репрезентантів, а серед інтенцій конкретного спонукання – інтенції наказу, вимо-

ги, заборони, дозволу. Іntenцію наказу так само почленовано на вузкі значеннєві сегменти – від безапеляційного наказу та наказу-поради, прохання, розпорядження, заохочення до адресування наказу третій особі, яка залишається за сферою спілкування. Під кожен інтенційний тип підведено корпус конкретних мовних реалізаторів, передусім граматичних, а вже потім лексико-семантичних, фразеологічних, а подеколи і просодичних.

У розділі про граматичну вербалізацію суб'єктно-модальних інтенцій з'являються нелогічні, на перший погляд, підрозділи про еквіваленти речення. Нечленовані, парцельовані, незакінчені комунікати як маркери комунікативних інтенцій, згідно із запропонованою структурою, мали б «розчинитися» в системі засобів вербалізації того або того типу інтенції. Докладніше ознайомлення з підрозділами 4.4.1, 4.4.2, 4.4.3 знімає тільки-но висловлене застереження: еквіваленти речень специфічні не лише в плані граматичної організації, а й у плані семантичної наповнюваності. Іманентно закладені в них значеннєва поліфункціональність, імпліцитність потребували окремого коментарю з боку авторки монографії. З цим завданням вона успішно справилася.

Перейдемо, нарешті, до висвітлення дискурсивно-жанрової реалізації категорії комунікативної інтенції. Світлана Тарасівна послідовно тримається погляду про дискурс як універсальну форму презентації досліджуваного явища, оскільки він являє собою динамічне мовне середовище, що відтворює мовленнєву ситуацію, наскрізь детерміновану інтенціями мови. Використовуючи такі критерії ранжування інтенції, як комунікативне завдання і прагматична настанова, дослідниця з'ясувала спільне та відмінне між дискурсом і текстом, текстом і реченням, реченням і складним синтаксичним цілим, текстом і мовленнєвим жанром. Останній, на її погляд, мовець вибирає для адекватного втілення інтенції. Отже, мовні жанри, як і синтаксичні засоби (модально-інтенційні висловлення, реченнєві еквіваленти, текстові конструкти), є регулярними вербалізаторами комунікативних інтенцій. Вони уподібнені до стильових різновидів мовлення, контрастують, як і останні, набором мовних засобів. Ця схожість, тобто стильова та жанрова диференціація мовлення, дала підстави вичленувати типові дискурсивно-жанрові вияви інтенцій в українській мові, а саме: інтенції естетичності в художньому дискурсі, інтенції розмовності в уснорозмовному дискурсі, інтенції впливу в публіцистичному дискурсі, я-інтенції в епістолярному дис-

курсі, інтенції сакральності в конфесійному (доречніше в релігійному) дискурсі, інтенції аргументування в науковому дискурсі, інтенції регламентування в офіційно-діловому дискурсі, метакомунікативні інтенції фатичної комунікації. Світлана Тарасівна оперувала великим фактичним матеріалом, що сприяло успішному ідентифікуванню спектра диференційних рис плану змісту і плану форми кожної вирізненої комунікативної інтенції і реальних та потенційних мовних засобів реалізації її. У сукупності ці риси дають повне уявлення про збіжне й окремішне в досліджуваних дискурсах.

У процесі читання монографії виникало багато запитань, навіть претензій до її автора. На більшість із них знайдено відповіді під час знайомства з роботою. Висловимо двоє своїх міркувань, що якоюсь мірою не збігаються із концептуальними засадами дослідження Світлани Шабат-Савки або потребують певних уточнень:

1. Не викликає жодного заперечення думка про те, що комунікативна інтенція – це міжрівнева лінгвістична категорія з виразно експлікованим планом змісту і планом мовної репрезентації. Однак репертуар різнорівневих мовних засобів потребує уточнення стосовно його формально-граматичної, семантико-синтаксичної, лексико-семантичної будови. Погоджуємося і з тим, що доміnantними засобами вербалізації категорії інтенції слугують синтаксичні одиниці, зокрема модально-інтенційні висловлення, реченнєві еквіваленти та дискурсивні конструкції. У монографії мовлено й про інше, не менш важливе: категорію мовця експлікує система займенникових слів та дієслівних граєм, емотивно-аксіологічні інтенції увиразнюють іменникові та прикметникові лексеми. Уся ця широта репрезентативної бази інтенцій тільки посилює авторську концепцію, тому мала б знайти своє доречне місце у відповідних розділах роботи, часткових і загальних висновках до неї.

2. Цілком логічним видається твердження про амбівалентність окремих виявів інтенцій (емоційно-оцінні інтенції позитивного характеру: ласка, радість, любов захоплення – та емоційно-оцінні інтенції негативного характеру: сум, докір, ненависть, зневага, приниження, презирство тощо), репрезентовану різними типами модально-інтенційних висловлень та нечленованих комунікатів. У такому контексті релевантним засобом вербалізації інтенції, увиразненням її амбівалентної природи є якраз лексико-семантичний рівень, до якого лише спорадично звертається авторка. На наше переконання, спектр аксіологічних інтенцій мо-

же бути спрямований не тільки на висловлення схвалення, похвали, захоплення, як це представлено в роботі, а й на висловлення осуду, ганьби, огуди. Урахування цього по-особливому яскраво продемонструвало б амбівалентність оцінних інтенцій.

Висловлені міркування анінайменшою мірою не відбирають права констатувати той факт, що монографія Світлани Тарасівни Шабат-Савки – новаторське, ґрунтовне, оригінальне дослідження з виразно задекларованою авторською позицією. Воно є сміливим і свіжим кроком на шляху досягнення малоз'ясованої, складної за своєю суттю лінгвістичної категорії комунікативної інтенції.

**Микола Степаненко,
доктор філологічних наук, професор**

Одержано 30.10.2014 р.

Минуле і сучасне рекламного слова в Україні

Рецензія на монографію: Іванова І.Б. Еволюція лінгвостилістики рекламного дискурсу в мовному просторі України.

Харків: Юрайт, 2016. 372 с.¹

Вийшла друком монографія, присвячена лінгвостилістичному дослідженню еволюції вербальної складової української реклами. Цілісний аналіз мови реклами від проторекламного стану до сучасності – завдання, без сумніву, важливе і актуальне. Подібна праця вимагає ретельного та виваженого дослідження еволюції рекламного дискурсу, його лінгвокреативної та жанровотвірної функцій, прагматики та комунікативної специфіки.

Рецензована монографія виконана в руслі відносно нового напрямку досліджень – теорії мовної комунікації, зорієнтованої на аналіз маніпулятивних технологій, що використовуються в переконувальному диспозитиві – просторі існування рекламного тексту. Це, на нашу думку, дозволило отримати знання про культуру, історію, мову, представлені в рекламному повідомленні, відкрити нові сторінки становлення та розвитку українців як нації.

¹ Система і структура східнослов'янських мов. 2016. Вип. 10. С. 209-210. URL: <https://cutt.ly/ClqKfLv>

Зауважимо, що подібні праці останнім часом почали друкуватися на сторінках авторитетних філологічних, мистецтвознавчих та історичних видань. Однією з перших в Україні ця тема розглядалася в історичній праці В. Мацежинського «Реклама в пресі Польського Королівства і Східної Галичини (друга половина XIX – початок XX ст.)», що була представлена загалом в 2004 р. У вітчизняному мовознавстві увагу до рекламного тексту як об'єкта лінгвістичного дослідження привернули статті Н.Ф. Непийводи, що були присвячені культурі мови реклами, інтерактивній стилістиці, мовній грі та гумору в українській рекламі. Сьогодні дослідженню рекламного дискурсу, маніпулятивного потенціалу мовних одиниць присвячені роботи В.В. Зірки, В.Ф. Іванова, Т.Ю. Ковалевської, Л.М. Пелепейченко та ін.

Лінгвостилістичний аспект еволюції реклами, який ще донедавна вивчався переважно на рівні сучасного стану, репрезентовано у вимірах історії та культури. Для досягнення максимального ефекту визначено основні принципи еволюції мовної складової комерційної реклами в Україні: виникнення й поширення жанрів реклами, новації у сфері стилістики, технології використання художніх методів у створенні та презентації текстів реклами, характер рекламних повідомлень у пресі, зовнішній рекламі.

Перший розділ монографії «Теоретико-методологічні засади дослідження реклами» присвячено розгляду основних теоретичних положень сучасної лінгвостилістики, теорії мовної комунікації, структурі та визначенню понять «реклама», «мова реклами»; описано складові, специфіку й основні підходи до дослідження дискурсивних практик та переконувального диспозитиву в рекламі, а також визначено системотвірні чинники ефективності лінгвокреативної складової елементів рекламування, особливості застосування лінгвістичного аналізу текстів. Одна з провідних позицій у монографії присвячена вивченню ролі, місця та значення ментально-пізнавальних процесів, шляхів і форм іменування людиною світу, особистісній саморепрезентації та ідентифікації в суспільстві.

У другому розділі з'ясовано зміст поняття «протореклама», розкрито потенціал проторекламних джерел для становлення власне української реклами, її мовного наповнення; розглянуто проблеми періодизації в історії мови реклами; визначено витoki усного рекламування в Україні, бо саме усна народна творчість, традиції ярмаркування та лубочні тексти виступають як базові в побудові жанрів і стилів майбутньої української реклами.

Постульовано актуальність дослідження книжної традиції як предтечі престижної, іміджевої, конфесійної реклами від самого її зародження; встановлено магістральні шляхи формування рекламного дискурсу та його вербальних маніфестацій; акцентовано увагу на ролі прецедентних феноменів у структурній організації значеннєвої складової жанрово-стилістичної системи реклами.

У третьому розділі проводиться багатоаспектний аналіз текстів реклами за період XIX – початку XX ст., прикмет часу та стилістичній специфіці, що відтворені в тогочасних рекламних текстах. Підкреслено зростання ролі періодики як жанротвірного чинника, проаналізовано вияви рекламної творчості в мові реклами на українських територіях, що належали до різних імперій. З погляду історичної стилістики подано тлумачення еволюції комерційної реклами в Україні досліджуваного періоду, особлива увага приділена її лексичному наповненню, риторичності, фігуративності, особливостям лексичного наповнення та емоційно-оцінного звучання нового для тогочасної реклами медійного каналу – радіо.

Четвертий розділ монографії «Мовні особливості текстів радянської реклами» представляє результати інтегрованого розгляду української радянської реклами часів культу особистості, хрущовської відлиги, а також соціально-політичної специфіки рекламної риторики радянської України загалом. Досліджено архісему «статичності» як провідну рису мови тогочасного переконувального дискурсу, що дає підстави автору розглядати поетичний текст як квазіполеміку та квазіпропаганду – засоби творення інтенціонального, бажаного та штучного світу «радянської мрії».

У п'ятому розділі «Еволюція мови сучасної української реклами» розглянуто жанрово-стилістичні новації сучасної української реклами та наголошено на ролі телебачення та електронної мережі інтернет як лінгвокреативної домінанти, проаналізовано технологію творення та еволюції міфології реклами, найуживаніших у сучасній рекламі моделей мовних особистостей.

Мова сучасної реклами, як засвідчує рецензоване дослідження, виявляє багатство та поліфонію мовних засобів, риторичних прийомів, маніпулятивних мовленнєвих технологій, де провідним залишається семантичний комплекс «позитив» і намагання маніпулювати свідомістю мовця.

Варто зазначити, однак, що автор, захоплюючись процесом аналізу еволюції реклами, прагне розв'язати не лише мовознавчі питання, а й проблеми філософії, культурології, журналістики, соціології тощо. Це

додає монографії інформативності, інтелектуальності, широти й послідовності викладу.

Не заперечуючи постулату про те, що визначена у вступі широка джерельна база дослідження дає змогу виділити найтипівіші, загальні жанрово-структурні закономірності й лінгвостилістичні засоби українських рекламних текстів і сприяє обґрунтованості наукових результатів, зазначимо, що, на нашу думку, необхідно було зосередитися і на спробах створення реклами окремими авторами. Це дало б змогу дослідити індивідуальні особливості творення рекламного тексту, з'ясувати відмінності масового й авторського бачення, що сприяло б ідіостилістичній перспективі дослідження.

Монографічна праця І.Б. Іванової привертає увагу новизною обраної теми дослідження, великими обсягами джерельної бази, вирізняється точністю лінгвістичного аналізу тексту, коректністю інтерпретацій, логікою та послідовністю викладу матеріалу. Наукова компетентність автора в багатьох галузях знання, ясна й точна мова є безперечними перевагами монографії. Рецензована робота буде корисною для викладачів вищої школи, а також для студентів і магістрантів, яким вона дасть повніше уявлення про новітні напрями розвитку сучасної гуманітарної наукової парадигми.

***М.О. Вінтонів,
Київський університет імені Бориса Грінченка***

**Рецензія на наукову статтю
«QR-код: проблеми й перспективи застосування
в підручниках української мови для 10-11 класів»
старшого наукового співробітника відділу навчання української
мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України
Попової Людмили Олександрівни**

Вагомим складником освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти є інформаційно-комунікаційні технології. Тому актуальності набуває розвідка Людмили Попової, у якій потлумачено аспекти практикування QR-кодів у шкільних підручниках української мови для 10-11 класів.

У статті проаналізовано наукові розвідки із використання QR-кодів та визначено наявні лакуни. Змістове наповнення й концептуальне

спрямування статті Л. Попової узгоджується з сучасними розробками в царині педагогіки, дидактики й лінгводидактики.

Цілком погоджуємося з авторкою публікації, що підручник української мови для 10–11 класів із зашифрованою QR-кодом інформацією набуває ознак сучасності, відповідає навчально-когнітивним потребам здобувачів освіти, а також позитивно впливатиме на формування інформаційно-цифрової компетентності учнів.

У рецензованій статті чітко визначено мету застосування QR-кодів у підручниках української мови – уточнювати, поглиблювати та деталізувати вміщений у параграфі інформаційно-навчальний матеріал, полегшувати й пришвидшувати доступ старшокласників до інформаційно-довідкових видань, урізноманітнювати види домашніх завдань, самостійну дослідницьку діяльність тощо.

Цікавими є розмісли Л. Попової стосовно QR-кодів як одного з напрямів реалізації міжпредметної інтеграції. Корисними є поради щодо правильного використання матричних кодів у шкільних підручниках, пропозиції варіантів вербальних актуалізаторів та ін.

Доповнюють наукову розвідку прогнозування змісту QR-коду (зокрема, до теми «Основні типи словників. Довідкові медіаресурси») і таблиця, у якій подано інформацію, що доцільно зашифрувати QR-кодом, а також конкретні результати діяльності.

Виваженими в рецензованій праці є висновки. Анотацію до статті вважаємо достатньо інформативною. Зауважимо також про використання найновіших наукових джерел та доцільність й обґрунтованість покликань на цитовану літературу.

Рецензована стаття відповідає нормам сучасної української літературної мови та вимогам наукового стилю. Її побудова узгіднюється з постановою Президії ВАК України № 7-05/1 від 15.01.2003 р. «Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України» та визначеною метою. Результати наукової праці оригінальні та мають наукову й практичну значущість для української лінгводидактики.

Рецензент:

***доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка***

А. С. Попович

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. Проведення групової дискусії / симуляції про необхідність упровадження в освітній процес на уроках української мови інноваційних методів навчання.
3. Аналіз створених студентами проблемних ситуацій та обговорення написаних здобувачами рецензій на статті.
4. Перегляд відеофрагментів уроків української мови та аналіз дібраних інноваційних методів навчання.
5. Виконання вправ і тестових завдань за посібниками:
 - Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів за редакцією М.І. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2011. С. 71-76.
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / М.І. Пентиліук, Т.Г. Окуневич, Н.С. Бородіна та ін. Київ: Ленвіт, 2012. С. 21-27.
6. Підбиття підсумків заняття. Загальне оцінювання результатів практичного заняття.

Практичне заняття № 5

Тема: ТИПИ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ, ЇХ СТРУКТУРА І МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ

Мета: З'ясувати основні вимоги до уроку української мови на сучасному етапі розвитку закладів загальної середньої освіти; розвивати вміння конкретизувати мету уроку; ознайомити здобувачів вищої освіти зі структурою уроків української мови та методикою їх проведення.

План

1. Урок – основна форма організації освітнього процесу. Основні вимоги до уроку української мови в умовах Нової української школи.
2. Мета і зміст уроку української мови. Проблема типології уроків в історії лінгводидактики.
3. Структура уроків української мови, основні її компоненти.
4. Методика проведення основних типів уроків з української мови в 5-9 класах та під час дистанційного навчання.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентиліук: М.І. Пентиліук, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 78-108.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2011. С. 80-87. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
- Остапенко Н.М., Симоненко Т.В., Руденко В.М. Технологія сучасного уроку рідної мови. Київ: ВЦ «Академія», 2011. 248 с.
- Кучеренко І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2014. 410 с. URL: <https://cutt.ly/NlwzslG>
- Бородіна Н.С. Методика навчання української мови: загальні питання. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2016. С. 56-68. URL: <https://cutt.ly/Ylh1bHU>
- Крок у професію. Методика викладання української мови / О.В. Кульбабська, О.В. Кардащук. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. С. 50-56. URL: <https://cutt.ly/Llh0Ate>
- Костів О., Сколоздра-Шепітко О. Методика викладання української мови. Львів, 2018. С. 45-56. URL: <https://cutt.ly/XU8WsXk>

б) допоміжну:

- Горошкіна О.М. Урок у компетентнісній парадигмі сучасного освітнього процесу. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, 2020. Вип. 2 (333) Ч. 2. URL: <https://cutt.ly/UIYYgSy>
- Кучеренко І. Аспектні уроки української мови: витоки і сучасний стан. *Українська мова і література в школах України*. 2016. № 4. С. 15-22. URL: <https://cutt.ly/DlwknIL>
- Кучеренко І., Мамчур Л. Урок як функційна система навчання української мови: педагогічний виміри В. Сухомлинського. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, ЦДПУ імені Володимира Винниченка, 2018. Вип. 172. С. 43-48. URL: <https://cutt.ly/GU7dmqk>
- Палихата Е.Я. Структура уроку вивчення нового матеріалу з української мови. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія: Педагогіка. Соціальна робота* / гол. ред. І.В. Козубовська. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2012. Вип. 24. С. 119-121. URL: <https://cutt.ly/VlirzVt>
- Пентиліук М. Типологія уроків у контексті сучасної лінгводидактики. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 2. С. 65-78. URL: <https://cutt.ly/ClwxqvH>

2. Підготувати мініпроект у формі презентації за допомогою спеціальних програм (PowerPoint / Canva тощо). Здобувачі вищої освіти об'єднуються й працюють у мікрогрупах (3-4 особи), визначаючи основного доповідача й опонентів. Виступ основного доповідача – до 4 хв., опонентів – до 2 хв. Структура виступу: суть класифікації, типи уроків та їх коротка характеристика, оцінка класифікації іншими лінгводидактами; ваші роздуми про позитивне й недоліки класифікації відповідно до вимог сучасної школи.

ПЕРЕЛІК ТЕМ ДЛЯ МІНІПРОЄКТІВ

1. Класифікація уроків української мови **С. Чавдарова** та їх структурні особливості (Методика викладання української мови в середній школі / за ред. С.Х. Чавдарова і В.І. Масальського. Київ: Рад. школа, 1962. С. 78-114).
2. Класифікація уроків української мови **В. Онищука** та їх структурні особливості (Онищук В.О. Типи, структура і методика уроку в школі. Київ: Рад. школа, 1973. 159 с.).
3. Класифікація уроків української мови за способом взаємодії вчителя і учнів **О. Біляєва** та їх структурні особливості (Беляєв О.М. Сучасний урок української мови. Київ: Рад. школа, 1981. С. 32-42; Методика вивчення української мови в школі / О.М. Беляєв, В.Я. Мельничайко, М.І. Пентиліук та ін. Київ: Рад. школа, 1987. С. 19-32;

Хом'як І. Типологія уроків у лінгводидактичній спадщині О.М. Біляєва. *Українська мова і література в школі*. 2010. № 4. С. 2-5).

4. Класифікація уроків української мови **К. Плиско** та їх структурні особливості (Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови. Харків, 1995. С. 204-208).
5. Класифікація уроків української мови **М. Пентилюк** та їх структурні особливості (Пентилюк М. Типологія уроків у контексті сучасної лінгводидактики. *Український педагогічний журнал*. 2015. №2. С. 65-78. URL: <https://cutt.ly/ClwxgvH>).
6. Класифікація уроків української мови **І. Кучеренко** та їх структурні особливості (Кучеренко І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі: монографія. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2014. 410 с. URL: <https://cutt.ly/NlwzslG>; Кучеренко І. Аспектні уроки української мови: витоки і сучасний стан. *Українська мова і література в школах України*. 2016. № 4. С. 15-22. URL: <https://cutt.ly/DlwknL>; Кучеренко І., Мамчур Л. Урок як функційна система навчання української мови: педагогічний вимірі В. Сухомлинського. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, ЦДПУ імені Володимира Винниченка, 2018. Вип. 172. С. 43-48. URL: <https://cutt.ly/GU7dmqk>).

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань плану практичного заняття та проблемних питань теми. Проведення колективно-групових дискусій у формі вебінару за презентаціями здобувачів про класифікації уроків української мови.
3. Виконання вправ і завдань за посібниками:
 - Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 87-98. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / М.І. Пентилюк, Т.Г. Окуневич, Н.С. Бородіна та ін. Київ: Ленвіт, 2012. С. 33-37.
4. Підбиття підсумків заняття. Загальне оцінювання результатів практичного заняття.

Практичне заняття № 6

Тема: НЕТРАДИЦІЙНІ ФОРМИ ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Мета: Ознайомити здобувачів вищої освіти із нетрадиційними формами проведення уроків української мови в 5-9 класах; з'ясувати структуру нетрадиційних уроків української мови; навчити аналізувати нетрадиційні уроки української мови.

План

1. Нові підходи до технології уроку української мови в умовах Нової української школи.
2. Нестандартні форми проведення уроків української мови в 5-9 класах.
3. Методика проведення нетрадиційних форм уроків української мови.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 95-101; 105-107.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 86-87. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
- Остапенко Н.М., Симоненко Т.В., Руденко В.М. Технологія сучасного уроку рідної мови. Київ: ВЦ «Академія», 2011. С. 41-62, 96-98.
- Кучеренко І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2014. С. 246-344. URL: <https://cutt.ly/NlwzslG>
- Бородіна Н.С. Методика навчання української мови: загальні питання. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2016. С. 71-73. URL: <https://cutt.ly/Ylh1bHU>

б) допоміжну:

- Варзацька Л. Типи інтегрованих уроків у системі компетентнісної мовної освіти. *Дивослово*. 2013. № 11. С. 2-4.

- Дистанційне навчання в умовах карантину: досвід та перспективи: аналітико-методичні матеріали / кол. автор.; за заг. ред. О.М. Топузова; укл. М.В. Головка. Київ: Педагогічна думка, 2021. 192 с. URL: <https://cutt.ly/wlt3Rl1>
- Єрмоленко С.І., Стовбур В.О. Біоадекватні уроки з фонетики на засадах ноосферної освіти. *Актуальні проблеми функціонування мови і літератури в сучасному поліетнічному суспільстві*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. Мелітополь: МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2018. С. 24-29. URL: <https://cutt.ly/slu7tGm>
- Інтегровані уроки з української мови та літератури / упоряд. Н.В. Кучерук, Н.В. Полицька, Н.В. Полицький. Харків: Вид. група «Основа», 2007. 208 с.
- Нетрадиційні уроки. Українська мова. 5-12 класи / укладач Л.І. Нечволод. Харків: Торсінг плюс, 2008. 256 с.
- Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Київ: Міністерство освіти і науки України, 2016. 40 с. URL: <https://cutt.ly/yTiJuiD>

2. Ознайомитися з публікацією та підготуватися до її обговорення:

- Горошкіна О.М. Підготовка вчителя до проведення компетентісно орієнтованого уроку. *Розвиток освіти, науки та бізнесу: результати 2020*: тези доп. міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 3-4 грудня 2020 р. Дніпро, 2020. Т. 1. С. 315-318. URL: <https://cutt.ly/yIwlcpr>

3. Знайти в інформаційних джерелах (підручники, посібники, публікації тощо) відомості про обрану нестандартну форму проведення уроку української мови, підготувати повідомлення. Повідомлення оформлювати як статтю з покликаннями на використані джерела. Обов'язковим складником статті має бути структура нетрадиційної форми проведення уроку, пропозиції фрагментів уроку, конкретне зазначення тем і класу. Здобувачі вищої освіти обирають варіанти завдань відповідно до порядкового номера свого прізвища в журналі академічної групи.

ПЕРЕЛІК НЕТРАДИЦІЙНИХ ФОРМ ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 5-9 КЛАСАХ

1. Урок взаємного навчання.
2. Урок-екскурсія.
3. Урок винаходу.
4. Урок-рольова гра.
5. Урок-аукціон знань.
6. Урок-молитва.
7. Урок-«перевернений клас».
8. Урок-парадокс.

9. Урок-ситуативна гра.
10. Урок-візуалізація.
11. Урок-пошук істини.
12. Урок-диспут.
13. Урок вільного спілкування.
14. Урок-дослідження.
15. Урок-творчість.
16. Урок-змагання.
17. Урок-захист композиції.
18. Урок-роздум.
19. Інтегрований урок.
20. Бінарний урок.
21. Урок-бесіда.
22. Урок-конференція.
23. Урок-практикум.
24. Урок-творчий звіт.
25. Урок-синтез.
26. Урок-подорож.

СТРУКТУРА СТАТТІ

- Анотація.
- Ключові слова.
- Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями.
- Аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор.
- Виділення нерозв'язаних раніше частин загальної проблеми; формулювання мети статті (постановка завдання).
- Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.
- Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок.
- Список використаних джерел.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ

1. Параметри: Word 2003 і вище (формат *.doc), шрифт Times New Roman, кегль основного тексту 14, інтервал – 1,5, абзац – 1 см. Усі поля – 2 см.
2. Обсяг статті – мінімум 2 сторінки.
3. У тексті не допускається вирівнювання пропусками.
4. У тексті використовується дефіс «-», який не відділяється пропусками, і тире «–» (Alt+0151).
5. Ініціали відділяються від прізвищ нерозривним пробілом (комбінація клавіш Ctrl+Shift+Пробіл).
6. Покликання на використані джерела в тексті робити за зразком [2, с. 364; 5, с. 127; 7–9], де перша цифра – номер джерела в списку використаних джерел, номер сторінки через кому, декілька джерел через крапку з комою або через дефіс.
7. Основний текст статті має бути добре структурованим.
8. Після тексту статті (приміток) у центрі подається заголовок «Список використаних джерел» і в алфавітному порядку наводяться використані джерела (спочатку «кирилицею», потім «латиницею»). Список використаних джерел оформлюється за вимогами Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання».
9. Мовний ілюстративний матеріал у тексті роботи подавати курсивом.
10. Відсутність покликань на використані джерела, фабрикування джерел списування, втручання в роботу інших здобувачів становлять, але не обмежують приклади можливої академічної недоброчесності. Списування під час написання статті заборонено. Виявлення ознак академічної недоброчесності в поданих статтях здобувачів та фактів списування є підставою для незарахування викладачем виконаного завдання (незалежно від масштабів плагіату чи обману).

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ

УРОК-БЕСІДА З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Наталія Петлична

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Середня освіта (Українська мова і література)» спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література) галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

У статті ...

Ключові слова: ...

Текст, текст, текст, текст, текст.....

Список використаних джерел

1. Вайнола Р.Х., Капська А.Й., Комарова Н.М., Кузьменко О.А. Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку: методичний матеріал. Київ: Академпрес, 2009. 285 с.
2. Васильєв І.І. Соціальна робота (теорія і практика). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* Ужгород, 2014. Вип. 2(43). С. 1–2.
3. Іванова І.І. Актуальні проблеми сучасної соціальної роботи: антидискримінаційна теорія і практика: монографія. Ужгород: «АУТДОР-ШАРК», 2009. 136 с.
4. Капська А.Й. Соціально-педагогічна підтримка дітей групи ризику. *Підготовка соціальних працівників/соціальних педагогів до профілактики адиктивної поведінки молоді:* матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Черкаси, 30-31 жовтня 2003 р.). Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2003. С. 79–84.
5. Крок у професію. Методика викладання української мови: навч. посібник / О.В. Кульбабська, О.В. Кардашук. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. 256 с.
6. Новосьолова В. Новий підручник української мови для 8-го класу: навчально-методичний апарат, виховні можливості. *Українська мова і література в школі.* 2017. № 2. С. 53-59. URL: <https://cutt.ly/vU8fCSr>
7. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика: монографія / О.А. Кучерук, Н.Б. Голуб, О.М. Горошкіна, С.О. Караман та ін.; за ред. О.А. Кучерук. Київ: КНТ, 2016. 258 с. URL: <https://cutt.ly/ZU7syk3>

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань плану практичного заняття.
3. Дискусія за статтею О.М. Горошкіної.
4. Прослуховування та обговорення повідомлень здобувачів вищої освіти про нестандартні форми проведення уроків української мови.
5. Перегляд відеофрагментів нетрадиційних форм проведення уроків української мови та їх аналіз.
6. Виконання вправ і завдань за посібником:
 - Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2011. С. 93-94. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
7. Підбиття підсумків заняття. Загальне оцінювання результатів практичного заняття.

Практичне заняття № 7

Тема: МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ФОНЕТИКИ, ГРАФІКИ ТА ОРФОЕПІЇ. РОЗРОБЛЕННЯ ПЛАНУ-КОНСПЕКТУ УРОКУ ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Мета: Ознайомити здобувачів вищої освіти зі змістом і завданнями шкільного курсу фонетики, графіки і орфоєпії в закладах загальної середньої освіти; навчити добирати ефективні методи і прийоми, складати плани-конспекти уроків вивчення нового матеріалу і аналізувати їх.

План

1. Зміст, завдання і значення шкільного курсу фонетики, графіки та орфоєпії. Етапи вивчення розділів у закладах загальної середньої освіти.
2. Методи і прийоми вивчення розділів на уроках української мови в 5-9 класах. Особливості вивчення розділів під час дистанційного навчання.
3. Аналіз теоретичного матеріалу й системи вправ із розділу «Фонетика, графіка та орфоєпія» в шкільних підручниках української мови.
4. Структура уроку вивчення нового матеріалу, основні його компоненти.
5. Методика проведення уроків вивчення нового матеріалу з фонетики, графіки та орфоєпії та їх аналіз.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 86-88; 162-172.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 104-110. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>

- Бакум З.П. Теоретико-методологічні засади навчання фонетики української мови в гімназії. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2008. 338 с. URL: <https://cutt.ly/Elyo2ya>
- Крок у професію. Методика викладання української мови / О.В. Кульбабська, О.В. Кардащук. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. С. 56-59. URL: <https://cutt.ly/Llh0Ate>

б) допоміжну:

- Єрмоленко С. Специфіка методики навчання української орфоєпії. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. 2015. № 1. С. 199-205. URL: <https://cutt.ly/Ylu3zi9>
- Єрмоленко С.І., Митяй З.О., Сіроштан Т.В. Уроки фонетики в новій українській школі на засадах компетентнісного й особистісноорієнтованого підходу до навчання. *Project Report*. Мелітополь: ТОВ "КолорПринт", 2020. URL: <https://cutt.ly/dlu5I6e>
- Єрмоленко С.І., Шевчик Г.С. Комплексний підхід до вивчення фонетики в загальноосвітніх навчальних закладах. *Актуальні проблеми функціонування мови і літератури в сучасному поліетнічному суспільстві: матеріали 4 Міжнар. наук.-практ. конф.*, 2018. С. 29-34. URL: <https://cutt.ly/EOhvckn>
- Єрмоленко С.І., Шевчик Г.С. Розвиток творчої самостійності учнів на уроках фонетики в загальноосвітніх навчальних закладах. *Мова. Свідомість. Концепт*: зб. наук. статей, 2020. № 10. С. 155-158. URL: <https://cutt.ly/Zlu4fSp>
- Єрмоленко С.І., Шевчик Г.С. Самостійна робота на уроках української мови в 5 класі (на рівні фонетики). *Українські студії в європейському контексті*: зб. наук. праць, 2020. № 1. С. 284-288. URL: <https://cutt.ly/blu70Ov>
- Рускуліс Л.В. Лінгводидактичні засади формування фонетичної субкомпетентності школярів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 2020. № 70, Т. 3. С. 227-231. URL: <https://cutt.ly/yly9lw5>

2. Проаналізувати обсяг і способи викладу теоретичного матеріалу та систему вправ із розділу «Фонетика, орфоєпія, графіка», розміщеного в шкільних підручниках української мови. Здобувач вищої освіти обирає один параграф із одного шкільного підручника для 5 класу (див. «Перелік шкільних підручників української мови для 5-9 класів»), який у відповідності з темою написання плану-конспекту уроку.

3. Розробити план-конспект уроку вивчення нового матеріалу традиційної структури. Здобувачі вищої освіти обирають тему відповідно до порядкового номера свого прізвища в журналі академічної групи. У плані-конспекті обов'язково зазначати соціокультурну змістову лінію. Етапи «Перевірка домашнього завдання» та «Інструктаж до виконання домашнього завдання» лише фіксувати й не деталізувати.

ОРІЄНТОВНА СТРУКТУРА ПЛАНУ-КОНСПЕКТУ УРОКУ ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ¹

Тема:

Мета:

Тип уроку:

Методи і прийоми:

Соціокультурна змістова лінія:

Обладнання:

Література:

Перебіг уроку:

I. Організаційний момент.

II. Перевірка домашнього завдання / перевірка вивченого.

1. Робота учнів за картками

Завдання:

2. Написання пояснювального диктанту.

Завдання:

Текст:

3. Відтворювальна бесіда за питаннями:

–

–

4. Перевірка домашньої вправи.

5. Робота учнів біля дошки.

Завдання:

Дидактичний матеріал:

6. Виконання тестових завдань.

Завдання:

¹ У плані-конспекті уроку подано орієнтовні методи, прийоми і форми роботи.

7. Опитування / взаємоопитування за питаннями:

-
-

(фіксуються й деталізуються методи і прийоми, використані на кожному етапі уроку; подається повний обсяг дидактичного матеріалу).

III. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок.

1. Відтворювальна бесіда за питаннями:

-
-

2. Робота учнів за таблицею / зоровою опорою:

Завдання:

3. Виконання підготовчої вправи:

Завдання:

Дидактичний матеріал:

4. Спостереження й аналіз мовних явищ:

Завдання:

Матеріал для спостереження:

IV. Повідомлення теми і мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.

V. Пояснення нового матеріалу.

1. Усне слово / пояснення вчителя.

(подається текст пояснення в повному обсязі)

2. Самостійна робота учнів за підручником:

Завдання:

3. Евристична бесіда за питаннями:

-
-

4. Робота учнів за таблицею / зоровою опорою:

Завдання:

5. Відтворювальна бесіда за питаннями:

-
-

6. Виконання вступної вправи:

Завдання:

Дидактичний матеріал:

VI. Закріплення знань, умінь і навичок.

1. Виконання тренувальних вправ:

Завдання:

Дидактичний матеріал:

(вказуються різновиди вправ і завдань, запропонованих для виконання на цьому етапі уроку, подаються завдання до них і дидактичний матеріал вправ).

VII. Підбиття підсумків уроку. Загальне оцінювання результатів уроку.

1. Узагальнювальна бесіда за питаннями:

–

–

2. Виконання підсумкової вправи:

Завдання:

Дидактичний матеріал:

3. Виконання тестових завдань.

Завдання:

VIII. Інструктаж до виконання домашнього завдання

(вказуються завдання до вправ і подається дидактичний матеріал вправ).

ПЕРЕЛІК ТЕМ ІЗ ФОНЕТИКИ, ОРФОЕПІЇ ТА ГРАФІКИ (5 КЛАС)

Соціокультурна змістова лінія:

Українська мова – один з найважливіших складників української культури. Дивовижний світ української природи. Єдність із рідною природою в різні пори року. Історичне минуле України на різних етапах розвитку українського народу. Історія мого міста, села – частина історії України. Запорозьке козацтво в українській історії й національній самосвідомості. Герої доби козацтва. Національна державна символіка України. Культурна спадщина України. Коріння української культури. Залишки Трипільської культури. Національні звичаї, тради-

ції, обряди й свята – віковічні духовні засади розвитку народу. Багатство народної символіки. Народне українське мистецтво – вищий вияв творчого генія народу. Народні митці України. Родинно-побутова культура: структура, функції сім'ї, глибока й всеперемагаюча материнська, батьківська любов до дітей, шанобливе ставлення до бабусі й дідуся, родичів, прив'язаність до отчого дому. Моя школа, мій клас. Значення колективізму. Український народ. Людська спільнота. Покликання людини. Творче, самотнє світобачення кожної особистості, реалізація її творчого потенціалу. Видатні українці.

1. Звуки мови й звуки мовлення. Голосні й приголосні звуки.
2. Приголосні тверді й м'які, дзвінкі й глухі.
3. Вимова звуків, що позначаються буквами *ґ і ґ*.
4. Позначення звуків мовлення на письмі. Алфавіт (абетка, азбука). Співвідношення звуків і букв.
5. Звукове значення букв *я, ю, є, ї та щ*.
6. Фонетична транскрипція.
7. Склад. Основні правила переносу.
8. Наголос. Орфоепічний словник і словник наголосів. Орфоепічна помилка (практично).
9. Використання логічного наголосу для виділення у вимові смислового навантаження.
10. Вимова наголошених і ненаголошених голосних. Ненаголошені голосні [е], [и], [о] у коренях слів. Ненаголошені голосні, що не перевіряються наголосом.
11. Позначення на письмі ненаголошених голосних [е], [и] та (о) перед складом з наголошеним (у) у коренях слів. Орфографічна помилка (практично), її умовне позначення.
12. Ненаголошені голосні, що не перевіряються наголосом. Орфографічний словник.
13. Вимова приголосних звуків. Уподібнення приголосних звуків.
14. Спрощення в групах приголосних.
15. Найпоширеніші випадки чергування голосних і приголосних звуків (практично). Чергування [о]—[а], [е]—[і], [е]—[и]; [о],[е] з [і]; [е]—[о] після [ж],[ч], [ш]; [и], [і] після [ж], [ч],[ш], [шч] та [г], [к], [х] у коренях слів; [г], [к], [х]—[ж], [ч], [ш]—[з'], [ц'], [с'].
16. Основні випадки чергування *у—в, і—й*.

17. Позначення м'якості приголосних на письмі буквами *ь, і, є, ю, я*.
Сполучення *ьо, йо*.
18. Правила вживання знака м'якшення.
19. Правила вживання апострофа. Правильна вимова та написання слів з апострофом.
20. Подвоєння букв на позначення подовжених м'яких приголосних та збігу однакових приголосних звуків.
21. Написання слів, що увійшли в українську мову з інших мов (слова іншомовного походження): букви *и, і*; правопис знака м'якшення й апострофа; подвоєння букв у загальних і власних назвах. Словник іншомовних слів.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань теми.
3. Обговорення обсягу й способів викладу теоретичного матеріалу та системи вправ з розділу «Фонетика, графіка та орфоепія», розміщених у шкільних підручниках української мови (5 клас).
4. Перегляд відеофрагментів уроків української мови з фонетики, графіки й орфоепії та їх аналіз.
5. Прослуховування, аналіз і обговорення фрагментів планів-конспектів уроків, підготовлених здобувачами вищої освіти.
6. Виконання вправ і завдань за посібниками:
 - Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 112-118. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / М.І. Пентилюк, Т.Г. Окуневич, Н.С. Бородіна та ін. Київ: Ленвіт, 2012. С. 37-41.
7. Підбиття підсумків заняття. Загальне оцінювання результатів практичного заняття.

Практичне заняття № 8

Тема: МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ЛЕКСИКОЛОГІЇ ТА ФРАЗЕОЛОГІЇ. РОЗРОБЛЕННЯ ПЛАНУ-КОНСПЕКТУ УРОКУ ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Мета: Ознайомити здобувачів вищої освіти зі змістом шкільного курсу лексикології та фразеології й системою тренувальних вправ; навчити складати плани-конспекти уроків вивчення нового матеріалу з лексикології та фразеології, проводити фрагменти уроків та їх аналізувати.

План

1. Зміст і значення шкільного курсу лексикології та фразеології. Принципи вивчення розділів.
2. Труднощі в засвоєнні учнями лексичних понять. Шляхи засвоєння фразеологізмів.
3. Методи і прийоми вивчення розділів на уроках української мови в 5-9 класах. Система тренувальних вправ. Особливості вивчення розділів під час дистанційного навчання.
4. Аналіз теоретичного матеріалу й системи вправ із лексикології та фразеології, розміщених у шкільних підручниках української мови (5-6 класи).
5. Методика проведення уроків вивчення нового матеріалу з лексикології та фразеології й аналіз уроків цього типу.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 86-88; 172-184.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 119-124. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>

- Навчання української мови учнів 5 класу на засадах компетентнісного підходу / Н.Б. Голуб, В.І. Новосьолова, Г.Т. Шелехова, А.В. Ярмолюк. Київ: Видавничий дім «Сам», 2017. С. 113-139. URL: <https://cutt.ly/LIyo7iA>
- Крок у професію. Методика викладання української мови / О.В. Кульбабська, О.В. Кардащук. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. С. 59-64. URL: <https://cutt.ly/Llh0Ate>

б) допоміжну:

- Єрмоленко С.І. Методика навчання лексики та фразеології на засадах лінгводидактичного принципу наступності. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка*, 2016. № 2 (17). С. 103-114. URL: <https://cutt.ly/OlIRuOh>
- Кучерук О. Формування лексичної компетентності учнів у процесі навчання української мови з використанням методу проектів. *Українська мова і література в школах України*. 2018. № 1. С. 26-30. URL: <https://cutt.ly/xloxF1f>
- Кучерук О.А. Формування лексичної компетентності учнів засобами комп'ютерних ігор у навчанні української мови. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. Т. 63, № 1. С. 47-55. URL: <https://cutt.ly/GU39jJ0>
- Нагрибельна І. Формування лексичного запасу учнів засобами самостійної роботи. *Українська мова і література в школах України*. 2017. № 10. С. 16-18. URL: <https://cutt.ly/0lohxay>
- Рускуліс Л. Формування лексичної компетентності учнів закладів загальної середньої освіти на уроках української мови: лінгводидактичний аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2021. Вип. 39. Т. 3. С. 169-174. URL: <https://cutt.ly/alobjx6>
- Сіранчук Н. До проблеми створення методичної системи формування лексичної компетентності учнів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія»*. 2020. Вип. 9 (77). С. 303-306. URL: <https://cutt.ly/elob60h>

2. Проаналізувати обсяг і способи викладу теоретичного матеріалу та систему вправ із розділів «Лексикологія» і «Фразеологія», розміщених у шкільних підручниках української мови для 5-6 класів. Здобувач вищої освіти обирає один параграф із одного шкільного підручника для 5 або 6 класу (див. «Перелік шкільних підручників української мови для 5-9 класів»), який увідповіднюється з темою написання плану-конспекту уроку.

3. Розробити план-конспект уроку вивчення нового матеріалу (структуру плану-конспекту подано в практичному занятті № 7) традиційної структури. Здобувачі вищої освіти обирають тему відповідно до порядкового номера свого прізвища в журналі академічної групи. У плані-конспекті обов'язково зазначати соціокультурну змістову лінію.

Етапи «Перевірка домашнього завдання» та «Інструктаж до виконання домашнього завдання» лише фіксувати й не деталізувати.

ПЕРЕЛІК ТЕМ ІЗ ЛЕКСИКОЛОГІЇ ТА ФРАЗЕОЛОГІЇ (5-6 КЛАСИ)

5 клас

Соціокультурна змістова лінія:

Українська мова – один з найважливіших складників української культури. Дивовижний світ української природи. Єдність із рідною природою в різні пори року. Історичне минуле України на різних етапах розвитку українського народу. Історія мого міста, села – частина історії України. Запорозьке козацтво в українській історії й національній самосвідомості. Герої доби козацтва. Національна державна символіка України. Культурна спадщина України. Коріння української культури. Залишки Трипільської культури. Національні звичаї, традиції, обряди й свята – віковічні духовні засади розвитку народу. Багатство народної символіки. Народне українське мистецтво – вищий вияв творчого генія народу. Народні митці України. Родинно-побутова культура: структура, функції сім'ї, глибока й всеперемагаюча материнська, батьківська любов до дітей, шанобливе ставлення до бабусі й дідуся, родичів, прив'язаність до отчого дому. Моя школа, мій клас. Значення колективізму. Український народ. Людська спільнота. Покликання людини. Творче, самобутнє світобачення кожної особистості, реалізація її творчого потенціалу. Видатні українці.

1. Лексичне значення слова. Однозначні й багатозначні слова (повторення).
2. Використання багатозначних слів у прямому й переносному значеннях (повторення).
3. Лексична помилка та умовне позначення її (практично). Ознайомлення з тлумачним словником.
4. Групи слів за значенням. Синоніми (повторення й поглиблення). Ознайомлення зі словниками синонімів.
5. Групи слів за значенням. Антоніми (повторення й поглиблення). Ознайомлення зі словниками антонімів.

6. Групи слів за значенням. Омоніми (повторення й поглиблення)..
Ознайомлення зі словниками омонімів.
7. Пароніми. Ознайомлення зі словниками паронімів.

6 клас

Соціокультурна змістова лінія:

Українська мова – основа національної ідентичності. Етнографічне районування України. Рослинний і тваринний світ рідного краю. Особливості природного ландшафту України. Сім природних чудес України. Гармонія людини й природи. Родинно-побутова культура українців. Народна пісня – душа народу. Коліскова. Обрядові пісні. Історія кобзарства в Україні. Кобзарі й лірники. Гумористична й сатирична творчість українського народу. Національне традиційне вбрання українців. Символіка народного костюма. Українська народна архітектура. Художньо-культурна цінність декоративно-прикладного мистецтва. Плетіння, вишивка, ткацтво, килимарство, кераміка, мереживо тощо. Моя родина, родовід. Родинні цінності, свята й традиції. Мати – берегиня роду. Життя за нормами народної моралі. Етика спілкування. Слово як духовна святиня. Домашні обов'язки. Дружба й товаришування. Світ моїх захоплень.

8. Групи слів за походженням: власне українські й запозичені (іншомовного походження) слова. Тлумачний словник української мови. Словник іншомовних слів.
9. Лексична помилка (тавтологія, калькування, вживання слів у невластивих значеннях тощо) та умовне позначення її (практично).
10. Написання слів, що увійшли в українську мову з інших мов (слова іншомовного походження): букви *и, і*; правопис знака м'якшення й апострофа; подвоєння букв у загальних і власних назвах іншомовного походження.
11. Застарілі слова (архаїзми й історизми).
12. Неологізми.
13. Загальноновживані й стилістично забарвлені слова.
14. Діалектні слова.
15. Просторічні слова.
16. Професійні слова.

17. Терміни.
18. Фразеологізми. Поняття про фразеологізм, його лексичне значення. Джерела українських фразеологізмів.
19. Прислів'я, приказки, крилаті вирази, афоризми як різновиди фразеологізмів.
20. Фразеологізми в ролі членів речення. Ознайомлення із фразеологічним словником.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань теми. Написання окремими здобувачами вищої освіти самостійної роботи / тестових завдань (за теоретичними питаннями).
3. Обговорення обсягу й способів викладу теоретичного матеріалу та системи вправ з розділів «Лексикологія» і «Фразеологія», розміщених у шкільних підручниках української мови для 5-6 класів.
4. Перегляд і аналіз відеофрагментів уроків української мови з лексикології та фразеології.
5. Проведення рольової гри «здобувач вищої освіти → учитель», «здобувачі вищої освіти → учні» (проведення фрагментів уроків вивчення нового матеріалу, які підготували здобувачі вищої освіти). Аналіз і обговорення фрагментів уроків.
6. Виконання вправ і завдань за посібником:
 - Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2011. С. 125-132. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / М.І. Пентиліук, Т.Г. Окуневич, Н.С. Бородіна та ін. Київ: Ленвіт, 2012. С. 41-45.
7. Підбиття підсумків заняття. Загальне оцінювання результатів практичного заняття.

Практичне заняття № 9

Тема: МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ БУДОВИ СЛОВА І СЛОВОТВОРУ. РОЗРОБЛЕННЯ ПЛАНУ-КОНСПЕКТУ УРОКУ ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Мета: усвідомити основи шкільного курсу будови слова та словотвору; навчити добирати ефективні методи і прийоми вивчення будови слова і словотвору, складати плани-конспекти уроків вивчення нового матеріалу, проводити фрагменти уроків та аналізувати їх.

План

1. Значення, завдання та етапи вивчення розділів «Будова слова» і «Словотвір».
2. Методи і прийоми вивчення розділів у школі. Система вправ з розділів «Будова слова» і «Словотвір». Особливості вивчення розділів під час дистанційного навчання.
3. Шляхи подолання труднощів щодо вивчення окремих питань розділів «Будова слова» і «Словотвір».
4. Аналіз теоретичного матеріалу та системи вправ з розділів «Будова слова» і «Словотвір», розміщених у шкільних підручниках української мови (5-6 класи).
5. Методика проведення уроків вивчення нового матеріалу з будови слова і словотвору та їх аналіз.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 86-88; 190-196.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 133-136. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>.
- Крок у професію. Методика викладання української мови / О.В. Кульбабська, О.В. Кардащук. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. С. 64-67. URL: <https://cutt.ly/Llh0Ate>

б) допоміжну:

- Кулик О.Д. Допоміжні підходи до навчання у мовленнєвому розвитку учнів основної школи в процесі вивчення словотвірної системи української мови. *Педагогічний процес: теорія і практика*. Київ: ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС»», 2018. № 1-2 (60-61). С. 15-21. URL: <https://cutt.ly/6loLV9I>
- Кулик О.Д. Психологічні передумови мовленнєвого розвитку учнів 5-9 класів у процесі засвоєння знань з морфеміки і словотвору. *Молодий вчений*. 2014. № 12(1). С. 309-311. URL: <https://cutt.ly/dloXMBD>
- Кулик О.Д. Роль часткового словотвірного аналізу тексту в стимулюванні мовленнєвої рефлексії учнів. *Лексико-граматична система української мови в комунікативному вимірі*: збірник матеріалів Міжнародної наукової інтернет-конференції, м. Острого, 12–13 березня 2020 року / редкол. І.М. Хом'як (відп. ред.) та ін. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2020. С. 23-26. <https://cutt.ly/5loCy5b>

2. Проаналізувати обсяг і способи викладу теоретичного матеріалу та систему вправ із розділів «Будова слова» і «Словотвір», розміщених у шкільних підручниках української мови. Здобувач вищої освіти обирає один параграф із одного шкільного підручника для 5 або 6 класу (див. «Перелік шкільних підручників української мови для 5-9 класів»), який увідповіднюється з темою написання плану-конспекту уроку.

3. Розробити план-конспект уроку вивчення нового матеріалу (структуру плану-конспекту уроку подано в практичному занятті № 7) традиційної структури. Здобувачі вищої освіти обирають тему відповідно до порядкового номера свого прізвища в журналі академічної групи. У плані-конспекті обов'язково зазначати соціокультурну змістову лінію. Етапи «Перевірка домашнього завдання» та «Інструктаж до виконання домашнього завдання» лише фіксувати й не деталізувати.

ПЕРЕЛІК ТЕМ ІЗ БУДОВИ СЛОВА І СЛОВОТВОРУ

5 клас

Соціокультурна змістова лінія:

Українська мова – один з найважливіших складників української культури. Дивовижний світ української природи. Єдність із рідною природою в різні пори року. Історичне минуле України на різних етапах розвитку українського народу. Історія мого міста, села – частина історії України. Запорозьке козацтво в українській історії й національній самосвідомості. Герої доби козацтва. Національна державна

символіка України. Культурна спадщина України. Коріння української культури. Залишки Трипільської культури. Національні звичаї, традиції, обряди й свята – віковічні духовні засади розвитку народу. Багатство народної символіки. Народне українське мистецтво – вищий вияв творчого генія народу. Народні митці України. Родинно-побутова культура: структура, функції сім'ї, глибока й всеперемагаюча материнська, батьківська любов до дітей, шанобливе ставлення до бабусі й дідуся, родичів, прив'язаність до отчого дому. Моя школа, мій клас. Значення колективізму. Український народ. Людська спільнота. Покликання людини. Творче, самобутнє світобачення кожної особистості, реалізація її творчого потенціалу. Видатні українці.

1. Основа слова (корінь, суфікс, префікс) і закінчення – значущі частини слова (повторення і поглиблення відомостей).
2. Спільнокореневі слова й форми слова.
3. Незмінні й змінні слова.
4. Вимова й написання префіксів *пре-*, *при-*, *прі-*.

6 клас

Соціокультурна змістова лінія:

Українська мова – основа національної ідентичності. Етнографічне районування України. Рослинний і тваринний світ рідного краю. Особливості природного ландшафту України. Сім природних чудес України. Гармонія людини й природи. Родинно-побутова культура українців. Народна пісня – душа народу. Коліскова. Обрядові пісні. Історія кобзарства в Україні. Кобзарі й лірники. Гумористична й сатирична творчість українського народу. Національне традиційне вбрання українців. Символіка народного костюма. Українська народна архітектура. Художньо-культурна цінність декоративно-прикладного мистецтва. Плетіння, вишивка, ткацтво, килимарство, кераміка, мереживо тощо. Моя родина, родовід. Родинні цінності, свята й традиції. Мати – берегиня роду. Життя за нормами народної моралі. Етика спілкування. Слово як духовна святиня. Домашні обов'язки. Дружба й товаришування. Світ моїх захоплень.

5. Змінювання і творення слів. Твірне слово – база для утворення іншого слова.
6. Префіксальний і суфіксальний способи творення слів.

7. Префіксально-суфіксальний спосіб творення слів.
8. Безафіксний (відкидання від твірного слова префіксів, суфіксів і закінчення) спосіб творення слів.
9. Складання основ (або слів) як спосіб творення слів.
10. Абревіатури як спосіб творення слів.
11. Перехід слів з однієї частини мови в іншу як спосіб творення слів.
12. Словотвірний ланцюжок. Словотвірний розбір слова.
13. Зміни приголосних при творенні слів: іменників із суфіксом *-ин (а)* від прикметників на *-ський, -цький*; буквосполученням *-чн- (-шн-)*.
14. Зміни приголосних при творенні відносних прикметників із суфіксами *-ськ-, -цьк-, -зьк-* та іменників з суфіксами *-ств (о), -зств (о), -цств (о)*.
15. Складні слова. Сполучні *о, е* в складних словах.
16. Творення складноскорочених слів. Правопис складноскорочених слів.
17. Правопис складних слів разом і через дефіс.
18. Написання слів з *пів-*.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань теми.
3. Аналіз викладу теоретичного матеріалу та системи вправ із розділів «Будова слова» і «Словотвір», розміщених у шкільних підручниках української мови.
4. Проведення здобувачами вищої освіти окремих етапів уроку вивчення нового матеріалу з розділів «Будова слова» і «Словотвір».
5. Написання здобувачами контрольних аналізів проведених уроків вивчення нового матеріалу.
6. Виконання вправ за посібниками:
 - Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 138-142. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / М.І. Пентилюк, Т.Г. Окуневич, Н.С. Бородіна та ін. Київ: Ленвіт, 2012. С. 45-49.
7. Підбиття підсумків заняття. Загальне оцінювання результатів практичного заняття.

Практичне заняття № 10

Тема: МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ МОРФОЛОГІЇ. РОЗРОБЛЕННЯ ПЛАНУ-КОНСПЕКТУ УРОКУ ЗАКРІПЛЕННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК

Мета: З'ясувати значення, завдання, зміст і принципи вивчення морфології в закладах загальної середньої освіти; визначити методи й прийоми теоретично-практичного вивчення розділу; навчитися складати плани-конспекти уроків закріплення знань, умінь та навичок, проводити пробні уроки і аналізувати їх.

План

1. Етапи, завдання і значення вивчення розділу «Морфологія» в закладах загальної середньої освіти.
2. Методи і прийоми вивчення морфології. Система тренувальних вправ. Особливості вивчення розділу під час дистанційного навчання.
3. Уроки закріплення знань, умінь та навичок. Структура, методика проведення.
4. Аналіз викладу теоретичного матеріалу та системи вправ з розділу «Морфологія», розміщених у шкільних підручниках української мови для 6-7 класів.
5. Методика проведення уроків закріплення знань, умінь та навичок з морфології та їх аналіз.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 86-88; 205-216.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 143-146. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
- Крок у професію. Методика викладання української мови / О.В. Кульбабська, О.В. Кардащук. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. С. 67-71. URL: <https://cutt.ly/Llh0Ate>

б) допоміжну:

- Голуб Н. Вивчення дієслова в закладах загальної середньої освіти: практичний посібник. Київ: Педагогічна думка, 2020. 68 с. URL: <https://cutt.ly/iQ6G9O3>
- Кучеренко І.А., Мамчур Л.І. Формування вмінь визначати рід іменника: базові аспекти у підготовці до ЗНО. *Теорія і практика підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання з української мови і літератури*: матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару. Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. С. 86-93. URL: <https://cutt.ly/zU7s7Uh>
- Мамчур Л. Граматичний компонент – важливий складник формування мовної компетентності учнів. *Філологічний часопис*. 2016. № 2. С. 187-196. URL: <https://cutt.ly/oU33wqQ>
- Новосьолова В.І. Особливості навчання розділу «Вигук» у 7 класі за новим підручником української мови. *Українська мова і література в школі*. 2015. №5 (123). С. 19-22. URL: <https://cutt.ly/LU392if>
- Пентилюк М., Гайдаєнко І. Функційно-стилістичний аспект у навчанні морфології в загальноосвітній школі. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2019. Вип. 42. С. 110-118. URL: <https://cutt.ly/KQ6FIOS>
- Ярмолюк А.В. Вивчення розділу «Прислівник» за новим підручником «Українська мова. 7 клас» (Н. Голуб, Г. Шелехова, В. Новосьолова, А. Ярмолюк). *Українська мова і література в школі*. 2016. №124. С. 9-13. URL: <https://cutt.ly/CU39Ge9>

2. Проаналізувати обсяг і способи викладу теоретичного матеріалу та систему вправ із розділу «Морфологія», розміщеного в шкільних підручниках української мови. Здобувач вищої освіти обирає один параграф із одного шкільного підручника для 6-7 класів (див. «Перелік шкільних підручників української мови для 5-9 класів»), який у відповідьнюється з темою написання плану-конспекту уроку.

3. Розробити план-конспект уроку закріплення знань, умінь та навичок з розділу «Морфологія» традиційної структури. Здобувачі вищої освіти обирають тему відповідно до порядкового номера свого прізвища в журналі академічної групи. У плані-конспекті обов'язково зазначати соціокультурну змістову лінію. Етапи «Перевірка домашнього завдання» та «Інструктаж до виконання домашнього завдання» лише фіксувати й не деталізувати.

ОРІЄНТОВНА СТРУКТУРА ПЛАНУ-КОНСПЕКТУ УРОКУ ЗАКРІПЛЕННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК¹

Тема:

Мета:

Тип уроку:

Методи і прийоми:

Соціокультурна змістова лінія:

Обладнання:

Література:

Перебіг уроку:

I. Організаційний момент.

II. Перевірка домашнього завдання / перевірка вивченого.

1. Робота учнів за картками

Завдання:

2. Написання пояснювального диктанту.

Завдання:

Текст:

3. Відтворювальна бесіда за питаннями:

—

—

4. Перевірка домашньої вправи.

5. Робота учнів біля дошки.

Завдання:

Текст:

6. Виконання тестових завдань.

Завдання:

7. Опитування / взаємоопитування за питаннями:

—

—

(фіксуються й деталізуються методи і прийоми, використані на кожному етапі уроку; подається повний обсяг дидактичного матеріалу).

¹ У плані-конспекті уроку подано орієнтовні методи, прийоми і форми роботи.

III. Відтворення теоретичних відомостей, застосування яких буде потрібним на уроці / Усне закріплення теоретичних відомостей.

1. Відтворювальна бесіда за питаннями:

-
-

2. Робота учнів за таблицю / зоровою опорою:

Завдання:

3. Опитування / взаємоопитування учнів за питаннями:

-
-

4. Спостереження й аналіз мовних явищ:

Завдання:

Матеріал для спостереження:

IV. Повідомлення теми і мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.

V. Виконання вправ.

Завдання:

Дидактичний матеріал:

(азначаються різновиди вправ і завдань, запропонованих для виконання на цьому етапі уроку, подаються завдання до них і дидактичний матеріал).

VI. Самостійна робота учнів та її перевірка.

Завдання:

Дидактичний матеріал:

VII. Підбиття підсумків уроку. Загальне оцінювання результатів уроку.

1. Узагальнювальна бесіда за питаннями:

-
-

2. Виконання підсумкової вправи:

Завдання:

Дидактичний матеріал:

3. Виконання тестових завдань.

Завдання:

VIII. Інструктаж до виконання домашнього завдання

(азначаються завдання до вправ і подається дидактичний матеріал вправ).

ПЕРЕЛІК ТЕМ ІЗ МОРФОЛОГІЇ

6 клас

Соціокультурна змістова лінія:

Українська мова – основа національної ідентичності. Етнографічне районування України. Рослинний і тваринний світ рідного краю. Особливості природного ландшафту України. Сім природних чудес України. Гармонія людини й природи. Родинно-побутова культура українців. Народна пісня – душа народу. Колискова. Обрядові пісні. Історія кобзарства в Україні. Кобзарі й лірники. Гумористична й сатирична творчість українського народу. Національне традиційне вбрання українців. Символіка народного костюма. Українська народна архітектура. Художньо-культурна цінність декоративно-прикладного мистецтва. Плетіння, вишивка, ткацтво, килимарство, кераміка, мереживо тощо. Моя родина, родовід. Родинні цінності, свята й традиції. Мати – берегиня роду. Життя за нормами народної моралі. Етика спілкування. Слово як духовна святиня. Домашні обов'язки. Дружба й товаришування. Світ моїх захоплень.

1. Іменники – назви істот і неістот. Іменники загальні та власні. Велика буква і лапки у власних назвах. Тренувальні вправи.
2. Рід іменників. Іменники спільного роду. Число іменників. Іменники, що мають форми тільки однини або тільки множини. Тренувальні вправи.
3. Групи прикметників за значенням: якісні, відносні, присвійні. Перехід прикметників з однієї групи в іншу. Ступені порівняння якісних прикметників, їх творення. Орфограми в суфіксах якісних і присвійних прикметників. Тренувальні вправи.
4. Повні й короткі форми прикметників. Відмінювання прикметників. Прикметники твердої, м'якої та мішаної груп. Тренувальні вправи.
5. Правопис прикметників. Тренувальні вправи.
6. Числівники кількісні (на означення цілих чисел, дробові, збірні) і порядкові. Числівники прості і складені. Роздільне написання складених числівників. Тренувальні вправи.
7. Відмінювання кількісних числівників. Буква ь на кінці числівників та перед закінченням у непрямих відмінках. Тренувальні вправи.
8. Відмінювання порядкових числівників. Написання разом порядкових числівників з *-тисячний*. Творення числівників. Тренувальні вправи.

9. Групи займенників за значенням: особові, зворотний, присвійні, вказівні. Відмінювання займенників. Приставний *н* у відмінкових формах особових в вказівних займенників. Тренувальні вправи.
10. Групи займенників за значенням: питальні, заперечні й відносні. Правопис заперечних займенників. Відмінювання займенників. Тренувальні вправи.
11. Групи займенників за значенням: означальні й неозначені (ознайомлення).
12. Написання разом і через дефіс неозначених займенників. Відмінювання займенників. Тренувальні вправи.

7 клас

Соціокультурна змістова лінія:

Мова – скарбниця духовності народу. Формування української народності. Речові пам'ятки слов'ян, писемні джерела про слов'ян. Людина й природа. Різноманітність флори й фауни в Україні й на Землі. Екологічна культура людини. Матеріальна й духовна культура східних слов'ян. Культура Київської Русі. Звичаї й традиції рідного краю. Українське образотворче мистецтво. Малярство. Іконопис. Народний живопис. Народна скульптура. Шевченко – художник. Родинні виховні традиції українців. Взаємини між чоловіком і жінкою. Народні пісні, приказки й прислів'я про родинно-сімейні стосунки. Друзі сім'ї й мої друзі. Моральні цінності й чесноти людини (порядність, чесність, доброта, гідність, скромність тощо). Покликання людини – пізнавати істину, творити добро, примножувати красу, оберігати рідну природу.

13. Форми дієслова: неозначена форма, особові форми, дієприкметник, дієприслівник, безособові форми на *-но*, *-то* (загальне ознайомлення). Тренувальні вправи.
14. Доконаний і недоконаний види дієслова. Часи дієслова. Теперішній час. Минулий час. Зміна дієслів у минулому часі. Майбутній час. Тренувальні вправи.
15. Дієслова I і II дієвідмін. Дієвідмінювання дієслів теперішнього і майбутнього часу. Тренувальні вправи.
16. Творення дієслів умовного і наказового способів. Буква *ь* у дієсловах наказового способу. Тренувальні вправи.

17. Безособові дієслова. Способи творення дієслів. *Не* з дієсловами. Правопис *-ться, -шся* в кінці дієслів. Букви *е, и* в особових закінченнях дієслів I і II дієвідмін. Тренувальні вправи.
18. Дієприкметник як особлива форма дієслова. Творення дієприкметників. Правопис голосних у закінченнях дієприкметників. Тренувальні вправи.
19. Дієприкметниковий зворот. Відокремлення комами дієприкметникових зворотів (після означуваного іменника). Тренувальні вправи.
20. Безособові дієслівні форми на *-но, -то*. Правопис голосних і приголосних у суфіксах дієприкметників. Написання *-н-* у дієприкметниках та *-нн-* у прикметниках дієприкметникового походження. *Не* з дієприкметниками. Тренувальні вправи.
21. Дієприслівник як особлива форма дієслова: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Вид і час дієприслівників. Дієприслівники недоконаного і доконаного виду, їх творення. Тренувальні вправи.
22. Прислівник загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Ступені порівняння прислівників. Способи їх творення. Тренувальні вправи.
23. Правопис прислівників. Букви *-н-* та *-нн-* у прислівниках. *Не* і *ні* з прислівниками. Тренувальні вправи.
24. *И* та *і* в кінці прислівників. Правопис прислівників на *-о, -е*, утворених від прикметників та дієприкметників. Написання прислівників разом і через дефіс. Тренувальні вправи.
25. Написання прислівникових словосполучень типу: *раз у раз, з дня на день...* Тренувальні вправи.
26. Непохідні й похідні прийменники. Написання похідних прийменників разом, окремо і через дефіс. Тренувальні вправи.
27. Сполучник як службова частина мови. Уживання сполучників у простому і складному реченнях: сполучники сурядності й підрядності. Написання сполучників разом і окремо. Тренувальні вправи.
28. Частка як службова частина мови. Розряди часток за значенням. Правопис часток. Написання часток *-бо, -но, -то, -таки*. Тренувальні вправи.
29. *Не* і *ні* з різними частинами мови. Тренувальні вправи.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань теми. Написання окремими здобувачами вищої освіти самостійної роботи за теоретичними питаннями плану заняття.
3. Обговорення викладу теоретичного матеріалу та системи вправ із розділу «Морфологія», які розміщені в шкільних підручниках української мови для 6-7 класів.
4. Перегляд відеофрагментів уроків української мови та аналіз дібраних методів і прийомів навчання.
5. Виконання вправ і завдань за посібниками:
 - Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2011. С. 148-156. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / М.І. Пентиліук, Т.Г. Окуневич, Н.С. Бородіна та ін. Київ: Ленвіт, 2012. С. 49-55.
6. Рольова гра. Проведення здобувачами вищої освіти фрагментів уроків закріплення знань, умінь та навичок з морфології та їх аналіз.
7. Написання есе «У чому я вбачаю різницю в проведенні уроків вивчення нового матеріалу та уроків закріплення знань, умінь і навичок».
8. Підбиття підсумків заняття. Загальне оцінювання результатів практичного заняття.

Практичне заняття № 11

Тема: МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ СИНТАКСИСУ. РОЗРОБЛЕННЯ УРОКІВ ЗАКРІПЛЕННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ ТА НАВИЧОК

Мета: З'ясувати значення, завдання, зміст і принципи вивчення синтаксису в закладах загальної середньої освіти; визначити методи й прийоми теоретично-практичного вивчення розділу; навчитися складати плани-конспекти уроків закріплення знань, умінь та навичок із синтаксису, проводити пробні уроки та аналізувати їх.

План

1. Етапи, завдання і значення вивчення розділу «Синтаксис» у закладах загальної середньої освіти.
2. Методи і прийоми вивчення синтаксису. Система тренувальних вправ. Особливості вивчення розділу під час дистанційного навчання.
3. Аналіз викладу теоретичного матеріалу та системи вправ із розділу «Синтаксис», розміщених у шкільних підручниках української мови для 8-9 класів.
4. Методика проведення уроків закріплення знань, умінь та навичок із синтаксису та їх аналіз.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 86-88; 224-238.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 157-161. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
- Навчання синтаксису на уроках української мови у 8-9 класах / Н.Б. Голуб, Л.В. Галаєвська. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРИНТ», 2018. 128 с. URL: <https://cutt.ly/clgKAzT>
- Крок у професію. Методика викладання української мови / О.В. Кульбабська, О.В. Кардашук. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. С. 71-76. URL: <https://cutt.ly/Llh0Ate>

б) допоміжну:

- Бондаренко Н.В. Наукові засади перебудови шкільного курсу синтаксису на основі сучасних підходів. *Українська мова і література в школі*. 2016. № 2 (125). С. 20-24. URL: <https://cutt.ly/gU38n9a>
- Голуб Н.Б. Синтаксис простого і складного речення: тренувальні вправи. *Українська мова і література в школі*. 2016. № 2 (125). С. 15-20. URL: <https://cutt.ly/6U38KDO>
- Голуб Н.Б. Роль і місце цінностей у навчанні української мови в школі (на матеріалі вивчення синтаксису й пунктуації у 8-9 класах). *Українська мова і література в школі*. 2016. № 3 (126). С. 2-6. URL: <https://cutt.ly/CU380Dk>
- Заєць В.Г. Методика навчання української мови на текстовій основі (8–9-і класи з поглибленим вивченням): навчально-методичний посібник. Київ: Агрармедіа-груп, 2015. 120 с. URL: <https://cutt.ly/AG65M5M>
- Новосьолова В.І. Особливості навчання синтаксису простого ускладненого речення у 8-му класі (за новим підручником української мови). *Українська мова і література в школі*. 2017. № (132). URL: <https://cutt.ly/NU33CrG>
- Сидоренко В.В. Лінгводидактичні засади навчання синтаксису й пунктуації української мови учнів 8-9 класів в умовах оновленої освітньої парадигми. *Українська мова і література в школі*. 2015. № 1 (153). С. 7-19. URL: <https://cutt.ly/dU34mSV>
- Ярмолюк А.В. Вивчення складносурядного речення за новим підручником української мови для 9 класу (автори Н.Б. Голуб і А.В. Ярмолюк). *Українська мова і література в школі*. 2017. № 3 (132). С. 3-12. URL: <https://cutt.ly/IU38fCb>

2. Проаналізувати обсяг і способи викладу теоретичного матеріалу та систему вправ із розділу «Синтаксис», розміщеного в шкільних підручниках української мови. Здобувач вищої освіти обирає один параграф із одного шкільного підручника для 8-9 класів (див. «Перелік шкільних підручників української мови для 5-9 класів»), який увідоповіднюється з темою написання плану-конспекту уроку.

3. Розробити план-конспект уроку закріплення знань, умінь і навичок традиційної структури з розділу «Синтаксис». Здобувачі вищої освіти обирають тему відповідно до порядкового номера свого прізвища в журналі академічної групи. У плані-конспекті обов'язково зазначати соціокультурну змістову лінію (структуру плану-конспекту подано в плані практичного заняття №10). Етапи «Перевірка домашнього завдання» та «Інструктаж до виконання домашнього завдання» лише фіксувати й не деталізувати. Створити презентацію до плану-конспекту уроку за допомогою спеціальних програм (PowerPoint / Canva тощо).

ПЕРЕЛІК ТЕМ ІЗ СИНТАКСИСУ

8 клас

Соціокультурна змістова лінія:

Найвидатніші постаті в українській культурі. Письменники про українську мову. Любов до природи. Екологічний стан природи в Україні. Охорона довкілля. «Червона книга». Роль народних традицій, вірувань, релігії, християнської моралі, свят, міфології, фольклорної творчості, художньої літератури у формуванні світогляду українців. Унесок українців у світову культуру. Збагачення української культури духовними скарбами інших народів. Архітектурна традиція на теренах України. Народна архітектура. Найвизначніші архітектурні споруди в Україні. Видатні українські архітектори. Традиційна родинна обрядовість (народження дитини, ім'янаречення, кумівство, весілля тощо) та її сучасна трансформація. Шляхи самопізнання й життєтворчості.

1. Словосполучення. Будова і види словосполучень за способами вираження головного слова. Тренувальні вправи.
2. Головні та другорядні члени двоскладного простого речення. Тренувальні вправи.
3. Односкладні прості речення з головним членом у формі присудка (означено-особові, неозначено-особові, безособові). Тренувальні вправи.
4. Односкладні прості речення з головним членом у формі підмета (називні). Тренувальні вправи.
5. Повні й неповні речення. Тире в неповних реченнях. Тренувальні вправи.
6. Однорідні члени речення (із сполучниковим, безсполучниковим і змішаним зв'язком). Кома між однорідними членами. Речення з кількома рядами однорідних членів. Однорідні й неоднорідні означення. Тренувальні вправи.
7. Вставні слова (словосполучення, речення). Розділові знаки в реченнях із вставними словами. Групи вставних слів і словосполучень за значенням. Тренувальні вправи.
8. Відокремлені другорядні члени речення. Розділові знаки в реченнях із відокремленими членами. Тренувальні вправи.

9 клас

Соціокультурна змістова лінія:

Українська мова серед інших мов. Розвиток української мови. Україна, її географічне положення, природні багатства. Природа різних регіонів України. Україна – від часів Київської Русі до сучасності. Український національний характер. Основні галузі господарства: ремесла й народні художні промисли. Взаємозв'язок матеріальних і духовних цінностей української культури. Найвидатніші постаті вітчизняної й світової культури. Забезпечення спадкоємності поколінь. Збереження сімейних цінностей, реліквій, ідеалів. Культурогенна форма життєдіяльності сучасної сім'ї. Життєвий і професійний вибір особистості.

9. Діалог. Розділові знаки в текстах із діалогом. Тренувальні вправи.
10. Розділові знаки між частинами складносурядного речення. Тренувальні вправи.
11. Безсполучникове складне речення. Сміслові відношення між частинами безсполучникового складного речення. Тренувальні вправи.
12. Крапка і крапка з комою у безсполучниковому складному реченні. Тренувальні вправи.
13. Двокрапка і тире в безсполучниковому складному реченні. Тренувальні вправи.
14. Особливості будови складного речення з різними видами сполучникового й безсполучникового зв'язку. Розділові знаки. Тренувальні вправи.
15. Особливості будови складного речення з різними видами підрядного і сурядного зв'язку. Розділові знаки. Тренувальні вправи.
16. Види й засоби міжфразного зв'язку. Тренувальні вправи.
17. Актуальне членування у висловлюванні: відоме й нове. Тренувальні вправи.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань теми.

3. Обговорення викладу теоретичного матеріалу та системи вправ з розділу «Синтаксис», які розміщені в шкільних підручниках української мови для 8-9 класів.
4. Перегляд відеофрагментів уроків української мови із синтаксису та їх аналіз.
5. Рольова гра. Проведення студентами фрагментів уроків закріплення знань, умінь та навичок із синтаксису.
6. Написання здобувачами контрольних аналізів уроків закріплення знань, умінь і навичок.
7. Виконання вправ і завдань за посібниками:
 - Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 163-174. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / М.І. Пентилюк, Т.Г. Окуневич, Н.С. Бородіна та ін. Київ: Ленвіт, 2012. С. 55-59.
8. Підбиття підсумків заняття. Загальне оцінювання результатів практичного заняття.

Практичне заняття № 12

Тема: ВИДИ ДИКТАНТІВ, МЕТОДИКА ЇХ ПРОВЕДЕННЯ

Мета: Визначити місце диктантів у системі вивчення шкільного курсу української мови; ознайомити здобувачів вищої освіти з методикою проведення різних видів диктантів; навчитися проводити уроки перевірки й обліку набутих знань, умінь та навичок.

План

1. Місце диктантів у системі вивчення шкільного курсу української мови. Вимоги до підбору текстів диктантів.
2. Види диктантів: контрольні та навчальні; текстуальні, вибіркові, вільні, творчі; попереджувальні, пояснювальні, коментовані та ін. Методика написання навчальних диктантів на уроках української мови і під час дистанційного навчання.
3. Контрольний диктант, методика його проведення.
4. Структура уроків перевірки й обліку набутих знань, умінь та навичок і методичні вимоги до їх проведення.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентиліук: М.І. Пентиліук, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 220-224; 246-247.
- Бондаренко Н.В. Формування правописної компетентності учнів 5-7 класів на уроках української мови. Київ: Видавничий дім «Сам», 2017. С. 66-71. URL: <https://cutt.ly/hU37pIV>
- Костів О., Сколодра-Шепітко О. Методика викладання української мови. Львів, 2018. С. 60-64. URL: <https://cutt.ly/XU8WsXk>

б) допоміжну:

- Вітюк В. Структурування правописного матеріалу української мови сучасними графічними організаторами. *Закарпатські філологічні студії*, 2020. Вип. 13. Т. 1. С. 28-33. URL: <https://cutt.ly/XIhuqNr>

- Горошкіна О.М. Методи і прийоми навчання орфографії на уроках української мови: компетентнісний вимір. Мовна особистість в освітньому просторі: монографія / за заг. ред. І.Д. Пасічника; редкол. О.А. Вісич, Х.М. Карповець, З.В. Столяр. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. С. 79-86. URL: <https://cutt.ly/kU37RLw>
- Мінкова О., Волкова І., Хомчак О. Диктант як одна зі сходинок на шляху до подолання труднощів у процесі вивчення української мови. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*, 2018. № 2 (21). С. 158-163. URL: <https://cutt.ly/Xlhs8Ym>
- Павлюк Н., Вітюк В. Формування правописної компетентності учнів основної школи. *Нова педагогічна думка*, 2019. № 2. С. 117-122. URL: <https://cutt.ly/YlhyJsY>
- Хом'як І.М. Особистісно орієнтоване навчання орфографії в інтерферованому середовищі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2017. Вип. 68. С. 132-137. URL: <https://cutt.ly/wlhoZNf>

2. Дібрати відомості про один із видів навчальних диктантів й підготувати повідомлення про методику його проведення. Повідомлення оформлювати як презентацію за допомогою спеціальних програм (PowerPoint / Canva тощо). Здобувачі вищої освіти обирають вид диктанту відповідно до порядкового номера свого прізвища в журналі академічної групи. У процесі підготовки повідомлення варто послуговуватися посібником В.Т. Горбачука (Види диктантів і методика їх проведення. Київ: Рад. школа, 1989. 96 с.) та іншими сучасними інформаційними джерелами. Обов'язковий складник повідомлення – приклад обраного виду навчального диктанту. Здобувач вищої освіти отримує додаткові бали за заняття, якщо запропонує / віднайде інші нетрадиційні види диктантів.

3. Дібрати текст контрольного диктанту (зазначити клас) і навчитися його читати відповідно до методичних вимог.

ПЕРЕЛІК ВИДІВ НАВЧАЛЬНИХ ДИКТАНТІВ

1. Вибірковий диктант / Диктант-«сито».
2. Вільний диктант.
3. Творчий диктант.
4. Розподільний диктант / Диктант із таємницею.
5. Попереджувальний диктант.
6. Пояснювальний диктант.

7. Коментований диктант.
8. Графічний диктант.
9. Диктант-гіпотеза.
10. Диктант інформаційної дії.
11. Диктант-алгоритм.
12. Диктант із обґрунтуванням.
13. Диктант-тест.
14. Диктант-диспут.
15. Диктант-змагання (гра).
16. Програмований диктант.
17. Дубль-диктант.
18. Кросвордний диктант.
19. Диктант із використанням загадок.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань плану практичного заняття.
3. Ознайомлення з презентаціями про види навчальних диктантів й методику їх проведення та обговорення виступів здобувачів вищої освіти.
4. Прослуховування зразка читання диктанту (<https://cutt.ly/fOQ63am>) та його аналіз.
5. Проведення фрагментів уроків перевірки й обліку набутих знань, умінь і навичок та їх аналіз.
6. Виконання вправ і завдань за посібниками:
 - Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2011. С. 181-186. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / М.І. Пентиліук, Т.Г. Окуневич, Н.С. Бородіна та ін. Київ: Ленвіт, 2012. С. 59-67.
7. Підбиття підсумків заняття. Загальне оцінювання результатів практичного заняття.

Практичне заняття № 13

Тема: МЕТОДИКА НАПИСАННЯ ПЕРЕКАЗІВ

Мета: З'ясувати методику проведення різних видів переказів, навчити аналізувати уроки розвитку зв'язного мовлення з написання переказів.

План

1. Перекази в системі роботи з розвитку зв'язного мовлення. Їх види та характеристика.
2. Методика проведення основних видів переказів: детального, стислого, вибіркового, творчого.
3. Підготовка до переказу тексту: читання тексту переказу; мовний аналіз тексту; методика складання плану.
4. Методика написання контрольного переказу. Специфіка написання переказів у процесі дистанційного навчання.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентиліук: М.І. Пентиліук, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 301-304.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2011. С. 237-242. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
- Костів О., Сколоздра-Шепітко О. Методика викладання української мови. Львів, 2018. С. 64-67. URL: <https://cutt.ly/XU8WsXk>
- Навчання української мови учнів 5 класу на засадах компетентнісного підходу / Н.Б. Голуб, В.І. Новосьолова, Г.Т. Шелехова, А.В. Ярмолюк. Київ: Видавничий дім «Сам», 2017. С. 14-23, 61-113. URL: <https://cutt.ly/SHwPYMZ>

б) допоміжну:

- Кучеренко І. Уроки розвитку зв'язного мовлення: ретроспективний аналіз типологій у лінгводидактиці ХХ століття. *Філологічний часопис*, 2017. Вип. 1 (9). С. 198-209. URL: <https://cutt.ly/GU7fi2u>

- Лещенко Г.П. Змістові і структурні особливості уроків розвитку мовлення у середніх класах загальноосвітньої школи за компетентнісним підходом. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія і педагогіка»*, 2014. Вип. 29. С. 54-58. URL: <https://cutt.ly/Qlhn3JN>
- Палихата Е.Я. Методика написання переказів учнями основної школи. *Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]*. Серія: Філологічна. 2012. Вип. 31. С. 133-136. URL: <https://cutt.ly/iljwM1u>

2. Підготувати повідомлення (2-3 хв.) про особливості певного виду переказу та методику його написання (відповідно до обраної теми). Здобувачі вищої освіти обирають вид переказу (додаток до заняття) відповідно до порядкового номера свого прізвища в журналі академічної групи. Додатково здобувачі можуть укласти пам'ятку щодо написання певного виду переказу / підготувати презентацію за допомогою спеціальних програм (PowerPoint / Canva тощо).

3. Знайти в інтернеті план-конспект уроку розвитку зв'язного мовлення із написання переказу (відповідно до обраного виду переказу) й проаналізувати його за схемою, поданою в плані лабораторного заняття № 4.

ПЕРЕЛІК ВИДІВ ПЕРЕКАЗУ

1. Докладний письмовий переказ тексту розповідного характеру з елементами опису предмета (тварини), що містить синоніми та антоніми (5 клас).
2. Докладний усний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами роздуму (5 клас).
3. Письмовий докладний переказ тексту розповідного характеру з елементами роздуму, що містить однорідні члени речення (5 клас).
4. Докладний усний переказ тексту із завданням: заміною іншомовних слів українськими відповідниками (6 клас).
5. Докладний усний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами роздуму (6 клас).
6. Письмовий вибірковий переказ художнього тексту, що містить опис приміщення (6 клас).
7. Докладний письмовий переказ тексту, що містить опис природи (6 клас).
8. Докладний усний переказ тексту публіцистичного стилю з елементами роздуму (7 клас).

9. Докладний письмовий переказ тексту-роздуму дискусійного характеру в публіцистичному стилі (7 клас).
10. Стислий письмовий переказ розповідного тексту художнього стилю про виконання певних дій (7 клас).
11. Докладний усний переказ розповідного тексту художнього стилю з елементами опису зовнішності людини (за складним планом) (7 клас).
12. Вибірковий усний переказ розповідного тексту з елементами опису пам'яток історії й культури в художньому стилі (8 клас).
13. Докладний письмовий переказ розповідного тексту з елементами опису пам'яток історії й культури в публіцистичному стилі (за простим або складним планом) з використанням прикладок (8 клас).
14. Стислий письмовий переказ розповідного тексту з елементами опису місцевості в художньому стилі (за складним планом) (8 клас).
15. Вибірковий усний переказ тексту художнього стилю (9 клас).
16. Стислий усний переказ тексту публіцистичного стилю (за складним планом) (9 клас).
17. Докладний письмовий переказ тексту публіцистичного стилю з творчим завданням (9 клас).
18. Вибірковий письмовий переказ тексту наукового стилю (з використанням складних речень з різними видами зв'язку) (9 клас).

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань плану практичного заняття. Обговорення структури переказів різних видів та аналізу уроків.
3. Перегляд відеофрагментів уроків розвитку зв'язного мовлення (уроки навчальних переказів) та їх аналіз.
4. Виконання вправ і завдань за посібниками:
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / М.І. Пентилюк, Т.Г. Окуневич, Н.С. Бородіна та ін. Київ: Ленвіт, 2012. С. 71-80.
5. Підбиття підсумків заняття. Загальне оцінювання результатів практичного заняття.

Практичне заняття № 14

Тема: МЕТОДИКА НАПИСАННЯ ТВОРІВ І ЕСЕ

Мета: З'ясувати методику написання різних видів творів і есе; навчитися проводити фрагменти уроків розвитку зв'язного мовлення та аналізувати їх.

План

1. Твори й есе в системі роботи з розвитку зв'язного мовлення. Уміння, які набувають учні під час написання творів і есе.
2. Види учнівських творів за метою проведення, формою мовлення та місцем виконання.
3. Характеристика творів за способом викладу думок, джерелом одержання матеріалу і складністю.
4. Методика проведення уроків розвитку зв'язного мовлення з написання творів різних видів та есе. Специфіка написання творчих робіт у процесі дистанційного навчання.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 304-308.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 216-218. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
- Костів О., Сколоздра-Шепітко О. Методика викладання української мови. Львів, 2018. С. 67-69. URL: <https://cutt.ly/XU8WsXk>

б) допоміжну:

- Авраменко О. Нові підходи до оцінювання власного висловлення учня. *Українська мова й література в сучасній школі*. 2013. № 2. С. 23-24.
- Глазова О.П. Есе як вид роботи з розвитку писемного мовлення школярів. *Методичні діалоги*. 2010. № 5. URL: <https://cutt.ly/DIIQafR>
- Голуб Н.Б., Новосьолова В.І., Галаєвська Л.В. Мовленнєві жанри на уроках української мови в ліцеї (рівень стандарту): практичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 128 с. URL: <https://cutt.ly/DU361ls>

2. Ознайомитися з методичними рекомендаціями щодо перевірки й оцінювання есе:

- Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2019/2020 навчальному році: лист Міністерства освіти і науки України №1/11-5966 від 01.07.2019. URL: <https://cutt.ly/plITVfL>

3. Написати план-конспект уроку розвитку зв'язного мовлення традиційної структури за поданими темами. Здобувачі вищої освіти обирають тему відповідно до порядкового номера свого прізвища в журналі академічної групи.

ПЕРЕЛІК ТЕМ ДЛЯ НАПИСАННЯ ПЛАНУ-КОНСПЕКТУ УРОКУ

5 клас

1. Письмовий твір-опис предмета (тварини) з використанням слів із суфіксами та префіксами, що надають тексту емоційного забарвлення й виразності (у художньому стилі).
2. Письмовий твір-роздум на тему, пов'язану з життєвим досвідом учнів, у художньому стилі за колективно складеним планом (орієнтовні теми: «Чому людина має бути чемною», «Чому потрібно захищати слабших», «Чому потрібно вивчати іноземну мову»).
3. Есе (розмірковування в довільній формі) про красу й милозвучність української мови.
4. Письмовий твір-роздум за колективно складеним планом у художньому стилі (орієнтовні теми: «Чому необхідно знати історію свого народу», «Чому потрібно знати звичаї свого народу», «Чого не можна купити за гроші», «Чому потрібно берегти природу»).

6 клас

5. Письмовий твір-роздум про вчинки людей на основі власних спостережень і вражень у художньому стилі (орієнтовні теми: «Чому я пишаюся своїм товаришем», «Який вчинок можна вважати героїчним», «У яких вчинках виявляється людська шляхетність») з використанням фразеологізмів.
6. Усний твір-опис приміщення на основі особистих вражень в художньому стилі.
7. Письмовий твір-опис природи в художньому стилі за картиною на матеріалі відомих полотен українських пейзажистів А. Куїнджі, С. Васильківського, І. Айвазовського та ін.

8. Есе світоглядного змісту (орієнтовні теми: «Кого можна назвати патріотом рідної землі», «У чому полягає життєвий успіх»).

7 клас

9. Написання есе (орієнтовні теми: «Гармонія людини і природи як велика духовна цінність», «Земле барвінкова, дай мені здоров'я!») в публіцистичному стилі з використанням речень зі звертаннями та вставними словами.
10. Письмовий твір-опис зовнішності людини за картиною українського художника (Т. Шевченка, М. Пимоненка, О. Мурашка та ін.) у художньому стилі з використанням дієприкметників і дієприкметникових зворотів (за складним планом).
11. Письмовий твір розповідного характеру про виконання автором улюбленої справи в художньому стилі (орієнтовні теми: «Душу я у вишивку вкладаю», «Як я створюю прикраси з бісеру», «У гуртку оригамі», «Збирання моделей човнів – улюблене заняття чоловіків нашої родини», «Як наш клас готує контент для заповнення блога»).

8 клас

12. Усний твір-опис пам'ятки історії й культури за картиною в публіцистичному стилі (за простим або складним планом) з використанням порівняльних зворотів.
13. Усний твір-опис місцевості (вулиці, села, міста) на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі (за складним планом) з використанням називних речень для позначення місця.
14. Письмовий твір-опис місцевості (вулиці, села, міста) на основі особистих спостережень і вражень або за картиною в художньому стилі (за складним планом) з використанням речень, ускладнених однорідними членами речення.
15. Письмовий твір-опис пам'ятки історії й культури на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі (з використанням відокремлених означень та обставин).

9 клас

16. Написання есе «Які новітні засоби вияву творчості: на папері, полотні, у блогосфері – мені найбільше імпонують?».
17. Складання роздуму про необхідність підтримки людей з обмеженими фізичними можливостями та те, як їм можна й потрібно до-

- помагати (з використанням складнопідрядних речень з підрядними причини та мети).
18. Створення роздуму в публіцистичному стилі «Чи можна/варто протиставляти телебачення художній літературі?» (з використанням складнопідрядних речень з підрядними причини та мети).
 19. Створення допису до вебсайту про успішну участь однокласників у Всеукраїнському фестивалі-конкурсі скрайбінг-роликів «Покоління мобільного Інтернету» (інформацію про конкурс зібрати в мережі Інтернет).
 20. Усний твір-роздум у публіцистичному стилі мовлення на суспільну тему.
 21. Есе (орієнтовна тема: «Що робить мене щасливим(ою)») з використанням складнопідрядних речень.
 22. Написання твору-роздуму на морально-етичну тему в публіцистичному стилі (орієнтовні теми: «Своє, рідне – своєрідне», «Як відшукати свій шлях у житті», «Чи зможуть з часом селфі замінити родинні фотографії») з використанням безсполучникових речень.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань плану практичного заняття. Обговорення аспектів оцінювання творів / есе.
3. Перегляд відеофрагментів уроків розвитку зв'язного мовлення та їх аналіз.
4. Проведення студентами фрагментів уроків розвитку зв'язного мовлення та їх обговорення. Взаємооцінювання здобувачами планів-конспектів уроків.
5. Виконання вправ і завдань за посібниками:
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / М.І. Пентиліук, Т.Г. Окуневич, Н.С. Бородіна та ін. Київ: Ленвіт, 2012. С. 71-80.
 - Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2011. С. 244-247. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
6. Підбиття підсумків заняття. Загальне оцінювання результатів практичного заняття.

Практичне заняття № 15

Тема: ЛІНГВІСТИКА ТЕКСТУ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Мета: Опанувати основи методики навчання лінгвістики тексту в закладах загальної середньої освіти; ознайомити з методичними прийомами та видами вправ із лінгвістики тексту; навчити складати плани-конспекти уроків із лінгвістики тексту.

План

1. Місце і значення вивчення лінгвістики тексту в закладах загальної середньої освіти.
2. Основні поняття лінгвістичного аналізу художнього тексту.
3. Аналіз викладу теоретичного матеріалу та системи вправ із розділу «Лінгвістика тексту», розміщеного в шкільних підручниках з української мови (5-9 класи).
4. Методичні прийоми та види вправ із лінгвістики тексту. Особливості вивчення лінгвістики тексту під час дистанційного навчання.
5. Методика здійснення мовного аналізу тексту на уроках української мови.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 274-280; 298-301; 365-368.
- Крок у професію. Методика викладання української мови / О.В. Кульбабська, О.В. Кардашук. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. С. 83-86. URL: <https://cutt.ly/Llh0Ate>

б) допоміжну:

- Донченко Т.К. Лінгвістичний аналіз тексту під час підготовки до переказу у 5-9 класах. Київ: Форум, 2002. 175 с.
- Дружененко Р. Використання навчальних диктантів з елементами лінгвістичного аналізу тексту на уроках української мови. *Українська мова й література в сучасній школі*. 2013. № 6. С. 5-8. URL: <https://cutt.ly/RIIXqlm>

- Заєць В.Г. Методика навчання української мови на текстовій основі (8–9-і класи з поглибленим вивченням): навч.-метод. посіб. Київ: Агрармедіагруп, 2015. 120 с. URL: <https://cutt.ly/7IIICE1j>
- Лещенко Г. Особливості роботи з текстом на уроках української мови за компетентнісним підходом. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки: серія педагогічні науки*. 2016. № 1(303). Т. 1. С. 79-85. URL: <https://cutt.ly/7IIBcO4>
- Мельничайко В.Я. Уроки рідної мови. Лінгвістика тексту у 9 класі. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2002. 24 с.
- Нікітіна А.В. Аналіз тексту в системі лінгводидактичних категорій. *Лінгвістика*: зб. наук. праць. Старобільськ: «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2015. № 2 (33). С. 142-153. URL: <https://cutt.ly/8IIXtRv>
- Овсієнко Л. Формування стратегічної компетентності учнів ЗНЗ на текстовій основі: прикладний аспект. *Українська мова і література в школах України*. 2016. № 6. С. 39-45. URL: <https://cutt.ly/CIIVKhu>

2. Ознайомитися з вивченням розділу «Лінгвістика тексту» в чинній програмі з української мови (Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів / укладачі: Г.Т. Шелехова, М.І. Пентиліук, В.І. Новосьолова, Т.Д. Гнаткович, Н.Б. Коржова, К.В. Таранік-Ткачук): наказ Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 р. № 804. URL: <https://cutt.ly/XQ7kYcx>).

3. Проаналізувати обсяг і способи викладу теоретичного матеріалу та систему вправ із розділу «Лінгвістика тексту», розміщеного в шкільних підручниках української мови. Здобувач вищої освіти обирає один параграф із одного шкільного підручника для 5-9 класів, поданого в «Переліку шкільних підручників української мови для 5-9 класів».

4. Знайти в інтернеті план-конспект уроку з вивчення певної теми розділу «Лінгвістика тексту», **проаналізувати** систему вправ за схемою, поданою в лабораторному занятті № 2. Дібрати теоретичний матеріал до обраної теми. Виконані завдання представити як проєкт за допомогою спеціальних програм (PowerPoint / Canva тощо). Для виконання завдання здобувачі вищої освіти працюють у мікрогрупах (2-3 осіб).

ПЕРЕЛІК ТЕМ ІЗ РОЗДІЛУ «ЛІНГВІСТИКА ТЕКСТУ»

1. Усні й письмові висловлення, текст. Зміст, заголовок тексту. План тексту. Поділ зв'язного висловлення (тексту) на речення (*повторення*).
2. Повторення вивченого про текст, його основні ознаки, особливості будови тексту, використання мовних засобів зв'язку між його частинами. Основні джерела матеріалу для твору (*практично*).

3. Повторення й поглиблення вивченого про текст, його структурні особливості, мовні засоби зв'язку речень у тексті. Мікротема тексту (практично).
4. Повторення відомостей про мовлення, текст, стилі, жанри й типи мовлення; засоби міжфразового зв'язку в тексті.
5. Текст, його основні ознаки.
6. Будова тексту. Мікротема й абзац. Ключові слова в тексті й абзаці.
7. Види й засоби міжфразового зв'язку.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань плану практичного заняття.
3. Ознайомлення з презентаціями, підготовленими здобувачами вищої освіти, та їх обговорення.
4. Аналіз викладу теоретичного матеріалу та системи вправ з розділу «Лінгвістика тексту», розміщених у шкільних підручниках української мови (5-9 класи).
5. Перегляд відеофрагментів уроків української мови з лінгвістики тексту та їх аналіз.
6. Виконання тестових завдань за посібником:
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / М.І. Пентиліук, Т.Г. Окуневич, Н.С. Бородіна та ін. Київ: Ленвіт, 2012. С. 84-89.
7. Підбиття підсумків заняття. Загальне оцінювання результатів практичного заняття.

Практичне заняття № 16

Тема: МЕТОДИКА РОБОТИ ЗІ СТИЛІСТИКИ В 5-9 КЛАСАХ

Мета: З'ясувати завдання, зміст і місце роботи зі стилістики в 5-9 класах, ознайомити з основними стилістичними вміннями та методами і прийоми вивчення стилістики на уроках української мови в 5-9 класах.

План

1. Завдання, зміст і місце роботи зі стилістики в 5-9 класах.
2. Основні стилістичні вміння учнів закладів загальної середньої освіти.
3. Ознайомлення учнів із функційними стилями української мови, стилістичними ресурсами фонетики, лексикології, словотвору, морфології та синтаксису.
4. Методи і прийоми вивчення стилістики. Види стилістичних вправ. Особливості вивчення розділу під час дистанційного навчання.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 315-334; 354-357.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 250-261. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
- Крок у професію. Методика викладання української мови / О.В. Кульбабська, О.В. Кардашук. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. С. 83-86. URL: <https://cutt.ly/Llh0Ate>

б) допоміжну:

- Попова Л.О. Від слова до тексту (теоретико-практичний аспект використання стилістичних вправ). *Українська мова і література в школах України*. 2019. № 5. С. 42-44. URL: <https://cutt.ly/QII3YUI>

- Попович А.С. Методи стилістичного редагування й стилістичного реконструювання текстів на уроках української мови. *Методи навчання української мови: сучасний контекст*: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва О.М. Київ: Педагогічна думка, 2021. С. 61-66. URL: <https://cutt.ly/qU3TBfX>
- Попович А.С. Навчання стилістики української мови в умовах нової освітньої парадигми. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2017. V (59), Issue: 134. С. 38-40. URL: <https://cutt.ly/RII5tUL>
- Попович А.С. Особливості використання методу стилістичного експерименту на уроках української мови. *Українська мова і література в школах України*. 2019. № 7-8. С. 22-26.
- Попович А.С. Формування стилістичних умінь майбутніх учителів української мови і літератури в закладах вищої освіти. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 3. С. 119-127. URL: <https://cutt.ly/ClzqqG8>
- Попович А.С. Методика навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури в закладах вищої освіти: монографія. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський: ФОП Сисан Я.І. Абетка, 2018. 376 с. URL: <https://cutt.ly/fIN8Wj7>

2. Дібрати різнотипні стилістичні вправи і завдання (5-6 вправ) для учнів 5-9 класів (за порядковими номерами здобувачів вищої освіти в журналі академічної групи) за темами, доданими до плану практичного заняття, ураховуючи соціокультурну змістову лінію.

3. Проаналізувати завдання супровідних стилістичних вправ, поданих у підручниках української мови для 5-9 класів. Здобувач вищої освіти обирає 1-2 параграфи з будь-якої теми за підручником української мови для 5-9 класів.

ПЕРЕЛІК ТЕМ ІЗ СТИЛІСТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1. Використання розповідних, питальних, спонукальних, а також окличних речень у вивчених стилях мовлення. Синонімічність простих речень різних видів (5 клас).
2. Використання звертань і вставних слів у розмовному й художньому стилях мовлення (5 клас).
3. Доцільність використання слів із переносним значенням, стилістично забарвлених слів, лексичних повторів і синонімів як засобу зв'язку речень у тексті, а також синонімів для уникнення невиправданих повторів слів (5 клас).

4. Використання в мовленні слів із суфіксами і префіксами, що надають емоційного забарвлення і виразності тексту (5 клас).
5. Доречне вживання вивчених пластів лексики у власному мовленні; визначення їх ролі в текстах різних стилів (6 клас).
6. Використання в мовленні іменників – синонімів, омонімів (6 клас).
7. Використання в мовленні прикметників-синонімів. Правильне вживання в мовленні вищого й найвищого ступенів порівняння прикметників (6 клас).
8. Правильне використання активних дієприкметників у мовленні. Використання в мовленні безособових форм на *-но*, *-то* (7 клас).
9. Використання прислівників як засобу зв'язку речень у тексті й засобу підсилення виразності мовлення (7 клас).
10. Прийменники-синоніми як засіб милозвучності мови (*в-у*, *з-зі-із-зо*) (7 клас).
11. Використання в мовленні сполучників-синонімів (7 клас).
12. Стилістична роль означень і порівняльних зворотів у художньому мовленні (8 клас).
13. Уживання в описах називних речень для позначення часу й місця (8 клас).
14. Використання неповних речень у діалозі, а також у складних реченнях для уникнення невиправданих повторень (8 клас).
15. Використання звертань і вставних слів (словосполучень, речень) для передачі ставлення до адресата (8 клас).
16. Виразальні можливості простого двоскладного речення в текстах різних стилів (8 клас).
17. Виразальні можливості й роль односкладних і неповних речень у текстах художнього, розмовного, публіцистичного стилів (8 клас).
18. Виразальні можливості речень з однорідними членами в різних стилях мовлення (8 клас).

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань плану практичного заняття. Обговорення етапів вивчення функційних стилів на уроках української мови в 5-9 класах.

3. Аналіз завдань супровідних стилістичних вправ, поданих у підручниках української мови для 5-9 класів.
4. Взаємоаналіз дібраних здобувачами вищої освіти стилістичних вправ і завдань.
5. Перегляд відеофрагментів уроків української мови із вивчення стилістичних аспектів.
6. Написання есе «Труднощі у вивченні стилістики на уроках української мови в 5-9 класах».
7. Виконання вправ і завдань за посібниками:
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / М.І. Пентиліук, Т.Г. Окуневич, Н.С. Бородіна та ін. Київ: Ленвіт, 2012. С. 80-84.
 - Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2011. С. 259-266. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
8. Підбиття підсумків заняття. Загальне оцінювання результатів практичного заняття.

Практичне заняття № 17

Тема: МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ РИТОРИКИ В 5-9 КЛАСАХ

Мета: Опанувати основи методики навчання красномовства; розвивати фахові вміння й навички, працювати з навчально-методичною літературою, доцільно обирати методичні прийоми та види вправ для формування комунікативної особистості.

План

1. Лінгвістичні засади навчання риторики в закладах загальної середньої освіти.
2. Зміст шкільного курсу риторики та його етапи. Принципи навчання риторики в 5-9 класах закладів загальної середньої освіти.
3. Основні риторичні вміння і навички здобувачів загальної середньої освіти.
4. Форми і методи роботи з риторики в 5-9 класах. Особливості вивчення риторики під час дистанційного навчання.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 334-341.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 270-278. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
- Методика навчання риторики в школі / автор-укладач В.А. Нищета. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 194 с. URL: <https://cutt.ly/qlzog3t>
- Нищета В. Методика формування риторичної компетентності учнів основної школи. Київ: Центр учбової літератури. 2017. 340 с. URL: <https://cutt.ly/Slzpw8T>
- Крок у професію. Методика викладання української мови / О.В. Кульбабська, О.В. Кардашук. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. С. 92-95. URL: <https://cutt.ly/Llh0Ate>

б) допоміжну:

- Голуб Н.Б. Роль і місце риторики у системі шкільної мовної освіти. *Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики (до 25-річчя НАПН України)*: збірник наукових праць. 2017. С. 224-230. URL: <https://cutt.ly/Alzs2hL>
- Нищета В.А. Дидактична комунікація на уроці української мови у вимірі риторизації. *Мова і соціум: етнокультурний аспект: матеріали VIII Міжнародної наукової інтернет-конференції (м. Бердянськ, 21–22 жовтня 2020 р.)*: збірник тез / гол. ред. С.М. Глазова. Бердянськ: БДПУ, 2020. С. 63-65. URL: <https://cutt.ly/flzsoRU>
- Педагогічна риторика: історія, теорія, практика: монографія / О.А. Кучерук, Н.Б. Голуб, О.М. Горошкіна, С.О. Караман та ін.; за ред. О.А. Кучерук. Київ: КНТ, 2016. 258 с. URL: <https://cutt.ly/ZU7syk3>
- Шкавро В.В. Риторичні вправи на уроках української мови. *Українська мова і література в школах України*. 2014. № 12. С. 34-37. URL: <https://cutt.ly/ZlzgMSb>

2. **Ознайомитися** з видами робіт із риторики, поданими в чинній програмі з української мови для 5-9 класів (2017 р.) та виписати їх у робочі зошити за поданим зразком¹.

- 1 варіант – 5 клас;
- 2 варіант – 6 клас;
- 3 варіант – 7 клас;
- 4 варіант – 8 клас;
- 5 варіант – 9 клас.

Клас	Вид роботи
5 клас	Складання висловлення за ілюстрацією (або коміксом). Складання розповіді на тему, пов'язану з життєвим досвідом учнів (орієнтовні теми: «Де і як я провів(ла) літні канікули», «Чим запам'яталось мені літо»); Складання висловлення (тексту) за змістом прислів'я. Конструювання речень-компліментів (для привітання з днем народження, святом) з використанням слів із префіксом пре- .

¹ Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів / укладачі: Г.Т. Шелехова, М.І. Пентиліук, В.І. Новосьолова, Т.Д. Гнаткович, Н.Б. Коржова, К.В. Таранік-Ткачук): наказ Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 р. № 804. URL: <https://cutt.ly/XQ7kYcx>

3. Дібрати різнотипні вправи і завдання (5-6) для учнів 5-9 класів (за *порядковими номерами здобувачів у журналі академічної групи*) за поданими темами, ураховуючи соціокультурну змістову лінію.

ПЕРЕЛІК ТЕМ ІЗ РИТОРИКИ

1. Складання тексту-розповіді про свою школу (клас) із використанням запропонованих (самостійно дібраних) прислів'їв (5 клас).
2. Конструювання речень-компліментів (для привітання з днем народження, святом) з використанням слів із префіксом *пре-* (5 клас).
3. Створення розповіді про відвідування зоопарку з використанням незмінних слів (назв тварин) (5 клас).
4. Аудіозапис для шкільної радіогазети повідомлення, що містить окличні й неокличні речення (5 клас).
5. Складання висловлення «Поїдемо поговорити з лісом!» («Про що розповіла верба») з використанням прямої мови (усно) (6 клас).
6. Створення мікротексту з висловленням захоплення, схвалення вчинку знайомої людини (знаменної події), з використанням прикметників типу *несказаний, незрівнянний, неоцінений* (6 клас).
7. Складання висловлення про красу осінньої пори (пейзажної замальовки) за фотоілюстрацією з використанням однорідних членів речення (7 клас).
8. Складання висловлення про улюблену пісню з використанням дієприкметників (наприклад: *переконаний, оспіваний, стомлений, по-смутнілий, зігрітий, усміхнений* та ін.) (7 клас).
9. Складання монологу від імені героя художнього твору з використанням дієприкметників і дієприслівників (усно) (7 клас).
10. Складання розповіді про улюбленого українського художника на основі зібраної в мережі Інтернет інформації про його життя та творчість із використанням дієприслівників *доконаного й недоконаного* виду (наприклад: *розшукавши (інформацію), зібравши (свідчення, спогади), працюючи (над полотнами, малюнками), перемагаючи (труднощі), долаючи (перешкоди)* (7 клас).
11. Складання висловлення в публіцистичному стилі «Як досягти успіху» з уживанням фразеологізмів (наприклад: *не розгинаючи спину; не моргнувши оком*) (7 клас).

12. Складання розповіді про знайому людину, зовнішній вигляд якої видається вам досконалим. Визначення ролі в тексті службових частин мови, зокрема прийменників (7 клас).
13. Складання висловлення-роздуму «Від споживацького безглуздя довкілля треба берегти» з використанням антонімічних прийменників (7 клас).
14. Створення висловлення-роздуму «Кого із сучасників я вважаю успішною людиною» з використанням відокремлених означень (у т. ч. відокремлених прикладок) (8 клас).
15. Створення висловлення про улюблені українцями рослини з використанням уточнювальних прикладок додаванням до народних назв наукових (наприклад: нагідки – календула; татарське зілля – айр, петрові батоги – цикорій звичайний; смерека – ялина європейська) (8 клас).
16. Створення висловлення «Родина – це вся Україна з глибоким корінням, високим гіллям» з використанням речень, ускладнених відокремленими уточнювальними прикладками зі словами на ім'я, на прізвище (8 клас).
17. Створення висловлення-роздуму про щойно прочитану книжку з висновком: чого навчає вдумливого читача література (проеціювання змісту прочитаного на ситуації сучасного життя) з використанням складносурядних речень (9 клас).
18. Створення для розміщення на блозі тексту звернення-прохання до однолітків про допомогу людям, які стали жертвами стихійного лиха (з уживанням складнопідрядних речень з підрядними способу дії та ступеня) (9 клас).
19. Коротке повідомлення (на основі кількох джерел) у публіцистичному стилі на морально-етичну або суспільну тему (9 клас).
20. Добір та обговорення питань, виражених складнопідрядними реченнями для проведення в класі анкетування «Як ти ставишся до дистанційної самоосвіти» (9 клас).
21. Створення висловлення «Як уникнути залежності від Інтернету» з використанням складнопідрядних речень (9 клас).

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань плану практичного заняття.
3. Обговорення дібраних студентами вправ і завдань із риторики.
4. Виконання вправ і завдань за посібниками:
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / М.І. Пентилюк, Т.Г. Окуневич, Н.С. Бородіна та ін. Київ: Ленвіт, 2012. С. 80-84.
 - Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 280-284. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>.
5. Підбиття підсумків заняття. Загальне оцінювання результатів практичного заняття.

Практичне заняття № 18

Тема: МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ ВІДОМОСТЕЙ ПРО МОВУ В 5-9 КЛАСАХ

Мета: Збагнути методику вивчення загальних відомостей про мову, зміст і структуру вступних уроків; навчити укладати плани-конспекти вступних уроків і здійснювати їх аналіз.

План

1. Характеристика основних принципів вивчення загальних відомостей про мову.
2. Етапи вивчення загальних відомостей про мову в 5-9 класах.
3. Зміст і структура уроків вивчення загальних відомостей про мову.
4. Методи і прийоми вивчення загальних відомостей про мову в 5-9 класах. Особливості вивчення загальних відомостей про мову під час дистанційного навчання.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс: посібник для студентів педагогічних університетів та інститутів / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 294-305. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>

б) допоміжну:

- Бородіна Н., Калинюк С. Формування мовної особистості учнів як провідне завдання мовної освіти. *Studia methodologica*, 2015. № 41. С. 79-84. URL: <https://cutt.ly/oG68FtY>
- Дороз В.Ф. Українська мова в діалозі культур. Київ: Ленвіт, 2010. 320 с.
- Мовна особистість в освітньому просторі: монографія / за заг. ред. І.Д. Пасічника; редкол. О.А. Вісич, Х.М. Карповець, З.В. Столяр. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. 270 с. URL: <https://cutt.ly/zlh0Qbt>
- Шелехова Г. Формування мовної особистості як умова мовленнєвого розвитку учнів основної школи на уроках української мови. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*, 2013. С. 543–552. URL: <https://cutt.ly/GG64ZDh>

- Юрійчук Н. Сучасні підходи до формування мовної особистості учнів ЗЗСО. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 2022. № 200. С. 166-171. URL: <https://cutt.ly/aG64Qgr>

2. Написати план-конспект вступного уроку з української мови.

ПЕРЕЛІК ТЕМ ВСТУПНИХ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1. Значення мови в житті людини й суспільства. Українська мова – державна мова України (5 клас).
2. Краса й багатство української мови (6 клас).
3. Літературна норма української мови (7 клас).
4. Мова – найважливіший засіб спілкування, пізнання та впливу (8 клас).
5. Розвиток української мови (9 клас).
6. Українська мова в житті українців (5 клас).

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань плану практичного заняття.
3. Аналіз матеріалу з вивчення загальних відомостей про мову в шкільних підручниках української мови.
4. Перегляд відеофрагментів вступних уроків української мови та аналіз дібраних методів і прийомів навчання.
5. Проведення рольової гри (проведення фрагментів вступних уроків української мови, підготовлених здобувачами вищої освіти). Аналіз і обговорення фрагментів уроку.
6. Виконання вправ за посібником:
 - Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 300-301. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
7. Підбиття підсумків заняття. Загальне оцінювання результатів практичного заняття.

Практичне заняття № 19

Тема: ПОЗАКЛАСНА РОБОТА З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Мета: усвідомити значення і завдання позакласної роботи з української мови, ознайомити здобувачів вищої освіти зі змістом, видами та формами її організації в 5-9 класах.

План

1. Значення і завдання позакласної роботи з української мови.
2. Принципи позакласної роботи.
3. Зміст позакласної роботи з української мови.
4. Основні види і форми організації позакласної роботи з української мови. Специфіка проведення позакласної роботи в умовах дистанційного навчання.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 369-382.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 314-317. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
- Крок у професію. Методика викладання української мови / О.В. Кульбабська, О.В. Кардашук. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. С. 95-98. URL: <https://cutt.ly/Llh0Ate>

б) допоміжну:

- Александрова В. Розгадуймо кросворди із фразеологізмами на уроках української мови та у процесі позакласної роботи. *Українська мова і література в школах України*. 2019. №1. С. 69-71. URL: <https://cutt.ly/Elzvqlp>
- Александрова В.Ф. Змістовий компонент позакласної роботи з української мови у 8-9 класах загальноосвітнього навчального закладу. *Педагогічний процес: теорія і практика (Серія: Педагогіка)*. 2017. № 2 (57). С. 120-124. URL: <https://cutt.ly/3lzclBq>

- Александрова В.Ф. Становлення позакласної роботи з української мови в загальноосвітньому навчальному закладі. *Наукові записки Бердянського педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. Бердянськ, 2017. Вип. 1. С. 80-85. URL: <https://cutt.ly/plzcvvb>
- Борисенко Н. Навчання як маленька велика пригода. Квести на уроках та в позакласній роботі. *Дивослово*. 2018. №3. С. 11-15.

2. Ознайомитися із наказом Міністерства освіти і науки України від 08.02.2021 р. № 147 «Про затвердження Правил проведення Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів – членів Малої академії наук України» (zareestrovano в Міністерстві юстиції України 05.04.2021 р. за № 441/36063) (URL: <https://cutt.ly/KOpAoZG>), зокрема «Вимогами до написання, оформлення та представлення дослідницьких робіт».

3. Виконати практичні завдання:

- укласти список методичних публікацій за темою «Позакласна робота з української мови» за фаховими виданнями (2011-2021 рр.);
 - дібрати 5-6 завдань для проведення мовної вікторини за темами (відповідно до порядкового номера здобувача вищої освіти в журналі академічної групи):
1. Звуки мови і звуки мовлення (5 клас).
 2. Позначення звуків мовлення на письмі (5 клас).
 3. Склад. Наголос (5 клас).
 4. Вимова приголосних звуків. Упорядкування приголосних звуків. Спрощення в групах приголосних (5 клас).
 5. Синоніми (5 клас).
 6. Антоніми (5 клас).
 7. Омоніми (5 клас).
 8. Фразеологізми (5 клас).
 9. Будова слова (5 клас).
 10. Однозначні та багатозначні слова. Пряме і переносне значення слова (5 клас).
 11. Загальноживані слова та стилістично забарвлені слова (6 клас).
 12. Групи слів за походженням (6 клас).
 13. Активна і пасивна лексика (6 клас).
 14. Групи слів за вживанням (6 клас).
 15. Словотвір (6 клас).

16. Рід іменників (6 клас).
17. Число іменників (6 клас).
18. Правопис іменників (6 клас).
19. Групи прикметників за значенням (6 клас).
20. Ступені порівняння прикметників (6 клас).
21. Числівник (6 клас).
22. Займенник (6 клас).
23. Форми дієслова (7 клас).
24. Способи дієслова (7 клас).
25. Правопис дієслів (7 клас).
26. Дієприкметник як особлива форма дієслова (7 клас).
27. Дієприслівник (7 клас).
28. Прислівник (7 клас).

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний момент. Вступне слово викладача. Оголошення теми і мети заняття.
2. З'ясування теоретичних питань плану практичного заняття.
3. Обговорення «Правил проведення Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів – членів Малої академії наук України». Ознайомлення та аналіз завдань, які дібрали студенти для проведення мовної вікторини.
4. Перегляд відеофрагментів позакласних заходів із української мови та їх аналіз.
5. Виконання вправ і завдань за посібниками:
 - Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи / М.І. Пентиліук, Т.Г. Окуневич, Н.С. Бородіна та ін. Київ: Ленвіт, 2012. С. 93-97.
 - Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2011. С. 318-322. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
6. Підбиття підсумків заняття. Загальне оцінювання результатів практичного заняття.

ПЛАНИ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Лабораторне заняття № 1

Тема: АНАЛІЗ ПІДРУЧНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ 5-9 КЛАСІВ

Мета: Ознайомити з принципами побудови чинних підручників української мови, їх змістом та системою вправ і завдань; навчити аналізувати шкільний підручник української мови.

Обладнання: підручники української мови для закладів загальної середньої освіти, схема аналізу підручника української мови.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Підготувати відповіді на питання:

- Принципи побудови шкільних підручників української мови.
- Функції підручників української мови.
- Вимоги до створення підручників української мови на сучасному етапі розвитку освітньої галузі.

2. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 369-382.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 42-44. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>

б) допоміжну:

- Експертиза шкільних підручників: інструктивно-методичні матеріали для експертизи проектів підручників для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів; за заг. ред. О.М. Топузова. Київ: Педагогічна думка, 2016. 128 с. URL: <https://cutt.ly/eOpGkGH>

3. Ознайомитися зі статтями й підготуватися до дискусії (по 1 джерелу за вибором здобувачів вищої освіти):

- Бондаренко Н. Медіатекст як ресурс осучаснення й збагачення змісту підручника української мови. *Проблеми сучасного підручника*, 2021. Вип. 27. С. 15-26. URL: <https://cutt.ly/OObcDt9>
- Бондаренко Н.В. Активізація пізнавальної діяльності учнів засобами підручника української мови. *Проблеми сучасного підручника: ключові компетентності та предметні навички*: збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 20-21 травня 2021 р. Київ: Педагогічна думка, 2021. С. 11-14. URL: <https://cutt.ly/eObnly5>
- Голуб Н.Б. Забезпечення суб'єктності учнів на уроках української мови засобами підручника. *Проблеми сучасного підручника: ключові компетентності та предметні навички*: збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 20-21 травня 2021 р. Київ: Педагогічна думка, 2021. С. 50-53. URL: <https://cutt.ly/eObnly5>
- Голуб Н.Б. До проблеми експертизи шкільних підручників української мови. *Українська мова і література в школі*. 2016. № 1 С. 2-6. URL: <https://cutt.ly/JObkd5u>
- Голуб Н.Б. Шкільний підручник як засіб реалізації завдань компетентнісного навчання української мови учнів ліцею. *Книга в академічному дискурсі: філологічний, методичний та мистецтвознавчий аспекти*: збірник наукових праць (за матеріалами всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції) / за ред. К.Я. Климової. Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2018. URL: <https://cutt.ly/yObkK0H>
- Горошкіна О.М. Розвивальна функція підручника української мови. *Проблеми сучасного підручника*: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції, 14 травня 2019 р. Київ: Педагогічна думка. С. 41-42. URL: <https://cutt.ly/9ObzBtp>
- Горошкіна О.М. Функції підручника української мови в компетентнісній парадигмі. *Studia Ukrainika Posnaniensia*, 2019. № 1. С. 93-102. URL: <https://cutt.ly/JObzGhx>
- Горошкіна О.М. Зміст і структура сучасного шкільного підручника української мови в компетентнісному вимірі української освіти. *Проблеми сучасного підручника*. 2019. Вип. 22. С. 57-66. URL: <https://cutt.ly/FObk2W6>
- Новосьолова В.І. Підручник української мови для 8-го класу як засіб формування комунікативно компетентного учня. *Проблеми сучасного підручника*: зб. наук. праць. Київ: Педагогічна думка, 2016. Вип. 17. С. 287-298. URL: <https://cutt.ly/fObxvmk>
- Новосьолова В.І. Новий підручник української мови для 8-го класу: навчально-методичний апарат, виховні можливості. *Українська мова і література в школі*. 2017. № 2. С. 53-59. URL: <https://cutt.ly/6Obx7IW>
- Попова Л.О. Вправи як складник підручника української мови. *Проблеми сучасного підручника: ключові компетентності та предметні навички*: збірник тез

Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 20-21 травня 2021 р. Київ: Педагогічна думка, 2021. С. 206-208. URL: <https://cutt.ly/eObnly5>

- Ярмолюк А.В. Реалізація сучасних підходів у підручнику української мови для 9 класу. *Проблеми сучасного підручника*. 2017. № 19. С. 362-371. URL: <https://cutt.ly/OU3tlqe>

СХЕМА АНАЛІЗУ ПІДРУЧНИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ¹

Автори, назва, видавництво, рік видання підручника, загальна кількість сторінок.

Науковість змісту підручника

1. Дотримання в підручнику вимог Державного стандарту базової середньої освіти.
2. Відповідність підручника навчальній програмі щодо структури, обсягу і розгляду матеріалу, співвідносність розділів, параграфів із навчальним часом, відведеним для його вивчення.
3. Відповідність підручника цілям і завданням освіти (сучасній освітній парадигмі):
 - реалізація ідей особистісно зорієнтованого підходу в підручнику (наявність різноманітного представлення елементів знань і способів виконання навчальних дій; розгляд можливих способів виконання одного й того ж завдання / вправи; забезпечення можливості для вибору здобувачем завдань відповідно до свого рівня навчальних можливостей тощо);
 - компетентнісна зорієнтованість змісту підручника (передбачення формування не лише знань, а й способів діяльності, здатності застосовувати вивчене у різноманітних навчальних і життєвих ситуаціях, висловлювати власні судження, обґрунтовуючи їх, здійснювати логічні міркування, оцінювальні дії, формулювати висновки тощо.
 - реалізація діяльнісного підходу в підручнику (наявність системи завдань, проблемних ситуацій, що спонукають до активної діяль-

¹ Використано матеріали посібника: Експертиза шкільних підручників: інструктивно-методичні матеріали для експертизи електронних версій проектів підручників для учнів 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів: посібник / за заг. ред. О.М. Топузова, Н.Б. Вяткіної. Київ: Педагогічна думка, 2016. 128 с.

ності кожного здобувача на уроці й водночас до свідомої самостійної роботи, до застосування на практиці здобутих знань, до колективної діяльності та самоосвіти).

4. Дотримання вимог щодо побудови текстів, виділення в них основного змісту і доповнення (запитань, пояснення лінгвістичного матеріалу, посилання на попередні параграфи, інші навчальні книги тощо).
5. Наявність у підручнику таких структурних елементів, як вступ, висновки, узагальнювальні тексти, наочні схеми, таблиці, що ілюструють змістово-логічні, структурно-функційні зв'язки фрагментів навчального матеріалу в загальній системі предмета, завдання для систематизації.
6. Умотивованість поділу навчального матеріалу на розділи, їх послідовність, наявність зв'язків між ними; цілісний виклад матеріалу в підручнику.
7. Оптимальність обсягу підручника, співвіднесення його з предметним змістом, можливістю забезпечити опанування учнем програмового змісту в результаті навчальної діяльності як під керівництвом учителя, так і самостійно.
8. Відбір й наявність базових знань у системі, що забезпечує їхнє міцне засвоєння.
9. Диференціація знань: за видами (теорія, поняття, правило, приклади тощо); за фундаментальним спрямуванням (найбільш важливі базові й опорні приклади); за системно-творчим фактом (частина цілого, ціле як частина, системи більш високого рівня, додатковий матеріал тощо).
10. Наявність у підручнику вправ на порівняння, вибіркового аналізу, розпізнавання та виділення основного, установлення взаємозв'язку, групування, класифікування, узагальнення та систематизація тощо.
11. Методологічна обґрунтованість у підручнику, розкриття основних понять, фактів, висновків, теорій.
12. Розгляд системи знань в єдності з методами пізнання, застосування знань на практиці.
13. Розкриття наукових положень відповідно до досягнень сучасної лінгвістичної теорії.

14. Наявність змістових і наскрізних ліній та дидактичних прийомів для забезпечення усвідомлення і розуміння здобувачами теоретичних пояснень і емпіричних даних у навчальному матеріалі.
15. Чіткість аргументацій, логічність побудови висновків.
16. Коректність уведення наукових понять, їхня відповідність усталеній термінології.
17. Віддзеркалення еволюції наукових ідей, ролі діячів науки, насамперед вітчизняних учених, у розвитку мовознавчої науки.
18. Зв'язок змісту підручника з життям, із завданнями виховання дитини як особистості, забезпечення розвитку її здібностей й обдаровувань.
19. Наявність навчальних ситуацій, різнорівневих завдань, для формування ключових компетентностей, а також для самоосвітньої діяльності.
20. Наявність ситуацій, які створюють умови для педагогічної творчості учителя.
21. Наявність ситуацій, які сприяють формуванню життєвої компетентності.

Структура змісту

1. Чіткість і послідовність структурування навчального матеріалу.
2. Наявність інтегровальних розділів у підручнику.
3. Рівномірність розподілу між розділами.
4. Послідовність етапів роботи в окремому розділі, параграфі (ключові питання, рекомендації тощо).

Доступність змісту

1. Відповідність складності та обсягу матеріалу можливостям його засвоєння здобувачами певної вікової групи на належному рівні й за встановлений час; особистісна зорієнтованість навчального матеріалу.
2. Відповідність основних питань, завдань, вправ, практичних робіт, завдань і розвитку зв'язного мовлення віковим особливостям здобувачів.
3. Придатність змісту підручника для організації самоосвіти здобувачів, розвитку творчого мислення, формування узагальнювальних та інших груп компетентностей.
4. Наочність і конкретність викладу матеріалу в підручнику.

5. Достатність довідкового забезпечення.
6. Наявність у тексті підручника елементів пояснення (роздуми, доведення, висновки тощо).
7. Відповідність лексично-синтаксичної складності тексту віковим особливостям, емоційності викладу.
8. Дотримання узгодженості із суміжними предметами, наступності раніше вивченого матеріалу.

Навчально-методичний апарат

1. Методична доцільність системи введення наукових понять, основних положень і висновків, вибору способу викладу.
2. Наявність засобів підвищення мотивації до навчання, розвитку інтересів учнів до предмета.
3. Наявність засобів рефлексії, зокрема самоконтролю і самооцінювання засвоєння теоретичного й практичного матеріалу.
4. Прикладне спрямування змісту.
5. Методична вартість ілюстративного матеріалу, достатність і доцільність апарату орієнтування (передмова, зміст, рубрикації, сигнали-символи, покажчики різних типів, колонтитул (заголовки розділів, параграфів тощо).
6. Чіткість зображеного на ілюстраціях.
7. Супроводження ілюстрацій підписами, текстами; їх доречність.
8. Унаочнення ілюстрацією потрібної інформації.
9. Ілюстративний матеріал як самостійне джерело інформації.
10. Наявність графіків, схем, таблиць, діаграм; їх практичне застосування.

Придатність до самостійного використання

1. Визначення чітких завдань на навчальний рік у підручнику.
2. Визначення завдань кожного розділу.
3. Визначення завдань на кожен урок.
4. Відповідність навчальних завдань вимогам програми.
5. Наявність завершальних структурних складників (підсумок, узагальнювальна таблиця, інтегрувальна ситуація, тестових завдань, узагальнювальної вправи тощо).
6. Аргументованість висновків.

7. Рекомендації з використання додаткових засобів навчання (аудіовізуальних та відеоматеріалів, наочних посібників, електронних ресурсів тощо).

Засоби полегшення роботи з навчальною книгою

1. Наявність у підручнику передмови (вступу).
2. Наявність у вступі чи передмові пояснення щодо способів послугування підручником для здобувачів і вчителів.
3. Наявність додатків, словників, довідкових та інших таблиць.

Забезпечення виховної, розвивальної та здоров'язберезувальної функцій

1. Наявність у підручнику дидактичного матеріалу, що сприяє формуванню патріотизму, любові і поваги до Батьківщини, свого народу, його мови, державних, національних, родинних цінностей, толерантному ставленню кожної людини, незалежно від її статі, етнічної, релігійної, культурної приналежності чи інших ознак, навчає міжнаціонального і міжконфесійного діалогу; виховує особистість, готову до ефективної міжкультурної взаємодії в нових історичних реаліях, чутливу до людської інакшості та нетерпиму до проявів расизму, ксенофобії й нетерпимості до людських відмінностей.
2. Наявність елементів полікультурного виховання як одного з пріоритетних напрямів у підготовці особистості в умовах європейської інтеграції.
3. Наявність матеріалів, що виховують характер, сприяють розвитку особистості, створенню умов для самовизначення і соціалізації здобувача на основі соціокультурних, духовно-моральних цінностей і усталених у суспільстві правил і норм поведінки в інтересах людини, родини, суспільства і держави; навчають раціональному природокористуванню, дотриманню безпечних норм життєдіяльності.

Відповідність гендерному підходу в освіті

1. Паритетність представлення осіб обох статей – рівномірному співвідношенні жіночих і чоловічих образів.
2. Відсутність сегрегації й поляризації за ознакою статі – навмисного розділення осіб обох статей шляхом приписування їм принципово різних форм соціальної активності, зображення їх як протилежнос-

тей, що протиставляються одна одній та начебто не мають між собою спільних рис і якостей, спільної діяльності.

3. Відсутність тенденції прив'язувати різні форми активності або пасивність зображуваних людських образів до статі (переважно активність – до чоловічої, пасивність – до жіночої).
4. Відсутність стереотипних гендерних сценаріїв, що прив'язують жіночі образи передусім до приватної сфери (сім'ї, господарства, піклування про дітей), а чоловічі – до інших, масштабніших форм соціальної активності, зображенні осіб обох статей (і дітей, і дорослих) у різноманітних (за змістом та масштабом) ролях і видах діяльності.
5. Зображення людини загалом і загальнолюдських цінностей як через образ чоловіка (що наразі домінує), так і через образ жінки.

Пропоновані методики

1. Наявність зразків виконання вправ і завдань.
2. Наявність пропозицій для написання текстів (рефератів, переказів творів, ділових паперів тощо).
3. Наявність інтерактивних, колективних, індивідуальних форм роботи.
4. Наявність порад здобувачам загальної середньої освіти щодо розв'язання навчальних проблем.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний етап. Повідомлення теми, мети та основних завдань заняття. Мотивація навчальної діяльності здобувачів вищої освіти.
2. Вступний інструктаж:
 - обговорення теоретичних питань теми;
 - проведення дискусії за матеріалами публікацій у фахових періодичних виданнях «Чи потрібно вдосконалювати структуру шкільних підручників з української мови на сучасному етапі?»;
 - пояснення особливостей (матеріали, якими дозволяється послуговуватися; правила виконання записів у зошитах для лабораторних робіт і т. ін.) та послідовності виконання завдань лабораторної роботи;
 - загальні вимоги до оформлення лабораторної роботи.

3. Поточний інструктаж викладача (зокрема й індивідуальні інструктажі). Контроль за виконанням лабораторної роботи. Самостійне виконання здобувачами вищої освіти лабораторної роботи:
 - у зошитах для лабораторних робіт проаналізувати підручник української мови для 5-9 класів (за вибором здобувачів вищої освіти, див. розділ посібника «Перелік шкільних підручників з української мови для 5-9 класів») за поданою схемою в плані лабораторного заняття.
4. Завершальний інструктаж. Загальне оцінювання роботи академічної групи.
5. Підбиття підсумків лабораторного заняття.

Лабораторне заняття № 2

Тема: АНАЛІЗ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ НАВЧАННЯ, ВИКОРИСТАНИХ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 5-9 КЛАСАХ

Мета: Навчити здобувачів загальної середньої освіти спостерігати за методами і прийомами, які використано на уроках української мови в 5-9 класах, та робити висновки про методичну доцільність їх застосування.

Обладнання: плани-конспекти уроків; схема аналізу методів і прийомів навчання.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Повторити теоретичний матеріал за такими питаннями:

- Поняття про методи і прийоми навчання української мови.
- Класифікація методів навчання за способом взаємодії вчителя і учнів на уроці та їх характеристика.
- Інтерактивні методи навчання української мови.
- Специфічні прийоми навчання мови.
- Дидактичні вимоги до вибору методів навчання.

2. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 108-121.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 64-70. URL: <https://cutt.ly/5Q7ItDj>
- Кучерук О.А. Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2011. 420 с. URL: <https://cutt.ly/cQ2NNVI>
- Бородіна Н.С. Методика навчання української мови: загальні питання. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2016. С. 42-56. URL: <https://cutt.ly/Ylh1bHU>

- Крок у професію. Методика викладання української мови / О.В. Кульбабська, О.В. Кардашук. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. С. 39-45. URL: <https://cutt.ly/Llh0Ate>
- Костів О., Сколоздра-Шепітко О. Методика викладання української мови. Львів, 2018. С. 36-45. URL: <https://cutt.ly/XU8WsXk>

б) допоміжну:

- Голуб Н.Б. Методи в теорії й практиці навчання української мови у закладах загальної середньої освіти: аналітичний аспект. *Українська мова і література в школі*. 2021. № 1 (154). С. 2-8. URL: <https://cutt.ly/8U30ACD>
- Горошкіна О.М. Робота з підручником як метод навчання української мови. *Проблеми сучасного підручника: ключові компетентності та предметні навички*: збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Київ: Педагогічна думка, 2021. С. 56-60. URL: <https://cutt.ly/aU3QSpv>
- Методи навчання української мови: сучасний контекст: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва О.М. Київ: Педагогічна думка, 2021. 120 с. URL: <https://cutt.ly/qU3TBfX>
- Новосьолова В.І. Реалізація методу спостереження в шкільному підручнику української мови. *Проблеми сучасного підручника: ключові компетентності та предметні навички*: збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Київ: Педагогічна думка, 2021. С. 182-185. URL: <https://cutt.ly/aU3QSpv>
- Попова Л.О. Вправи як складник підручника української мови. *Проблеми сучасного підручника: ключові компетентності та предметні навички*: збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Київ: Педагогічна думка, 2021. С. 206-208. URL: <https://cutt.ly/aU3QSpv>
- Проблеми методів компетентнісно орієнтованого навчання української мови в закладах загальної середньої освіти: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва О.М. Київ: Педагогічна думка, 2020. 120 с. URL: <https://cutt.ly/Hlwhb7v>

3. Ознайомитися з планом-конспектом уроку української мови, поданим у «Переліку планів-конспектів уроків української мови». Здобувач вищої освіти обирає план-конспект відповідно до порядкового номера свого прізвища в журналі академічної групи). План-конспект уроку скопіювати й **обов'язково** додавати до виконаної лабораторної роботи.

ПЕРЕЛІК ПЛАНІВ-КОНСПЕКТІВ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

№ з/п	Тема уроку	Покликання
1.	Звуки мови і звуки мовлення. Голосні та приголосні звуки	https://subject.com.ua/lesson/mova/5klas_1/46.html
2.	Приголосні тверді й м'які, дзвінки й глухі	https://subject.com.ua/lesson/mova/5klas_1/47.html
3.	Знаки письма. Алфавіт. Вимова звуків, що позначаються буквами г і ґ. Співвідношення звуків і букв. Звукове значення букв і, є, ю, я	https://subject.com.ua/lesson/mova/5klas_1/50.html
4.	Ненаголошені голосні, що не перевіряються наголосом	https://subject.com.ua/lesson/mova/5klas_1/57.html
5.	Склад. Наголос. Основні правила переносу. Ознайомлення з орфоепічним словником і словником наголосів. Орфоепічна помилка (практично)	https://subject.com.ua/lesson/mova/5klas_1/54.html
6.	Вимова наголошених і ненаголошених голосних, позначення їх на письмі. Ненаголошені голосні [е], [и], [о] в коренях слів	https://subject.com.ua/lesson/mova/5klas_1/56.html
7.	Частини мови; основні способи їх розпізнавання	https://subject.com.ua/lesson/mova/5klas_1/4.html
8.	Іменник. Іменники, що означають назви істот і неістот. Голосні у відмінкових закінченнях	https://subject.com.ua/lesson/mova/5klas_1/5.html
9.	Велика буква і лапки в іменниках	https://subject.com.ua/lesson/mova/5klas_1/6.html
10.	Прикметник. Голосні у відмінкових закінченнях	https://subject.com.ua/lesson/mova/5klas_1/7.html
11.	Займенник. Числівник	https://subject.com.ua/lesson/mova/5klas_1/9.html
12.	Дієслово. Прислівник	https://subject.com.ua/lesson/mova/5klas_1/10.html
13.	Походження слів: власне українські та запозичені слова. Ознайомлення з тлумачним словником і словником іншомовних слів. Правопис слів іншомовного походження	https://subject.com.ua/lesson/mova/6klas/6.html
14.	Застарілі та нові слова (неологізми)	https://subject.com.ua/lesson/mova/6klas/8.html
15.	Загальноновживані та стилістично забарвлені слова. Діалектні, професійні слова і терміни	https://subject.com.ua/lesson/mova/6klas/9.html

16.	Діалектні, професійні слова і терміни. Лексичний розбір слова	https://subject.com.ua/lesson/mova/6klas/11.html
17.	Фразеологізми. Джерела української фразеології	https://subject.com.ua/lesson/mova/6klas/12.html
18.	Іменник: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль	https://subject.com.ua/lesson/mova/6klas/15.html
19.	Іменники, що означають назви істот і неістот. Загальні і власні назви. Велика літера і лапки у власних назвах	https://subject.com.ua/lesson/mova/6klas/16.html
20.	Рід іменників (повторення). Іменники спільного роду. Число іменників (повторення). Іменники, що мають форму тільки однини або тільки множини	https://subject.com.ua/lesson/mova/6klas/18.html

ОРІЄНТОВНА СХЕМА АНАЛІЗУ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ, ВИКОРИСТАНИХ НА УРОЦІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1. Загальні відомості про урок

- 1.1. Тема уроку, автор, повні бібліографічні дані (зокрема, гіперпосилання).
- 1.2. Тип уроку, форма його проведення (традиційна/нетрадиційна).
- 1.3. Структура уроку, його етапи.

2. Загальні відомості про методи і прийоми

- 2.1. Перерахувати методи і прийоми, які використано на уроці.
- 2.2. Зазначити відповідність методів типу і структурі уроку української мови, віковим особливостям здобувачів, рівню їхніх знань тощо.
- 2.3. Схарактеризувати актуальність методів, відповідність вимогам сучасної освітньої галузі та реформі «Нова українська школа». Різноманітність методів.
- 2.4. Поєднання фронтальної, групової, парної та індивідуальної роботи.
- 2.5. Співвідношення відтворювальної та творчої розумової діяльності здобувачів. Методи і прийоми, що спонукають здобувачів до активної творчої діяльності, критичного мислення тощо.
- 2.6. Використання засобів навчання на уроці української мови: підручники, посібники, збірники вправ і завдань, лексикографічні видання,

тексти художніх творів, дидактичний матеріал, наочність (зорова, слухова, зоро-слухова), технічні та інформаційно-комунікаційні засоби тощо.

3. Характеристика методів і прийомів

3.1. *Метод усного викладу вчителем теоретичного матеріалу*: форма подання матеріалу (розповідь, пояснення, лекція тощо); спосіб організації матеріалу (описово-розповідний, проблемний); мовлення вчителя; дотримання норм сучасної української літературної мови; послуговування невербальними засобами комунікування; послідовність викладу матеріалу; доступність; використання наочності; обсяг пояснення; наявність висновків; використання різних прийомів; наявність прикладів; способи активізації уваги здобувачів; наявність записів у робочих зошитах, їх обсяг та ін.

3.2. *Бесіда*: використання різновидів бесіди; підготовленість і логічність запитань, точність їх формулювання; дотримання методики постановки запитань; види запитань (аналітичні, синтетичні та інші); творчий підхід; спонукання здобувачів до розв'язання проблем; тривалість бесіди; темп бесіди; поведінка вчителя (вислуховування здобувачів, наявність додаткових запитань і власних думок учителя, розподіл запитань між здобувачами з урахуванням рівня знань) та ін.

3.3. *Спостереження й аналіз мовних явищ*: різновиди прийомів; доцільність добору дидактичного матеріалу для спостереження; правильна постановка завдань (проблем); уміла організація роботи; способи привернення уваги здобувачів; спонукання здобувачів формулювати правила; ступінь самостійності здобувачів; наявність елементів бесіди та лінгвістичного експерименту; залучення вчителем додаткової літератури та ін.

3.4. *Робота за підручником*: різновиди прийомів; доцільність використання; прийоми спонукання до самостійної роботи; проведення вступної бесіди; наявність інструктажу вчителя та відтворювальної бесіди; добір власних прикладів до теоретичного матеріалу тощо; підбиття підсумків.

3.5. *Метод вправ*: різновиди вправ; чергування різних видів вправ та їх послідовність; наявність творчих вправ; варіювання умов виконання і ступеня складності; урахування виду теоретичного матеріалу, вікових особливостей здобувачів та ін.; наявність інструктажу вчителя та пояснення виконання; кількість вправ, обсяг дидактичного матеріалу, урахування соціокультурної змістової лінії, наскрізних ліній, потреби формування ключових компетентностей здобувачів та ін.

3.6. *Інтерактивні та інноваційні методи, сучасні технології навчання* на уроці української мови, їх різновиди та доцільність застосування.

3.7. *Прийоми навчання* на уроці української мови: прийоми мисленнєвої діяльності (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, зіставлення, абстрагування, класифікація, диференціація та ін.); специфічні прийоми (види мовного розбору, групування мовних явищ, заміна одних мовних одиниць іншими, поширення речення, переставляння мовних одиниць, конструювання речень, стилістичний експеримент, відмінювання слів, прийоми роботи з текстом тощо); прийоми проблемного навчання (постановка проблемного питання, аналіз ситуації, висловлювання припущень, встановлення зв'язків між мовними явищами, аналіз мовних фактів, зіставлення їх, перевірка правильності доказів, формулювання висновків і узагальнень), доцільність та особливості їх застосування.

4. Висновки про доцільність використання методів і прийомів. Рекомендації та побажання

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний етап. Повідомлення теми, мети та основних завдань заняття. Мотивація навчальної діяльності здобувачів вищої освіти.
2. Вступний інструктаж:
 - актуалізація опорних знань здобувачів вищої освіти з теми «Методи і прийоми навчання на уроках української мови в 5-9 класах»;
 - пояснення особливостей (матеріали, якими дозволяється послуговуватися; правила виконання записів у зошитах для лабораторних робіт і т. ін.) та послідовності виконання завдань лабораторної роботи;
 - загальні вимоги до оформлення лабораторної роботи.
3. Поточний інструктаж викладача (зокрема й індивідуальні інструктажі). Контроль за виконанням лабораторної роботи. Самостійне виконання здобувачами лабораторної роботи. Завдання: проаналізувати методи і прийоми, які використано на уроках української мови (див. план лабораторного заняття).
4. Завершальний інструктаж. Загальне оцінювання роботи академічної групи.
5. Підбиття підсумків лабораторного заняття.

Лабораторне заняття № 3

Тема: ДОБІР СИСТЕМИ ВПРАВ НА УРОКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 5-9 КЛАСАХ

Мета: навчити здобувачів вищої освіти добирати систему вправ на урок вивчення нового матеріалу та урок закріплення знань, умінь та навичок і аналізувати їх відповідність методичним вимогам.

Обладнання: схема аналізу системи вправ; художні твори українських письменників; наукові та публіцистичні тексти та ін.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Підготувати відповіді на питання:

- Вправи як метод навчання української мови, їх класифікації.
- Підготовчі, вступні та пробні вправи.
- Тренувальні вправи (за інструкцією, за зразком, за завданням).
- Творчі та контрольні вправи.
- Методичні вимоги до використання вправ на уроках української мови.

2. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 118-121.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 67-68. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
- Кучерук О.А. Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2011. С. 140-211. URL: <https://cutt.ly/cQ2NNVI>
- Бородіна Н.С. Методика навчання української мови: загальні питання. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2016. С. 57-59. URL: <https://cutt.ly/Ylh1bHU>

б) допоміжну:

- Бондаренко Н. Ситуаційні вправи на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*. 2017. №2. С. 2-8. URL: <https://cutt.ly/NU7BKpe>

- Караман О. Комплексна вправа як засіб формування ключових компетентностей учнів 8-9 класів поглибленого вивчення української мови. *Методи навчання української мови: сучасний контекст*: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва О.М. (25 березня 2021 р., м. Київ). Київ: Педагогічна думка, 2021. С. 46-50. URL: <https://cutt.ly/qU3TBfX>
- Новосьолова В. Використання методу вправ в умовах дистанційного навчання української мови. *Методи навчання української мови: сучасний контекст*: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва О.М. (25 березня 2021 р., м. Київ). Київ: Педагогічна думка, 2021. С. 68-73. URL: <https://cutt.ly/qU3TBfX>
- Попова Л.О. Вправи як складник підручника української мови. *Проблеми сучасного підручника: ключові компетентності та предметні навички*: збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (електронне наукове видання), 20-21 травня 2021 р. Київ: Педагогічна думка, 2021. С. 206-208. URL: <https://cutt.ly/aU3QSpv>
- Хорошковська-Носач Т. Принципи добору вправ і завдань для формування навичок і вмій усного мовлення на уроках української мови як державної. *Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи*: збірник тез II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи», 05 березня 2020 р. Київ: Педагогічна думка, 2020. С. 139-142. URL: <https://cutt.ly/U3RgQ7>

ПЕРЕЛІК ТЕМ ДЛЯ ДОБОРУ СИСТЕМИ ВПРАВ

5 клас

Соціокультурна змістова лінія:

Українська мова – один з найважливіших складників української культури. Дивовижний світ української природи. Єдність із рідною природою в різні пори року. Історичне минуле України на різних етапах розвитку українського народу. Історія мого міста, села – частина історії України. Запорозьке козацтво в українській історії й національній самосвідомості. Герої доби козацтва. Національна державна символіка України. Культурна спадщина України. Коріння української культури. Залишки Трипільської культури. Національні звичаї, традиції, обряди й свята – віковічні духовні засади розвитку народу. Багатство народної символіки. Народне українське мистецтво – вищий вияв творчого генія народу. Народні митці України. Родинно-побутова культура: структура, функції сім'ї, глибока й всеперемагаюча мате-

ринська, батьківська любов до дітей, шанобливе ставлення до бабусі й дідуся, родичів, прив'язаність до отчого дому. Моя школа, мій клас. Значення колективізму. Український народ. Людська спільнота. Покликання людини. Творче, самобутнє світобачення кожної особистості, реалізація її творчого потенціалу. Видатні українці.

Урок вивчення нового матеріалу

1. Словосполучення лексичні та фразеологічні. Граматична помилка та її умовне позначення.
2. Вставні слова. Ознайомлення з найбільш уживаними вставними словами.
3. Пунктуаційна помилка та її умовне позначення (практично). Тренувальні вправи.
4. Склад. Наголос. Основні правила переносу. Орфоепічний словник і словник наголосів.
5. Ненаголошені голосні, що не перевіряються наголосом. Орфоепічна помилка (практично).
6. Написання слів, що увійшли в українську мову з інших мов (слова іншомовного походження): букви и, і; правопис знака м'якшення й апострофа; подвоєння букв у загальних і власних назвах. Словник іншомовних слів.
7. Лексичне значення слова. Однозначні й багатозначні слова (повторення). Використання багатозначних слів у прямому й переносному значеннях (повторення). Лексична помилка (практично).
8. Загальноновживані (нейтральні) і стилістично забарвлені слова. Ознайомлення з тлумачним і перекладним словниками.

Урок закріплення вивченого

9. Звуки мови й звуки мовлення. Голосні й приголосні звуки. Приголосні тверді й м'які, дзвінки й глухі; вимова звуків, що позначаються буквами ґ і г. Тренувальні вправи. Ознайомлення з орфографічним словником.
10. Позначення звуків мовлення на письмі. Алфавіт (абетка, азбука). Співвідношення звуків і букв. Звукове значення букв я, ю, є, ї та щ. Фонетична транскрипція. Тренувальні вправи.
11. Правила вживання знака м'якшення. Правила вживання апострофа. Правильна вимова та написання слів з апострофом. Тренувальні вправи.

6 клас

Соціокультурна змістова лінія:

Українська мова – основа національної ідентичності. Етнографічне районування України. Рослинний і тваринний світ рідного краю. Особливості природного ландшафту України. Сім природних чудес України. Гармонія людини й природи. Родинно-побутова культура українців. Народна пісня – душа народу. Коліскова. Обрядові пісні. Історія кобзарства в Україні. Кобзарі й лірники. Гумористична й сатирична творчість українського народу. Національне традиційне вбрання українців. Символіка народного костюма. Українська народна архітектура. Художньо-культурна цінність декоративно-прикладного мистецтва. Плетіння, вишивка, ткацтво, килимарство, кераміка, мереживо тощо. Моя родина, родовід. Родинні цінності, свята й традиції. Мати – берегиня роду. Життя за нормами народної моралі. Етика спілкування. Слово як духовна святиня. Домашні обов'язки. Дружба й товаришування. Світ моїх захоплень.

Урок вивчення нового матеріалу

12. Групи слів за їх походженням: власне українські й запозичені (іншомовного походження) слова. Тлумачний словник української мови.
13. Групи слів за вживанням: загальноновживані й стилістично забарвлені слова, діалектні, професійні слова й терміни, просторічні слова, жаргонізми.
14. Офіційно-ділова лексика.
15. Словотвірний ланцюжок. Словотвірний розбір слова. Словотвірний словник.
16. Відмінювання іменників І відміни. Букви -а (-я), -у (-ю) в закінченнях іменників чоловічого роду другої відміни.
17. Букви е, и, і в суфіксах -ечок, -ечк, -ичок, -ичк, -інн (я), -ення (-я), -н (я), -инн (я), -ив (о), -ев (о).
18. Написання й відмінювання чоловічих і жіночих прізвищ, імен по батькові.
19. Повні й короткі форми прикметники.
20. Написання прізвищ прикметникової форми.

Урок закріплення вивченого

21. Зміни приголосних при творенні слів: іменників із суфіксом -ин (а) від прикметників на -ський, -цький; буквосполученням -чн- (-шн-). Зміни приголосних при творенні відносних прикметників із суфіксами -ськ-, -цьк-, -зьк- та іменників з суфіксами -ств (о), -зтв (о), -цтв (о). Тренувальні вправи.
22. Складні слова. Сполучні о, е в складних словах. Творення складноскорочених слів.
23. Числівники кількісні (на означення цілих чисел, дробові, збірні) і порядкові. Числівники прості, складні й складені. Роздільне написання складених числівників. Тренувальні вправи.
24. Відмінювання кількісних числівників. Буква ь на кінці числівників і перед закінченням у непрямих відмінках. Тренувальні вправи.
25. Відмінювання порядкових числівників. Написання разом порядкових числівників з -тисячний. Тренувальні вправи.

ОРІЄНТОВНА СХЕМА АНАЛІЗУ СИСТЕМИ ВПРАВ

1. Загальні відомості про урок української мови

- 1.1. Тема уроку, клас, автор.
- 1.2. Тип уроку, форма його проведення (традиційна/нетрадиційна).
- 1.3. Соціокультурна змістова лінія та її відповідність програмі української мови для закладів загальної середньої освіти.

2. Загальні відомості про систему вправ

- 2.1. Відповідність методу вправ типу уроку, віковим особливостям учнів та рівню їхніх знань тощо.
- 2.2. Увідповіднення з вимогами сучасної школи.
- 2.3. Урахування сучасних підходів до навчання (особистісно зорієнтованого, компетентнісного, комунікативно-діяльнісного) та принципів навчання.
- 2.4. Поєднання фронтальної та індивідуальної роботи.
- 2.5. Співвідношення відтворювальної та творчої розумової діяльності здобувачів.
- 2.6. Урахування вимог соціокультурної змістової лінії, наскрізних ліній.
- 2.7. Формування ключових компетентностей здобувачів.

3. Аналіз системи вправ

- 3.1. Різновиди вправ.
- 3.2. Чергування різних видів вправ та їх послідовність.
- 3.3. Наявність творчих вправ.
- 3.4. Варіювання умов виконання і ступеня складності вправ.
- 3.5. Урахування виду теоретичного матеріалу.
- 3.6. Наявність інструктажу вчителя та пояснення виконання вправ.
- 3.7. Кількість вправ та обсяг дидактичного матеріалу та ін.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний етап. Повідомлення теми, мети та основних завдань заняття. Мотивація навчальної діяльності здобувачів вищої освіти.
2. Вступний інструктаж:
 - актуалізація опорних знань здобувачів з теми;
 - пояснення особливостей (матеріали, якими дозволяється послуговуватися; правила виконання записів у зошитах для лабораторних робіт і т. ін.) та послідовності виконання завдань лабораторної роботи;
 - загальні вимоги до оформлення лабораторної роботи.
3. Поточний інструктаж викладача (зокрема й індивідуальні інструктажі). Контроль за виконанням лабораторної роботи. Самостійне виконання здобувачами лабораторної роботи. Завдання:
 - дібрати 6-7 різнотипних вправ (врахувавши соціокультурну змістову лінію) до теми, яка подана в плані лабораторного заняття;
 - проаналізувати вправи, дібрані одногрупником, за схемою, поданою в плані лабораторного заняття.
4. Завершальний інструктаж. Загальне оцінювання роботи академічної групи.
5. Підбиття підсумків заняття.

Лабораторне заняття № 4

Тема: СПОСТЕРЕЖЕННЯ Й АНАЛІЗ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 5-9 КЛАСАХ

Мета: навчитися здобувачів вищої освіти спостерігати уроки української мови, скласти їх «фотографії» та аналізувати уроки.

Обладнання: схема оформлення «фотографії» уроку; схема аналізу уроку української мови, відеозаписи уроків української мови.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Повторити теоретичний матеріал за питаннями:

- Основні вимоги до уроку української мови на сучасному етапі розвитку школи. Мета і зміст уроку української мови.
- Проблема типології уроків.
- Структура уроків української мови, основні її компоненти. Методика проведення основних типів уроків з мови.
- Нетрадиційні форми проведення уроків української мови.

2. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 78-108.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 80-87. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
- Остапенко Н.М., Симоненко Т.В., Руденко В.М. Технологія сучасного уроку рідної мови. Київ: ВЦ «Академія», 2011. 248 с.
- Кучеренко І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2014. 410 с. URL: <https://cutt.ly/NlwzslG>
- Бородіна Н.С. Методика навчання української мови: загальні питання. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2016. С. 56-68. URL: <https://cutt.ly/Ylh1bHU>
- Крок у професію. Методика викладання української мови / О.В. Кульбабська, О.В. Кардашук. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2017. С. 50-56. URL: <https://cutt.ly/Llh0Ate>

- Костів О., Сколоздра-Шепітко О. Методика викладання української мови. Львів, 2018. С. 45-56. URL: <https://cutt.ly/XU8WsXk>

б) допоміжну:

- Горошкіна О.М. Урок у компетентнісній парадигмі сучасного освітнього процесу. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, 2020. Вип. 2 (333) Ч. 2. URL: <https://cutt.ly/UIYYqSy>
- Кучеренко І. Аспектні уроки української мови: витоки і сучасний стан. *Українська мова і література в школах України*. 2016. № 4. С. 15-22. URL: <https://cutt.ly/DlwknIL>
- Кучеренко І., Мамчур Л. Урок як функційна система навчання української мови: педагогічний вимір В. Сухомлинського. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, ЦДПУ імені Володимира Винниченка, 2018. Вип. 172. С. 43-48. URL: <https://cutt.ly/GU7dmqk>
- Пентиліук М. Типологія уроків у контексті сучасної лінгводидактики. *Український педагогічний журнал*, 2015. № 2. С. 65-78. URL: <https://cutt.ly/ClwxqvH>

3. Ознайомитися з орієнтовними схемами «фотографії» та аналізу уроку української мови, поданими в плані лабораторного заняття.

ОФОРМЛЕННЯ «ФОТОГРАФІЇ» УРОКУ¹

Етапи уроку	Перебіг уроку (зміст)	Позитивне і негативне в діяльності вчителя та здобувачів	Помилки в мовленні вчителя і здобувачів	Примітки
Назви етапів уроку	Діяльність учителя, учнів, форми їх взаємодії			

Цю схему заповнюють після запису загальних відомостей про урок: назва предмета, клас, прізвище, ім'я та по батькові вчителя (або студента-практиканта), дата проведення, тема уроку та ін.

Записуючи перебіг уроку, спочатку називають його етап і вказують час (його тривалість), а потім занотують діяльність учителя (студента-практиканта) і здобувачів. Бажано назви етапів уроку виділяти іншим кольором або підкресленням, а перед кожним видом діяльності ставити тире або починати його з нового рядка. Діяльність учнів за потреби позначають у дужках. Ілюстративний матеріал доцільно подавати іншим

¹ Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект). Харків: Основа, 1995. С. 230-231.

кольором. Перед записом позитивного в діяльності учителя та учнів ставлять плюс (+), а перед вказівкою на негативне – мінус (-). Для виділення чогось особливого використовують знак оклику (!).

СХЕМА АНАЛІЗУ УРОКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ¹

1. Загальні відомості про урок, його тип, структуру і зміст

1.1. Назва предмета, клас, школа, прізвище, ім'я і по батькові вчителя, дата проведення; тема уроку.

1.2. Тип уроку, його місце з-поміж інших уроків цієї ж теми.

1.3. Структура уроку, послідовність етапів і тривалість їх, логічний зв'язок між ними (відповідність структури уроку дидактичній меті, логіці освітнього процесу; зв'язок наступного етапу з попереднім, раціональність розподілу часу).

1.4. Зміст уроку: науковість, оптимальність (відповідність типу і структури уроку його змісту, завданням і меті, а також логіці освітнього процесу).

2. Організаційний момент. Мотивація навчальної діяльності. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок

2.1. Організація класу і повідомлення теми та мети уроку (підготовка до уроку, обладнання уроку, постановка мети уроку).

2.2. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок (відтворення знань, їх застосування в новій ситуації, поглиблення понять на уроці, актуалізація навичок, способи опитування здобувачів, активність роботи, залучення учнів до виправлення помилок і неточностей, застосування методичних прийомів, використання дидактичного матеріалу, об'єктивність у виставлянні оцінок).

3. Формування нових понять і способів дій (вивчення нового матеріалу)

3.1. Постановка перед здобувачами основних завдань вивчення теми, здійснення мотивації навчання, способи викликання інтересу до теми.

¹ Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект). Харків: Основа, 1995. С. 232-235.

3.2. Забезпечення реалізації принципів науковості, систематичності, наступності, доступності, проблемності та інших.

3.3. Віддзеркалення питань теми в поясненні вчителя.

3.4. Застосування методів і прийомів, їх поєднання.

3.5. Створення проблемних ситуацій, способи і шляхи їх розв'язання.

3.6. Встановлення міжпредметних зв'язків.

3.7. Ступінь розуміння здобувачами нового матеріалу.

3.8. Зв'язок між етапами уроку.

4. Формування умінь і навичок учнів (закріплення знань, умінь і навичок)

4.1. Добір вправ, їх логічність і послідовність.

4.2. Сприяння добору вправ навчальній, розвивальній та виховній меті уроку.

4.3. Забезпечення самостійності здобувачів у процесі виконання вправ.

4.4. Проведення роботи над помилками.

4.5. Організація самоконтролю за якістю виконання вправ, підбиття підсумків їх виконання.

4.6. Поєднання колективної роботи з індивідуальною, диференціація завдань для здобувачів, різних за рівнем підготовки.

4.7. Використання виховних можливостей дидактичного матеріалу та застосування прийомів виховного впливу на здобувачів.

5. Підбиття підсумків уроку. Загальне оцінювання результатів уроку. Рефлексія

5.1. Правильність формулювання запитань.

5.2. Ступінь активності здобувачів.

5.3. Використання методів і прийомів.

5.4. Поєднання висновків із теми з попередніми темами.

5.5. Наявність загального оцінювання результатів уроку. Види рефлексії. Підбадьорювання здобувачів.

6. Інструктаж до виконання домашнього завдання

6.1. Обсяг і вид домашнього завдання.

6.2. Передбачення вчителем способів підвищення інтересу здобувачів до виконання домашнього завдання.

- 6.3. Проведення інструктажу до виконання домашнього завдання.
- 6.4. Повідомлення вимог до оформлення домашньої роботи.
- 6.5. Диференціація домашніх завдань.
- 6.6. Записування домашнього завдання на дошці, перевірка уважності здобувачів у процесі його записування.

7. Результативність уроку

- 7.1. Успішність розв'язання на уроці навчальних, розвивальних і виховних цілей.
- 7.2. Якість знань (свідомість, глибина, міцність, дійовість), уміння застосувати їх на практиці.
- 7.3. Практичні уміння й навички, вироблені на уроці.
- 7.4. Елементи уроку, які мали найбільший виховний вплив.
- 7.5. Поведінка вчителя на уроці (педагогічний такт, культура мовлення, наукова організація праці на уроці, ставлення до учнів); раціональне використання часу на уроці; ступінь володіння класом; підвищення активності здобувачів; викликання інтересу до предмета, володіння емоційністю викладу.
- 7.6. Поведінка здобувачів на уроці: ступінь активності, дисциплінованості й загального розвитку, культура мовлення, ставлення здобувачів до вчителя і один до одного, наявність інтересу до навчального предмета.

8. Висновки і пропозиції

- 8.1. Загальне оцінювання уроку.
- 8.2. Рекомендації вчителю для впровадження в практику.
- 8.3. Способи виправлення недоліків і закріплення успіхів на наступних уроках.
- 8.4. Удосконалення процесу навчання на уроці, поліпшення якості уроку.

Примітка. Запропонована схема є орієнтовною. Вона стосується уроку вивчення нового матеріалу. Проте може використовуватися для аналізу уроків інших типів з опорою на їх структуру. Послідовність етапів аналізу уроку може змінюватися залежно від типу уроку. За поданою схемою здійснюється й самоаналіз уроків української мови різних типів.

Здобувачі вищої освіти виконують аналіз лише тих аспектів уроку української мови, які можливо схарактеризувати у відеоуроках.

ПЕРЕЛІК ВІДЕОУРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1. Фразеологія. URL: <https://cutt.ly/pOm92FB>
2. Займенник: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль URL: <https://cutt.ly/aOm3rpL>
3. Словосполучення. URL: <https://cutt.ly/POm2nr1>
4. Кома між частинами складного речення. URL: <https://cutt.ly/qOm2ITV>
5. Складні речення з безсполучниковим зв'язком. URL: <https://cutt.ly/jOm22Fa>
6. Прийменник як засіб зв'язку слів у словосполученні й реченні. URL: <https://cutt.ly/2Om26Lr>
7. Види прийменників за будовою. URL: <https://cutt.ly/MOm9p3n>
8. Сполучник як службова частина мови. URL: <https://cutt.ly/aOm9OWO>
9. Написання сполучників разом та окремо. URL: <https://cutt.ly/EOm9JUI>
10. Особові займенники, їхнє відмінювання URL: <https://cutt.ly/sOm3gmI>
11. Неозначені займенники URL: <https://cutt.ly/cOm3bw9>
12. Зворотний займенник «себе» URL: <https://cutt.ly/ZOm3T8Q>
13. Питальні та відносні займенники. URL: <https://cutt.ly/oOm3ScE>
14. Діалог. Тире при діалозі URL: <https://cutt.ly/2Om3NyQ>
15. Другорядні члени речення URL: <https://cutt.ly/kOm34Lr>
16. Обставина. Головні й другорядні члени речення. URL: <https://cutt.ly/yOm8yDx>
17. Найбільш уживані вставні слова та сполучення URL: <https://cutt.ly/JOm8zNM>
18. Приголосні тверді та м'які, глухі та дзвінки. URL: <https://cutt.ly/GOm8XLy>
19. Повторення вивченого з розділу Будова слова й орфографія URL: <https://cutt.ly/4Om4aJV>
20. Повторення з розділу «Фонетика й графіка». URL: <https://cutt.ly/IOm4z01>
21. Повторення з розділу «Орфографія й орфографія». URL: <https://cutt.ly/xOm4WPE>
22. Повторення. Лексикологія. Лексичні й граматичні помилки. URL: <https://cutt.ly/bOm4SmL>

23. Речення, його граматична основа. URL: <https://cutt.ly/WOm7gZq>
24. Розділові знаки при прямій мові. URL: <https://cutt.ly/OOm79So>
25. Однорідні та неоднорідні означення. URL: <https://cutt.ly/6Om5dB9>
26. Головні члени речення. URL: <https://cutt.ly/nOm5WIF>
27. Повне й неповне речення. URL: <https://cutt.ly/wOm5SMG>

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний етап. Повідомлення теми, мети та основних завдань заняття. Мотивація навчальної діяльності здобувачів вищої освіти.
2. Вступний інструктаж:
 - актуалізація опорних знань здобувачів вищої освіти з теми;
 - пояснення особливостей (матеріали, якими дозволяється послуговуватися; правила виконання записів у зошитах для лабораторних робіт і т. ін.) та послідовності виконання завдань лабораторної роботи;
 - загальні вимоги до оформлення лабораторної роботи.
3. Поточний інструктаж викладача (зокрема й індивідуальні інструктажі). Контроль за виконанням лабораторної роботи. Самостійне виконання здобувачами вищої освіти лабораторної роботи. Завдання: написати «фотографію» відеоуроку української мови та аналіз цього уроку (див. план лабораторного заняття). Здобувачі вищої освіти обирають відеоурок відповідно до порядкового номера свого прізвища в журналі академічної групи.
4. Завершальний інструктаж. Загальне оцінювання роботи академічної групи.
5. Підбиття підсумків лабораторного заняття.

Лабораторне заняття № 5

Тема: МЕТОДИКА ПЕРЕВІРКИ ТА ОЦІНЮВАННЯ ДИКТАНТІВ

Мета: ознайомитися з методикою перевірки різних видів диктантів та нормами їх оцінювання.

Обладнання: тексти диктантів, критерії оцінювання диктантів, збірники диктантів.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Підготувати відповіді на такі питання:

- Види помилок у диктантах з української мови: орфографічні та пунктуаційні; грубі та негрубі помилки; однотипні; повторювальні; описки та виправлення.
- Методика і техніка виправлення помилок.
- Норми оцінювання диктантів.
- Облік і класифікація помилок. Робота над помилками.

2. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 220-224; 246-247.
- Бондаренко Н.В. Формування правописної компетентності учнів 5-7 класів на уроках української мови. Київ: Видавничий дім «Сам», 2017. С. 66-71. URL: <https://cutt.ly/hU37pIV>
- Костів О., Сколоздра-Шепітко О. Методика викладання української мови. Львів, 2018. С. 60-64, 69-72. URL: <https://cutt.ly/XU8WsXk>

б) допоміжну:

- Горбачук В.Т. Види диктантів і методика їх проведення. Київ: Рад. школа, 1989. С. 80-81.
- Дружененко Р. Використання навчальних диктантів з елементами лінгвістичного аналізу тексту у формуванні мовних та мовленнєвих умінь і навичок учнів.

Українська мова й література в сучасній школі. 2013. № 6. С. 5-8. URL: <https://cutt.ly/QOWygRq>

- Мінкова О., Волкова І., Хомчак О. Диктант як одна зі сходинок на шляху до подолання труднощів у процесі вивчення української мови. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*, 2018. №2 (21). С. 158-163. URL: <https://cutt.ly/Xlhs8Ym>

3. Ознайомитися з додатками до заняття: «Види позначок у диктантах», «Види помилок у диктантах», «Кількість слів у диктанті», «Оцінювання монологічного мовлення. Говоріння (усні переказ і твір); письмо (письмові переказ і твір)» та опрацювати їх.

4. Підготувати текст контрольного диктанту (за вибором здобувача вищої освіти для конкретного класу).

ВИДИ ПОЗНАЧОК У ДИКТАНТАХ¹

Позначки	Значення позначок
=	Орфографічна помилка, на полі ставиться /
—	Пунктуаційна помилка, на полі ставиться v
.....	Описка
Z	Не виокремлено абзац
x	Невиправдано виокремлений абзац
?	Неясно, незрозуміла думка або слово
!	Важлива думка, те, на що варто звернути увагу
√	Пропущено слово або частину тексту
—	Закреслюється зайва частина (слова, фрази)
~~~~~	Немає зв'язку
I	Варто писати окремо
┌┐	Поміняти місцями сусідні літери чи слова
3 1 2 ~ ~ ~	Поміняти місцями більш як два слова або групу слів (цифри означають порядок, у якому треба переставити слова чи словосполучення)

¹ Горбачук В.Т. Види диктантів і методика їх проведення. Київ: Рад. школа, 1989. С. 80-81.

ВИДИ ПОМИЛОК У ДИКТАНТАХ

Неправильні написання, що трапляються в роботах здобувачів, поділяються на помилки (орфографічні та пунктуаційні) і описки.

Орфографічні помилки – це написання, які порушують правила орфографії або традиційні написання.

Орфограма – це певне, правильне (таке, що відповідає правилам або традиції) написання, яке треба обрати з низки можливих. Орфограма наявна, коли існують графічні варіанти, з яких можливий із погляду орфографії лише один.

За графічним вираженням розрізняють шість видів орфограм:

- 1) орфограма-буква: *пишеш, читаєш* та ін.;
- 2) орфограма-дефіс: *будь-хто, хто-небудь, по-нашому, блідо-рожевий* та ін.;
- 3) орфограма-рисочка (знаки переносу слів із рядка в рядок): *кри-жа-ний, лю-тий* та ін.;
- 4) орфограма-пропуск (написання окремо): *під лісом, на чолі, в цілому, в основному*;
- 5) орфограма-контакт (написання разом): *сільськогосподарський, двохтисячний*;
- 6) орфограма-апостроф.

Пунктуаційними помилками вважаємо пропуск потрібного розділового знака; постановка знака не в тому місці, де він має бути; невинуватена пунктуаційними правилами заміна одного знака іншим; невинуватена послідовність постановки розділових знаків під час їхнього сполучення; перенос знака в інший рядок.

Описки – помилкові написання, які не пов'язані з порушеннями існуючих правил. Зазвичай вони спотворюють звуковий склад слова, наприклад, «оперігати» (замість *оберігати*); «докша» (замість *дошка*). Найбільш типовими видами описок є пропуски, заміни, недописування букв. Описки виправляємо, але не вважаємо орфографічними помилками і не враховуємо.

У процесі оцінювання диктантів важливо також урахувати особливості помилки. З-поміж помилок виокремлюють **негрубі**, тобто такі, які не мають суттєвого значення для грамотності, **повторювальні** та **однотипні**.

До **негрубих** помилок зараховують такі:

- винятки з усіх правил;
- написання великої букви в складних власних назвах;
- написання разом і окремо префіксів у прислівниках, утворених від іменників із прийменниками;
- поставлений один знак замість іншого;
- розрізнення *не* і *ні* (у сполученнях *не хто інший, як...*; *не що інше, як...*; *ніхто інший не...*; *ніщо інше не...*);
- пропуск одного зі сполучуваних розділових знаків або порушення їхньої послідовності;
- заміна українських букв російськими.

Повторювальні орфографічні помилки – помилки в одному й тому ж слові, яке вживається декілька разів, або в корені однокореневих слів.

Однотипними помили – помилки на одне правило, якщо умови вибору правильного написання полягають у граматичних (*борються, ходить*) і фонетичних (*пісня, сміється*) особливостях слова.

За контрольну роботу, складниками якої є диктант та додаткове граматичне, орфографічне, лексичне завдання, ставлять дві оцінки (окремо за кожний вид роботи).

КІЛЬКІСТЬ СЛІВ У ДИКТАНТІ

Класи	Кількість слів у контрольному диктанті
5	90-100
6	100-110
7	110-120
8	120-140
9	140-160
10	170-180
11	180-190

Якщо диктант супроводжується завданням, то його обсяг можна скоротити на 10-20 слів.

Для контрольних диктантів використовують тексти, у яких кожне з опрацьованих упродовж семестру правил орфографії та/чи пунктуації були представлені 3-5 прикладами.

Класи	Кількість слів у словниковому диктанті
5	10-15
6	15-20
7	20-25
8	25-30
9	30-35
10-11	35-40

У процесі визначення кількості слів ураховуються як самостійні, так і службові частини мови.

ОЦІНЮВАННЯ КОНТРОЛЬНОГО ДИКТАНТУ

Диктант оцінюємо однією оцінкою на основі таких критеріїв:

- 1) орфографічні та пунктуаційні помилки оцінюються однаково;
- 2) виправляються, але не враховуються такі орфографічні й пунктуаційні помилки:
  - на правила, які не містить шкільна програма;
  - на ще не вивчені правила;
  - у словах із написаннями, що не перевіряються, над якими не проводилась спеціальна робота;
  - у переданні так званої авторської пунктуації;
- 3) повторювальні помилки вважаються однією помилкою;
- 4) однотипні помилки, але в різних словах, – різними помилками;
- 5) п'ять виправлень прирівнюються до однієї помилки (але зниження оцінки не повинно призводити до незадовільного оцінювання роботи здобувача);
- 6) орфографічні та пунктуаційні помилки на неопрацьовані правила виправляються, але не враховуються.

Нормативи оцінювання за класами:

Бали	Кількість помилок	Бали	Кількість помилок
1	15–16 і більше	7	4
2	13–14	8	3
3	11–12	9	1+1 (негруба)
4	9–10	10	1
5	7–8	11	1 (негруба)
6	5–6	12	—

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний етап. Повідомлення теми, мети та основних завдань заняття. Мотивація навчальної діяльності здобувачів вищої освіти.
2. Вступний інструктаж:
  - актуалізація опорних знань здобувачів вищої освіти з теми;
  - пояснення особливостей (матеріали, якими дозволяється користуватися; правила виконання записів у зошитах для лабораторних робіт і т. ін.) та послідовності виконання завдань лабораторної роботи;
  - загальні вимоги до оформлення лабораторної роботи.
3. Поточний інструктаж викладача (зокрема й індивідуальні інструктажі). Контроль за виконанням лабораторної роботи. Самостійне виконання здобувачами вищої освіти лабораторної роботи. Завдання:
  - читання здобувачами вищої освіти текстів контрольних диктантів для записування;
  - взаємоперевірка диктантів здобувачами вищої освіти та виставлення оцінок.
4. Завершальний інструктаж. Загальне оцінювання роботи академічної групи.
5. Підбиття підсумків лабораторного заняття.

Лабораторне заняття № 6

Тема: ПЕРЕВІРКА ПИСЬМОВИХ ТВОРЧИХ РОБІТ УЧНІВ 5-9 КЛАСІВ. ЇХ РЕДАГУВАННЯ ТА АНАЛІЗ

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти з вимогами до перевірки творчих робіт, удосконалити навички редагування цих робіт та їх аналізу.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Підготувати відповіді на питання:

- Види помилок у письмових творчих роботах учнів. Критерії оцінювання письмових творчих робіт.
- Методика перевірки переказів і творів.
- Редагування чужого і власного тексту.
- Методика проведення уроку аналізу письмових робіт.

2. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентиліук: М.І. Пентиліук, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окунович, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 308-315.
- Костів О., Сколоздра-Шепітко О. Методика викладання української мови. Львів, 2018. С. 69-72. URL: <https://cutt.ly/XU8WsXk>

б) допоміжну:

- Криськів М. Підготовка до написання творчого переказу, його аналіз та оцінювання. *Studia methodologica*. 2021. № 52. С. 99-111.
- Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 21.08.2013 р. № 1222 (зі змінами, внесеними згідно з наказом від 19.08.2016 р. № 1009). URL: <https://cutt.ly/7GI4s8B>

3. Ознайомитися з критеріями оцінювання письмових творчих робіт учнів (див. план лабораторного заняття).

ОЦІНЮВАННЯ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ. ГОВОРІННЯ (УСНІ ПЕРЕКАЗ І ТВІР); ПИСЬМО (ПИСЬМОВІ ПЕРЕКАЗ І ТВІР)¹

Оцінюється здатність учнів: виявляти обізнаність із теми, що розкривається (усно чи письмово); здобувати потрібну інформацію в різноманітних джерелах (зокрема, користуватися ІКТ) для створення власних усних і письмових висловлень; будувати висловлення певного обсягу, типу й стилю, добираючи й упорядковуючи необхідний для реалізації задуму матеріал (епізод із власного життєвого досвіду, прочитаний або прослуханий текст, епізод із кінофільму, сприйнятий (побачений чи почутий) твір мистецтва, розповідь іншої людини тощо) і використовуючи мовні засоби оформлення; продукувати чітке, плавне, зв'язне мовлення з ефективною логічною структурою, що допомагає слухачеві сприйняти й запам'ятати почуте; будувати композиційно й змістовно завершене висловлення; урахувувати мету спілкування, адресата мовлення; формулювати основну думку висловлення; розкривати тему висловлення тощо.

Під час оцінювання усного монологічного мовлення враховуються також такі аспекти: здатність дотримуватися культури мовлення й правил спілкування з урахуванням мовленнєвих ситуацій; виявляти певний рівень творчої діяльності; вільно й невимушено триматися перед слухачами, підтримувати з ними зоровий контакт; доцільно й ефективно використовувати позамовні засоби (постава, міміка, жести).

---

¹ Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти: Наказ від 21.08.2013 р. № 1222 (зі змінами, внесеними згідно з наказом від 19.08.2016 р. № 1009). URL: <https://cutt.ly/7GI4s8B>

Вимоги до оцінювання монологічного мовлення

Рівень	Бали	Характеристика змісту виконаної роботи	Грамотність	
			Припусти-ма кіль-кість ор-фографіч-них і пунк-туаційних помилок	Припусти-ма кіль-кість лек-сичних, граматич-них і сти-лістичних помилок
1	2	3	4	5
I. По-чат-ковий	1	Учень (учениця) буде лише окремі не пов'язані між собою речення; бідне лексичне і граматичне оформлення роботи.	15-16 і більше	9-10
	2	Створений учнем (ученицею) текст (висловлення) характеризується фрагментарністю, думки викладаються на елементарному рівні; лексика і граматична будова мовлення потребують збагачення й урізноманітнення.	13-14	
	3	Учень (учениця) демонструє висловлення, що не є завершеним текстом; у роботі порушена послідовність й чіткість викладення власних думок; недостатньо сформовані вміння дотримуватися змістової і стилістичної єдності; активний словник бідний, граматична будова висловлення недосконала.	11-12	
II. Се-редній	4	Створений учнем (ученицею) текст (висловлення) за обсягом становить трохи більше половини від норми й характеризується певною завершеністю, зв'язністю; бракує повноти, ґрунтовності, послідовності й переконливості у формулюванні думок; порушено пропорційність композиційних частин; чіткішого розмежування потребують основна й другорядна інформація; урізноманітнення потребує лексично-фразеологічний запас і граматична будова; немає самостійних суджень і висновків.	9-10	7-8

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
II. Середній	5	За обсягом робота близька до норми, композиційно завершена; проте потребує більше самостійних суджень, узагальнень і ґрунтовних висновків; удосконалення потребує лексичне оформлення; основна думка формулюється невиразно, стандартно; бракує сильних аргументів, яскравих мовних засобів.	7-8	7-8
	6	За обсягом висловлення відповідає нормі; композиційна будова пропорційна; для повного розкриття теми бракує доказовості, самостійних суджень; виклад загалом зв'язний, але учень не вміє самостійно творчо мислити, належно аргументувати думки, влучно добирати слова й вирази, демонструвати багатство синтаксичних конструкцій.	5-6	
III. Достатній	7	Учень (учениця) виявляє обізнаність із теми; демонструє здатність самостійно створювати зв'язний, із елементами самостійних суджень текст, (з урахуванням виду переказу), вдало добирає лексичні засоби (використовує авторські засоби виразності, образності мовлення), але подекуди порушує логіку викладу думок; бракує сильних аргументів на користь основної думки; потребує вдосконалення грамотності і збагачення засобами виразності активний словник.	4	5-6
	8	Учень (учениця) самостійно будує (з урахуванням виду переказу), осмислене висловлення; виявляє обізнаність із теми, добирає переконливі аргументи на користь власної позиції, однак словник, граматичне і стилістичне оформлення роботи потребують урізноманітнення.	3	

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
III. Достатній	9	Учень (учениця) демонструє здатність самостійно будувати висловлення певного обсягу, типу і стилю, добираючи й упорядковуючи необхідний для реалізації задуму матеріал; виклад думок послідовний, достатній для розкриття теми, логічний (з урахуванням виду переказу); авторська позиція загалом чітка й зрозуміла; вдало дібрано лексичні засоби, однак потребує вдосконалення граматичне оформлення роботи; урізноманітнює синтаксичну будову твору; демонструє навички робити висновки й узагальнення; розмежовувати сильні й слабкі аргументи.	1+1 (негруба)	5-6
IV. Високий	10	Учень (учениця) самостійно будує (з урахуванням виду переказу) текст, орієнтований на комунікативне завдання, чітко дотримується композиційної пропорційності, висловлює власну думку, аргументує різні погляди на проблему (зіставляє свою позицію з авторською), робота демонструє багатий активний лексично-фразеологічний словник, граматичну правильність; дотримується стильової єдності й виразності тексту. У роботі бракує засобів мовної виразності.	1	3
	11	Учень (учениця) самостійно будує (з урахуванням виду переказу) оригінальний текст, орієнтований на комунікативне завдання, чітко дотримується композиційної пропорційності, висловлює власну думку, аргументує різні погляди на проблему (зіставляє свою позицію з авторською), робота демонструє багатий активний лексично-фразеологічний словник і мовну грамотність; здатність творчо мислити, уявляти, фантазувати, дотримується стильової єдності й виразності тексту; використовує мовні засоби виразності.	1 (негруба)	2

1	2	3	4	5
IV. Високий	12	Учень (учениця) самостійно будує (з урахуванням виду переказу) яскравий оригінальний за ідеєю й мовним оформленням текст, орієнтований на комунікативне завдання, чітко дотримується композиційної пропорційності, висловлює власну думку, аналізує різні погляди на предмет, добирає переконливі аргументи на користь тієї чи іншої позиції, робота демонструє багатий активний лексично-фразеологічний словник і мовну грамотність; здатність творчо мислити, уявляти, фантазувати, робота відзначається стилістичною довершеністю, наявністю оригінальних мовних засобів виразності. Робота відзначається багатством слововживання, граматичною правильністю й різноманітністю, стилістичною довершеністю.	–	1

МОНОЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ

Говоріння (усні переказ і твір), письмо (письмові переказ і твір)

1. Перевіряється здатність учня (учениці):

а) виявляти певний рівень обізнаності з теми, що розкривається (усно чи письмово);

б) демонструвати вміння:

- будувати висловлення певного обсягу, добираючи і впорядковуючи необхідний для реалізації задуму матеріал (епізод із власного життєвого досвіду, прочитаний або прослуханий текст, епізод із кінофільму, сприйнятий (побачений чи почутий) твір мистецтва, розповідь іншої людини тощо);
- урахувати мету спілкування, адресата мовлення;
- розкривати тему висловлення;
- виразно віддзеркалювати основну думку висловлення, диференціюючи матеріал на основний і другорядний;
- викладати матеріал логічно, послідовно;

- використовувати мовні засоби відповідно до комунікативного завдання, дотримуючись норм літературної мови;
- додержуватися єдності стилю;

в) виявляти своє ставлення до предмета висловлення, розуміти можливість різних тлумачень однієї проблеми;

г) виявляти певний рівень творчої діяльності, зокрема:

- трансформувати одержану інформацію, відтворюючи її докладно, стисло, вибірково, своїми словами, змінюючи форму викладу, стиль тощо відповідно до задуму висловлення;
- створювати оригінальний текст певного стилю;
- аргументувати висловлені думки, переконливо спростовувати помилкові докази;
- викладати матеріал виразно, доречно, економно, виявляти багатство лексичних і граматичних засобів.

Організація контролю здійснюється за одним із двох варіантів. *Варіант перший*: усі учні виконують роботу самостійно. *Варіант другий*: учні складають висловлення на основі диференційованого підходу (для початкового рівня пропонуються докладні допоміжні матеріали, для середнього (допоміжні матеріали загального спрямування), а для одержання балів достатнього і високого рівнів необхідно написати переказ чи твір самостійно.

Перевірка здатності **говорити** (усно переказувати чи створювати текст) здійснюється індивідуально: учитель пропонує певне завдання (переказати зміст матеріалу докладно, стисло, вибірково; самостійно створити висловлення на відповідну тему) і дає учневі час на підготовку.

Перевірка здатності **письмово** переказувати і створювати текст здійснюється фронтально: учням пропонується переказати прочитаний учителем (за традиційною методикою або самостійно прочитаний) текст чи інший матеріал для переказу або самостійно написати твір.

2. Матеріал для контрольного завдання.

а) переказ (переказ із творчим завданням)

Матеріалом для переказу (усного/письмового) можуть бути: текст, що читається вчителем, або попередньо опрацьований текст; само-

стійно прочитаний матеріал із газети, журналу, епізод кінофільму чи телепередачі, розповідь іншої людини про певні події, народні звичаї тощо. Якщо пишеться переказ із творчим завданням, учням пропонується, окрім того, також завдання, що передбачає написання творчої роботи, обов'язково пов'язаної зі змістом переказу.

Якщо матеріал читається безпосередньо перед контрольною роботою, то обсяг тексту орієнтовно визначається так:

Клас	Кількість слів
5-й	100–150
6-й	150–200
7-й	200–250
8-й	250–300
9-й	300–350
10-й	350–400
11-й	400–450

Обсяг тексту для стислого чи вибіркового переказу має бути у 1,5–2 рази більшим за обсяг тексту для докладного переказу.

Якщо для контрольної роботи використовуються інші джерела, то матеріал добирається так, щоб обсяг переказу міг бути в межах пропонувананих для певного класу норм.

Тривалість звучання усного переказу – 3–5 хвилин.

Обсяг творчого завдання до переказу, виконаного письмово:

Клас	Кількість сторінок
5-й	0,3–0,5
6-й	
7-й	0,5–0,75
8-й	
9-й	0,75–1,0
10-й	
11-й	1,0–1,5

б) твір

Матеріалом для твору (усного/письмового) можуть бути: тема, сформульована на основі попередньо обговореної проблеми, життєвої ситуації, прочитаного та проаналізованого художнього твору; а також пропонувані для окремих учнів допоміжні матеріали (якщо обирається варіант диференційованого підходу до оцінювання).

3. Одиниця контролю: усне/письмове висловлювання учнів.

Обсяг письмового твору, складеного учнем, орієнтовно визначається так:

Клас	Кількість сторінок
5-й	0,5–1,0
6-й	1,0–1,5
7-й	1,5–2,0
8-й	2,0–2,5
9-й	2,5–3,0
10-й	3,0–3,5
11-й	3,5–4,0

4. Оцінювання.

У монологічному висловленні оцінюють його зміст і форму (мовне оформлення). За усне висловлення (переказ, твір) ставлять одну оцінку – за зміст, а також якість мовного оформлення (орієнтовно, спираючись на досвід учителя і не підраховуючи помилок, зважаючи на технічні труднощі фіксації помилок різних типів в усному мовленні).

За письмове мовлення виставляють також одну оцінку: на основі підрахунку допущених недоліків за зміст і помилок за мовне оформлення, ураховуючи їх співвідношення.

Вимоги до оцінювання письмового монологічного мовлення

Рівень	Бали	Характеристика змісту виконаної роботи	Грамотність	
			орфографія і пунктуація	лексична, граматична і стилістична
1	2	3	4	5
<i>Початковий</i> (Бали цього рівня одержують учні, які не досягають значного успіху за жодним із визначених критеріїв)	1	Учень (учениця) будує лише окремі, не пов'язані між собою речення; лексика висловлювання дуже бідна	15–16 і більше	9–10
	2	Учень (учениця) будує лише окремі фрагменти висловлення; лексика і граматична будова мовлення бідна й одноманітна	13–14	
	3	За обсягом робота складає менше половини від норми; висловлення не є завершеним текстом, хибує на непослідовність викладу, пропуск фрагментів, важливих для розуміння думки; лексика і граматична будова збіднені	11–12	
<i>Середній</i> (Балів цього рівня заслуговують учні, які будують текст, що за критерієм обсягу, повноти відтворення інформації та зв'язності значною мірою відповідає нормі, але за іншими критеріями результати істотно нижчі)	4	Усне чи письмове висловлення за обсягом складає дещо більше половини від норми і характеризується певною завершеністю, зв'язністю; проте є недоліки за низкою показників (до семи), наприклад: характеризується неповнотою і неґрунтовністю в розкритті теми; порушенням послідовності викладу; не розрізняється основна та другорядна інформація; добір слів не завжди вдалий (у разі переказу – не використано авторську лексику)	9–10	7–8
	5	За обсягом робота наближається до норми, загалом є завершеною, тема значною мірою розкрита, але трапляються недоліки за низкою показників (до шести): роботі властива неґрунтовність висвітлення теми, невиразна основна думка, бракує єдності стилю та ін.	7–8	
	6	За обсягом висловлювання відповідає нормі, його тема розкривається, виклад загалом зв'язний, але робота характеризується недоліками за кількома показниками (до п'яти): репродуктивність, відсутність самостійності суджень, їх аргументованості, не завжди вдалий добір слів тощо	5–6	

1	2	3	4	5
<i>Достатній</i> (Балів цього рівня заслуговують учні, які досить вправно будують текст за більшістю критеріїв, але за деякими з них ще припускаються недоліків)	7	Учень (учениця) самостійно створює достатньо повний, зв'язний, з елементами самостійних суджень текст (у разі переказу – з урахуванням виду переказу), вдало добираються лексичні засоби (у разі переказу – використовує авторські засоби виразності, образності мовлення), але в роботі є недоліки (до чотирьох), наприклад: відхилення від теми, порушення послідовності викладу; основна думка не аргументується тощо	4	5–6
	8	Учень (учениця) самостійно будує достатньо повне (у разі переказу – з урахуванням виду переказу), осмислене, самостійно і загалом вдало написане висловлювання, проте трапляються недоліки за певними показниками (до трьох)	3	
	9	Учень (учениця) самостійно будує послідовний, повний, логічно викладений текст (у разі переказу – з урахуванням виду переказу); розкриває тему, висловлює основну думку (у разі переказу – авторську позицію); вдало добирає лексичні засоби (у разі переказу – використовує авторські засоби виразності, образності мовлення); однак припускається окремих недоліків (за двома показниками): здебільшого це відсутність виразної особистісної позиції чи належної її аргументації тощо	1 + 1 (негруба)	
<i>Високий</i> (Балів цього рівня заслуговують учні, які вправно за змістом і формою будують текст;	10	Учень (учениця) самостійно будує послідовний, повний (у разі переказу – з урахуванням виду переказу) текст, урахує комунікативне завдання, висловлює власну думку, певним чином аргументує різні погляди на проблему; (у разі переказу – зіставляє свою позицію з авторською), робота відзначається багатством словника, граматичною правильністю, додержанням стильової єдності та виразності тексту; але за одним із критеріїв допущено недолік	1	3

1	2	3	4	5
висловлюють і аргументують думку; вміють зіставляти різні погляди на предмет, оцінювати аргументи на їх доказ, обирати один із них; окрім того, пристосовують висловлювання до особливостей певної мовленнєвої ситуації, комунікативного завдання)	11	Учень (учениця) самостійно будує послідовний, повний (у разі переказу – з урахуванням виду переказу) текст, урахує комунікативне завдання; висловлює власну думку, зіставляє її з думками своїх однокласників (у разі переказу – враховує авторську позицію), уміє пов'язати обговорюваний предмет із власним життєвим досвідом, добирає переконливі докази для обґрунтування тієї чи тієї позиції з огляду на необхідність розв'язувати певні життєві проблеми; робота загалом відзначається багатством словника, точністю слововживання, стилістичною єдністю, граматичною різноманітністю	1 (негруба)	2
	12	Учень (учениця) самостійно створює яскраве, оригінальне за думкою висловлювання відповідно до мовленнєвої ситуації; аналізує різні погляди на предмет, добирає переконливі аргументи на користь тієї чи тієї позиції, усвідомлює можливості використання тієї чи тієї інформації для розв'язання певних життєвих проблем; робота відзначається багатством слововживання, граматичною правильністю	—	1

У процесі виставлення єдиної оцінки за письмову роботу до кількості балів, набраних за зміст переказу чи твору, додається кількість балів за мовне оформлення, і їхня сума ділиться на два. Якщо частка не є цілим числом, то вона заокруглюється до більшого числа.

ВИДИ ЕСЕ ТА ЙОГО ОЦІНЮВАННЯ¹

Есе – самостійна творча письмова робота, ознакою якої є особистий характер сприймання проблеми та її осмислення, невеликий обсяг, вільна композиція, невимушеність та емоційність викладу.

¹ Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2019/2020 навчальному році: Лист Міністерства освіти і науки України від 01.07.2019. № 1/11-5966.

Види есе:

Вільне	Формальне
Ознаки: <ul style="list-style-type: none"> – невеликий обсяг (7-10 речень); – вільна форма і стиль викладу; – довільна структура; – обов'язкова вимога: наявність позиції автора	Ознаки: <ul style="list-style-type: none"> – дотримання структури тексту, – наявність відповідних компонентів (тези, аргументи, приклади, оцінювальні судження, висновки); – обґрунтування (аргументування) тези

Вільне есе обмежене в часі (5–10 і 10–15 хв.). Його доцільно використовувати на кожному уроці й на різних його етапах (цілевизначення, закріплення, рефлексії тощо).

Для написання формального есе виділяють більше часу: від 20 до 45 хвилин.

Види формального есе:

- інформаційне (есе-розповідь, есе-визначення, есе-опис);
- критичне;
- есе-дослідження (порівняльне есе, есе-протиставлення, есе причини-наслідку, есе-аналіз).

Вимоги до формального есе:

1. Обсяг – 1–2 сторінки тексту (120–200 слів).
2. Есе повинно сприйматися як цілісний твір, ідея якого зрозуміла й чітка.
3. Кожен абзац есе розкриває одну думку.
4. Необхідно писати стисло і ясно. Есе не повинно містити нічого зайвого, використовувати інформацію, необхідну для розкриття ідеї есе, позиції автора.
5. Есе має відрізнятися чіткою композиційною побудовою, бути логічним за структурою. В есе, як і в будь-якому творі, повинна простежуватися внутрішня логіка, що визначається, з одного боку, авторським підходом до обговорюваного питання, а з іншого – самим питанням. Необхідно уникати різких переходів від однієї ідеї до іншої, думка має розкриватися послідовно.
6. Есе повинно засвідчити, що його автор знає й осмислено застосовує теоретичні поняття, терміни, узагальнення, ідеї.
7. Есе має містити переконливе аргументування порушеної проблеми.

Есе складається з таких частин – вступ, основна частина, висновок. Вступ – обґрунтування вибору теми есе. Основна частина – теоретичні основи обраної проблеми й виклад основного питання. У цій частині розвивається аргументація й аналіз, а також обґрунтування їх, зважаючи на дані, інші аргументи й позиції. Висновок – узагальнення й аргументовані висновки до теми тощо. Тут підсумовується есе або, підкріплюється зміст і значення викладеного в основній частині.

Критерії оцінювання мовного та змістового оформлення есе

Критерії оцінювання змісту есе	Ба- ли	Критерії оцінювання мовного оформлення есе		Ба- ли
		Грамотність		
		орфографічні, пунктуаційні, помилки	лексичні, граматичні, стилістичні	
Вимоги до оцінювання навчальних досягнень учнів				
1	2	3	4	5
Побудованому учнем (ученицею) тексту бракує зв'язності й цілісності, урізноманітнення потребує лексичне та граматичне оформлення роботи; теза не відповідає запропонованій темі; не наведено жодного аргументу.	1	13 і більше	9-10 і більше	1
Побудоване учнем (ученицею) висловлення характеризується фрагментарністю, думки викладаються на елементарному рівні; потребує збагачення й урізноманітнення лексики і граматична будова мовлення; теза не відповідає запропонованій темі; наведені аргументи не є доречними; прикладу немає або він не є доречним.	2	12		2
Учневі (учениці) варто працювати над виробленням умінь послідовніше й чіткіше викладати власні думки, дотримуватися змістової та стилістичної єдності висловлення, потребує збагачення та урізноманітнення лексики й граматична будова висловлення; теза частково відповідає запропонованій темі; наведений аргумент не впливає з тези; приклад не є доречним; висновок сформульовано нечітко.	3	11		3
Висловлення учня (учениці) за обсягом складає дещо більше половини від норми й характеризується певною завершеністю, зв'язністю; чіткіше мають розрізнятися основна та другорядна інформація; висновок лише частково відповідає тезі або не пов'язаний з аргументами; є недоліки за сімома показниками: посереднє розуміння теми; порушення послідовності побудови твору; рівень словникового запасу нижче середнього; відносна стильова єдність твору; не сформульовано вправно тезу; наведено один аргумент.	4	9-10	7-8	4

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
За обсягом робота учня (учениці) наближається до норми, загалом є завершеною, тему значною мірою розкрито; не сформульовано вправно тезу; наведено один аргумент; приклад непереконливий; висновок лише частково відповідає тезі, не пов'язаний з аргументом та прикладом; трапляються недоліки за низкою показників (до шести): роботі властива поверховість висвітлення теми, не простежується основна думка, відносно струнка побудова твору, середній рівень словникового запасу, бракує стильової єдності.	5	7-8	7-8	5
За обсягом висловлення учня (учениці) відповідає нормі, його тема розкривається, виклад загалом зв'язний; учень (учениця) наводить один доречний аргумент; наводить непереконливий приклад; висновок лише частково відповідає тезі або не пов'язаний з аргументами та прикладами; робота характеризується недоліками за п'ятьма показниками: помітний її репродуктивний характер, відсутня самостійність суджень, їх аргументованість, добір слів не завжди вдалий, учень (учениця) неточно добирає слова й синтаксичні конструкції.	6	5-6		6
Учень (учениця) самостійно створює достатньо повний, зв'язний, з елементами самостійних суджень текст, формулює тезу, яка відповідає запропонованій темі; наводить один доречний аргумент; вдало добирає лексичні засоби; висновок відповідає запропонованій темі; у роботі є недоліки (до чотирьох): відхилення від теми, порушення послідовності її викладу; висловлювання не завжди конкретне, просторовий виклад міркувань, не підкріплених фактичним матеріалом нелогічне розташування абзаців, переходи між ними не є вмотивованими; основна думка не аргументується.	7	4	6	7
Учень (учениця) самостійно будує достатньо повне, осмислене висловлення, загалом ґрунтовно висвітлює тему, формулює тезу, що відповідає запропонованій темі; наводить один доречний аргумент; приклад не конкретизований; висновок відповідає запропонованій темі; трапляються недоліки за трьома показниками: невміння пов'язати предмет обговорення із сучасністю, не добирає переконливі докази для обґрунтування певного явища, відносно багатство словникового запасу, робота не відзначається різноманітністю та чіткістю слововживання.	8	3	5	8

Продовження таблиці

1	2	3	4	5
Учень (учениця) самостійно будує послідовний, повний, логічно викладений текст; формулює тезу, що відповідає запропонованій темі; загалом розкриває тему, висловлює основну думку; наводить один доречний аргумент; вдало добирає лексичні засоби; наводить один доречний приклад; висновок відповідає запропонованій темі; у роботі виявлені недоліки за двома показниками: тезу чітко не сформульовано, відсутність виразної особистісної позиції, належної її аргументації тощо.	9	1+1 (негруба)	4	9
Учень (учениця) самостійно будує послідовний, повний текст, ураховує комунікативне завдання, чітко формулює тезу; певним чином аргументує різні погляди на проблему, наводить два доречні й переконливі аргументи, приклади; неординарна побудова твору, робота відзначається багатством словника, граматичною правильністю, дотриманням стильової єдності й виразності тексту, але за одним із критеріїв допущено помилку; висновок відповідає запропонованій темі й впливає зі сформульованої тези, аргументів і прикладів.	10	1	3	10
Учень (учениця) самостійно будує послідовний, повний текст, ураховує комунікативне завдання; вправно формулює тезу; аргументовано, чітко висловлює власну думку, зіставляє її з думками інших, уміє пов'язати обговорюваний предмет із власним життєвим досвідом, наводить два доречні й переконливі аргументи для обґрунтування тієї чи іншої позиції з огляду на необхідність розв'язувати певні життєві проблеми; приклади конкретизовані; робота відзначається багатством словника, точністю слововживання, стилістичною єдністю, граматичною різноманітністю; висновок відповідає запропонованій темі й впливає зі сформульованої тези, аргументів і прикладів.	11	1 (негруба)	2	11
Учень (учениця) самостійно створює яскраве, оригінальне за думкою та оформленням висловлення відповідно до мовленнєвої ситуації; повно, вичерпно висвітлює тему; вправно формулює тезу; аналізує різні погляди на предмет, наводить два доречні аргументи, використовує набуту з різних джерел інформацію для розв'язання певних життєвих проблем; приклади переконливі, конкретизовані; цілісний, послідовний і несуперечливий розвиток думки (логічність і послідовність викладу); висновок відповідає запропонованій темі й органічно пов'язаний із сформульованою тезою, аргументами й прикладами; робота відзначається багатством слововживання та художньою цінністю.	12		1	12

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗРІЗНЕННЯ ПОМИЛОК ПІД ЧАС ПЕРЕВІРКИ МОНОЛОГІЧНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ¹

Аналізуючи перекази і твори, учитель повинен правильно кваліфікувати кожне порушення мовної норми, кожен недолік у змісті. Це необхідно для подальшої правильної організації роботи над попередженням помилок для вдосконалення мовлення учнів. Правильна класифікація помилок, яку повинен осмислити вчитель, є запорукою професійної перевірки кожної творчої роботи. Робота над підвищенням рівня мовленнєвої культури учнів повинна забезпечувати правильність і комунікативну доцільність мовлення.

Щоб правильно оцінити творчу роботу учня (учениці), вчителю необхідно проаналізувати їх щодо змісту й стосовно мовного оформлення.

Аналізуючи **зміст** творчих робіт, учитель перевіряє рівень інформативно-змістових та структурно-композиційних умінь здобувачів загальної середньої освіти, зокрема:

- 1) орієнтування в ситуації спілкування;
- 2) усвідомлення теми й основної думки висловлювання;
- 3) уміння добирати необхідний матеріал для розкриття задуму (розмежування основного і другорядного); пов'язувати між собою факти, думки в окремі частини (мікротеми) висловлення; визначати, у якій послідовності розташувати ці логічно завершені частини; продумувати смислові зв'язки між частинами тексту і сусідніми реченнями; виділяти слова, важливі для висловлення думки; використовувати мовні засоби відповідно до комунікативної мети.

До **змістових** (позначення у творчих роботах – **3**) помилок зараховуємо такі:

1. Інформаційно-тематичні:

- а) невідповідність твору обраній чи заданій темі; невідповідність змісту переказу первинному текстові;

---

¹ Матеріал подано за такими джерелами: Довга О.М. Як писати твір. Київ: Видавничий центр «Просвіта», 1995. С. 20-22; Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентиліук: М.І. Пентиліук, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окунович, О.М. Решетілова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 308-315.

- б) невідповідність стилю й типу мовлення;
- в) наявність зайвої (другорядної) інформації, не пов'язаної з темою чи основною думкою переказу або твору;
- г) відсутність важливої інформації (або її частини), необхідної для розкриття теми та основної думки;
- д) невдалі узагальнення, висновки;
- е) неправильно описані події, вчинки персонажів, явища, виклад фактів, які не відповідають дійсності;
- ж) перекручення первинного тексту;
- з) невідповідність комунікативному завданню – не враховано мовленнєву ситуацію, адресата мовлення та мету спілкування;
- и) відсутність доказовості думки, самостійних суджень, чіткої особистісної позиції (врахування виду роботи та жанру висловлення).

2. Помилки, що порушують структуру тексту:

- а) непропорційність частин тексту (вступу, основної частини, висновку) або відсутність певної;
- б) невідповідність тексту планові висловлення (не розкрито мікро теми, порушено порядок їх викладу);
- в) відсутність смислового зв'язку між частинами тексту та всередині мікротем (непослідовність викладу думок).

Твір повинен бути яскравим, оригінальним висловлюванням (під час написання переказу – з урахуванням авторської позиції). У ньому має бути аналіз різних поглядів на предмет висловлювання, дібрані переконливі аргументи щодо певної позиції, вдало використана та чи та інформація для розв'язання певних життєвих проблем, докази для обґрунтування власної думки.

Власне висловлення на дискусійну тему:

1. Наявність чіткої тези (або кількох тез) перед аргументами, використання мовних конструкцій *«я вважаю...»*, *«на мою думку...»*.
2. Аргументи передують прикладам. Учень (учениця) наводить принаймні два доречних докази для підтвердження висловленої тези, використовує мовні конструкції, як-от: *«тому що»*, *«це доводить»*, *«підтвердженням цього є»*, *«це засвідчує»*, *«доказом цього є»*, *«свідченням цього є»*.
3. Приклади з художньої літератури або інших видів мистецтва (не менше двох). Указана проблема, порушена автором художнього твору,

назва твору, художній образ, через який розкрита ця проблема, наведена цитата чи цитати з твору. Учень (учениця) може покликатися на факти з життя митців, якщо ці факти стосуються їхньої творчості. Використано мовні конструкції: *«наприклад»*, *«прикладом може слугувати...»*, *«не можна не згадати...»*.

4. У творі наведено принаймні один доречний приклад з історії, суспільно-політичного чи власного життя з використанням вище зазначених мовних конструкцій.

5. Висловлення побудовано логічно й послідовно, використані слова, що оформлюють текст: *«по-перше»*, *«по-друге»*, *«як було зазначено...»*, *«повертаючись до думки...»*, *«як можна побачити...»* тощо. У структурі роботи використано абзаци.

6. Висновок обов'язковий і відповідає тезі, базується на аргументах і прикладах. Доречно використати мовні конструкції, як-от: *«отже»*, *«можна зробити висновок...»*, *«висновком може слугувати...»*.

До **лексичних помилок** (позначення у творчих роботах – Л) зараховують недоліки, пов'язані з використанням лексичних засобів, які не відповідають основній думці висловлення та обраному стилю:

- 1) уживання слова в непритаманному йому значенні;
- 2) невдалий добір синонімів;
- 3) поєднання семантично несумісних слів;
- 4) невдале вживання багатозначних слів, що призводить до двозначності;
- 5) сплутування паронімів;
- 6) лексичні анахронізми (слова, що не відповідають нормам певної епохи);
- 7) перекручування фразеологізмів.

Граматичні помилки (позначення у творчих роботах – Г) поділяють на морфологічні та синтаксичні.

Морфологічні помилки:

- 1) порушення правил творення слів;
- 2) помилки у відмінкових закінченнях;
- 3) неправильне творення відмінкових форм тощо.

Синтаксичні помилки:

- 1) неправильне узгодження підмета з присудком;
- 2) вживання як однорідних членів речення слів, що означають родові та видові поняття;
- 3) порушення порядку слів і словосполучень у реченні;
- 4) неправильне вживання дієприслівникових зворотів;
- 5) невиправдана віддаленість підрядного означального від означуваного ним слова і т. ін.

До **стилістичних помилок** зараховують:

- 1) повторення без потреби тих самих слів або спільнокореневих («зобразити образ»; «відтворити у творі»);
- 2) плеоназми – словосполучення, в яких частково збігаються лексичні значення слів («пам'ятний сувенір», «передовий авангард»);
- 3) невмотивоване вживання розмовних слів, жаргонізмів, діалектизмів, слів-паразитів, мовних штампів («червоною ниткою проходить...»), росіянізмів («стул», «получати»), слів, скалькованих з російської мови («взаємовідносини», «міроприємство»), словосполучень («рослинне масло»), фразеологізмів («кидатися у вічі», «приймати участь»);
- 4) одноманітність синтаксичних конструкцій;
- 5) пишномовність висловлювання, штучні красивості, порожні фрази, зайва для певної теми емоційність, патетика, гіперболізація, персоніфікація, невмотивоване використання вигуків;
- 6) створення надуманих метафор, невдалих порівнянь, епітетів, нагромодження їх у невеликому тексті;
- 7) стилістично не вмотивоване використання книжної лексики, іншомовних слів;
- 8) невиправдане поєднання елементів різних стилів;
- 9) ужиті поряд в одному висловлюванні однакові за звуковим складом слова або їх частини («за законом», «про проблеми»), немилзвучне поєднання слів та словосполучень з однотипними звуками (шиплячими, свистячими);
- 10) недоречне використання мовних засобів одного функційного стилю в текстах іншого;
- 11) надуживання канцеляризмами, термінами в художніх та публіцистичних висловлюваннях;

- 12) невдале використання засобів організації тексту;
- 13) одноманітність початків речень і абзаців;
- 14) нагромадження стилістично неоковирних фраз.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний етап. Повідомлення теми, мети та основних завдань заняття. Мотивація навчальної діяльності здобувачів вищої освіти.
2. Вступний інструктаж:
  - актуалізація опорних знань здобувачів вищої освіти з теми;
  - пояснення особливостей (матеріали, якими дозволяється користуватися; правила виконання записів у зошитах для лабораторних робіт і т. ін.) та послідовності виконання завдань лабораторної роботи;
  - загальні вимоги до оформлення лабораторної роботи.
3. Поточний інструктаж викладача (зокрема й індивідуальні інструктажі). Контроль за виконанням лабораторної роботи. Самостійне виконання здобувачами вищої освіти лабораторної роботи. Завдання: написати контрольний стислий переказ тексту наукового тексту (9 клас) та здійснити його взаємоперевірку.
4. Завершальний інструктаж. Загальне оцінювання роботи академічної групи.
5. Підбиття підсумків заняття.

Лабораторне заняття № 7

Тема: МЕТОДИКА СТИЛІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти з методикою здійснення стилістичного аналізу тексту та навчитися укладати план-конспект уроку зі стилістики.

Обладнання: схема стилістичного аналізу тексту, підручники української мови для 5-9 класів.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Підготувати відповіді на питання:

- Стилiстичний аналіз як лiнгводидактичне поняття.
- Вправи на аналіз текстiв рiзних стилiв.
- Урок – стилістичний аналіз тексту як засіб формування стилістичних і культуромовних умінь та навичок.

2. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентиліук: М.І. Пентиліук, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 315-334.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2011. С. 250-258. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>

б) допоміжну:

- Голуб Н. Робота з текстами на уроках української мови у процесі вивчення синтаксису й пунктуації у 8-9 класах. *Українська мова і література в школі*. 2017. № 1. С.2-8. URL: <https://cutt.ly/hGRhbry>
- Нікітіна А. Аналіз тексту в системі лінгводидактичних категорій. *Лінгвістика*: зб. наук. праць. Старобільськ: ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2015. № 2 (33). С. 142-153. URL: <https://cutt.ly/HGT5QFG>
- Попович А.С. Методика навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури в закладах вищої освіти: монографія. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисан Я.І. Абетка, 2018. С. 269-281. URL: <https://cutt.ly/flN8Wj7>

- Попович А.С. Стилістичний аналіз тексту як метод навчання майбутніх учителів української мови і літератури. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*: збірник наукових праць / за ред. проф. Тетяни Степанової. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського. 2017. № 4 (59), грудень. С. 426-432. URL: <https://cutt.ly/0GRfZ43>
- Ярмолюк А.В. Робота з текстом під час вивчення складного речення. *Українська мова і література в школі*. 2017. № 3 (132). С. 36-39. URL: <https://cutt.ly/dU38rUK>

СХЕМА СТИЛІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ [29, с. 264]

1. Прочитайте уривок із дотриманням орфоепічних норм. З'ясуйте особливості вимови та наголошення слів у тексті.
2. Назвіть автора, час і місце написання твору.
3. Визначте тему, основну думку уривка.
4. Доведіть, що поданий уривок є текстом (укажіть на наявність основних текстотвірних та лінгвістичних якостей тексту – ознаки тексту, абзаци, надфразні єдності (мікротеми), спосіб розміщення речень у тексті, мовні засоби зв'язку між частинами синтаксичної єдності, образ автора; вираження якостей мовлення в тексті (яскравість, виразність, доречність, повнота й точність, логічність, послідовність мовлення).
5. З'ясуйте комунікативні завдання (призначення, ситуацію та сферу використання тексту). Відповідь обов'язково ілюструйте прикладами з тексту.
6. Назвіть тип мовлення за особливостями мовленнєвої діяльності співрозмовників (розповідь, опис, міркування). Свою відповідь аргументуйте.
7. Визначте структуру тексту (монологічна, діалогічна, полілогічна; прозова, римована). Свою відповідь підтверджуйте прикладами з дібраного висловлення.
8. Аргументовано вкажіть стилістичні функції тексту.
9. Назвіть стиль тексту.
10. З'ясуйте мовні особливості тексту:
  - а) фонетичні (наявність асонансів, алітерації, звукових повторів, звуковідтворення та звуконаслідування та їх стилістична роль у тексті);
  - б) лексичні (стилістичне забарвлення слів, слова з переносним значенням, наявність антонімів, синонімів, омонімів, архаїзмів та їх стилістичні функції, у тексті);

в) фразеологічні (образні термінологічні, штаповані вислови);
г) морфологічні (уживання синонімічних форм – прикметникових чи безприйменникових, синтетичних чи аналітичних, віддієслівних іменників і тощо – їх стилістична роль);

д) синтаксичні (перевага деталізованих, поширених чи стислих коротких речень, прямий чи обернений порядок слів, місце підмета, присудка та інших членів речення – їх функції в тексті);

е) образно-тропеїчні (емоційно-образна лексика, епітети, метафори, інші тропи та способи їх вираження; паралелізми, еліпс, повтори, тавтологія, анафора, епіфора, градація та інші фігури стилістичного синтаксису – їх стилістичні функції).

11. Зазначте роль мовних одиниць у викладі основної думки, творенні образної системи, вираженні задуму автора.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний етап. Повідомлення теми, мети та основних завдань заняття. Мотивація навчальної діяльності здобувачів вищої освіти.

2. Вступний інструктаж:

- актуалізація опорних знань здобувачів вищої освіти з теми;
- пояснення особливостей (матеріали, якими дозволяється користуватися; правила виконання записів у зошитах для лабораторних робіт і т. ін.) та послідовності виконання завдань лабораторної роботи;
- загальні вимоги до оформлення лабораторної роботи.

3. Поточний інструктаж викладача (зокрема й індивідуальні інструктажі). Контроль за виконанням лабораторної роботи. Самостійне виконання здобувачами вищої освіти лабораторної роботи. Завдання:

- знайти в підручниках української мови для 5-9 класів три вправи на застосування стилістичного аналізу і скласти методичні вказівки до їх виконання;
- виконати стилістичний аналіз тексту однієї з вправ за схемою, поданою в плані лабораторного заняття.

4. Завершальний інструктаж. Загальне оцінювання роботи академічної групи.

5. Підбиття підсумків лабораторного заняття.

Лабораторне заняття № 8

Тема: ПРЕЗЕНТАЦІЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

Мета: Усвідомити значення і місце методичної роботи; набути вміння та навички робити професійні нотатки майбутнього вчителя-словесника; представляти власні шляхи розв'язання певної методичної проблеми, демонструвати ораторські та комунікативні здібності.

Обладнання: методичні матеріали з української мови, плани-конспекти уроки, презентації.

ПОПЕРЕДНЯ ПІДГОТОВКА

1. Повторити теоретичний матеріал за питаннями:

- Значення і форми методичної роботи.
- Шляхи і засоби підвищення кваліфікації вчителів.
- Робота методичних об'єднань.

2. Опрацювати літературу:

а) основну:

- Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ: Ленвіт, 2005. С. 391-397.
- Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс / колектив авторів; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2011. С. 323-329. URL: <https://cutt.ly/5Q7ltDj>
- Бородіна Н.С. Методика навчання української мови: загальні питання. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2016. С. 83-96. URL: <https://cutt.ly/Ylh1bHU>

б) допоміжну:

- Кучеренко І. Формування професійної компетентності вчителя-словесника нової формації – пріоритетне завдання вищої педагогічної освіти. *VII Волошинськi читання «Шкільна мовно-літературна освіта: традиції і новаторство»*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, 17 травня 2019 р., м. Київ / Ін-т педагогіки НАПН України; за заг. ред. Т.О. Яценко. Київ: УОБЦ «Оріон», 2019. С. 307-313. URL: <https://cutt.ly/IU36gkf>
- Приходько О. Професіограма вчителя української мови і літератури в контексті нової української школи. *Дивослово*. 2019. № 2. С. 15-21.

3. Підготувати творчий звіт про дослідження самостійно обраної методичної теми (див. додаток до заняття). Вимоги: формат – Power Point / Canva та ін., мінімум – 20 слайдів.

4. Упорядкувати теку допоміжних матеріалів для викладання тем з української мови в закладах загальної середньої освіти: плани-конспекти уроків, аналізи уроків, картки, роздавальний матеріал, моделі схем і таблиць, лінгвістичні ігри та ін.

ПЕРЕЛІК ОРІЄНТОВНИХ ТЕМ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Шляхи формування національної свідомості на уроках української мови.
2. Використання інноваційних технологій для розвитку пізнавальних здібностей учнів на уроках української мови.
3. Проблемність на уроках української мови.
4. Роль дидактичного матеріалу в реалізації навчальних завдань на уроках української мови.
5. Використання інноваційних технологій у роботі над удосконаленням усного мовлення учнів на уроках української мови.
6. Організація самостійного вивчення учнями матеріалу за підручником.
7. Кооперативне навчання на уроках української мови.
8. Колективно-групове навчання на уроках української мови.
9. Ситуативне моделювання на уроках української мови.
10. Методика опрацювання дискусійних питань на уроках української мови.
11. Імітаційні та неімітаційні методи навчання на уроках української мови.
12. Рольові ігри на уроках української мови.
13. Мозковий штурм на уроках української мови.
14. Методика проведення різних видів опитування на уроках української мови.
15. Використання інноваційних технологій для удосконалення орфографічних умінь і навичок на уроках української мови.
16. Використання інноваційних технологій для формування пунктуаційних умінь і навичок.
17. Використання інформаційно-комп'ютерних технологій на уроках української мови.
18. Метод проєктів на уроках української мови.

19. Методика проведення вступних уроків української мови.
20. Методика використання тестування на уроках української мови.
21. Методика формування мовленнєвої культури на уроках української мови.
22. Методика виразного читання на уроках української мови в 5-9 класах.
23. Методи і прийоми активізації мисленнєвої діяльності на уроках української мови.
24. Методика формування діалогічного мовлення на уроках української мови в 5-9 класах.
25. Використання інноваційних технологій для розвитку вміння спілкування на уроках української мови.
26. Формування дослідницьких умінь учнів на уроках української мови.

АУДИТОРНА РОБОТА

1. Організаційний етап. Повідомлення теми, мети та основних завдань заняття. Мотивація навчальної діяльності здобувачів вищої освіти.
2. Вступний інструктаж:
  - актуалізація опорних знань здобувачів вищої освіти з теми;
  - пояснення особливостей (матеріали, якими дозволяється користуватися; правила виконання записів у зошитах для лабораторних робіт і т. ін.) та послідовності виконання завдань лабораторної роботи;
  - загальні вимоги до оформлення лабораторної роботи.
3. Поточний інструктаж викладача (зокрема й індивідуальні інструктажі). Контроль за виконанням лабораторної роботи. Самостійне виконання здобувачами вищої освіти лабораторної роботи. Завдання:
  - перегляд й аналіз творчих звітів про дослідження самостійно обраної методичної теми.
4. Завершальний інструктаж. Загальне оцінювання роботи академічної групи.
5. Підбиття підсумків лабораторного заняття.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАПИСАННЯ КУРСОВИХ РОБІТ ІЗ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Курсова робота – самостійне завершене дослідження на визначену (обрану) тему, написане здобувачем вищої освіти під керівництвом викладача. Курсова робота є видом індивідуального завдання студентів [48, с. 22].

Курсова робота засвідчує формування в здобувачів вищої освіти таких спеціальних (фахових) компетентностей:

1) мовно-комунікативна компетентність (здатність формувати й розвивати в учнів мовнокомунікативні уміння й навички);

2) предметно-методична компетентність (здатність моделювати зміст навчання української мови в 5-9 класах закладів загальної середньої освіти, здійснювати інтегроване навчання учнів, добирати сучасні ефективні методики й технології під час навчання української мови, оцінювати й моніторити результати навчання учнів);

3) інформаційно-цифрова компетентність (здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, шукати й критично оцінювати інформацію та використовувати її у професійній діяльності вчителя-словесника);

4) психологічна компетентність (здатність враховувати вікові та інші індивідуальні особливості учнів у процесі навчання української мови в 5-9 класах, використовувати належні стратегії роботи з учнями);

5) проєктувальна компетентність (здатність проєктувати осередки виховання і розвитку учнів у процесі вивчення української мови в 5-9 класах);

6) прогностична компетентність (здатність прогнозувати результати освітнього процесу з української мови й планувати його);

7) організаційна компетентність (здатність організувати процес навчання і розвитку учнів на уроках української мови і в позакласній діяльності);

8) оцінювально-аналітична компетентність (здатність оцінювати результати навчання учнів та аналізувати їх, забезпечувати самооцінювання та взаємооцінювання результатів навчання учнів на уроках української мови);

9) інноваційна компетентність (здатність застосовувати наукові методи пізнання в освітньому процесі, використовувати інновації у професійній діяльності вчителя-словесника та застосовувати різноманітні підходи до розв'язання педагогічних проблем) та ін. [54].

Курсова робота з методики навчання української мови допомагає закріпити й практично використати знання з навчальної дисципліни та формує і вдосконалює у здобувачів вищої освіти дослідницькі вміння й навички.

Виокремлюють реферативні (описові) та дослідницькі курсові роботи [61, с. 3-4]. Виконуючи реферативні курсові роботи з методики навчання української мови, здобувачі вищої освіти вчаться користуватися літературою, критично оцінювати її наукову вартісність, поглиблено висвітлювати певні питання, зіставляти висловлювання учених-методистів, коментувати їх, з'ясовувати правильність або хибність окремих суджень, робити теоретичні узагальнення. Якість виконання таких робіт залежить передусім від глибокого й уважного вивчення наукової літератури з певної теми. Важливо вміти виокремлювати основні питання, подавати цілеспрямований і систематичний виклад матеріалу. Реферативні курсові роботи з методики навчання української мови стосуються історії розвитку української лінгводидактики, видатних постатей методики навчання української мови і т. ін.

Із методики навчання української мови надають перевагу дослідницьким курсовим роботам, що містять аналіз стану засвоєння здобувачами загальної середньої освіти різних розділів лінгвістики (фонетики, лексикології, фразеології, граматики), пропонують методику використання різних вправ і завдань на уроках української мови та формування комунікативних умінь і навичок тощо.

Курсова робота має відповідати низці вимог, найважливішими з-поміж яких є:

- актуальність теми, відповідність її сучасному стану й перспективам розвитку методики навчання української мови;
- самостійність наукових пошуків здобувача вищої освіти;
- окреслення наукового апарату (мета й завдання роботи, об'єкт, предмет, методи дослідження тощо);
- глибина й повнота аналізу наукової літератури з теми дослідження;
- достовірність отриманих результатів;
- аргументованість і конкретність висновків і рекомендацій;
- змістовність;

- логічність викладу матеріалу;
- грамотність, відповідність нормам сучасної української літературної мови, науковий стиль викладу.

Курсова робота увідповіднюється із загальними вимогами наукової етики, зокрема щодо наявності необхідних покликань, коректності цитувань тощо [26]. Вона повинна мати належне оформлення, необхідні супроводжувальні документи та бути виконаною й поданою на відповідну кафедру в термін, передбачений графіком освітнього процесу.

Порядок затвердження тематики курсових робіт, визначення керівника, календарний план підготовки й виконання дослідження, процедуру допуску (зокрема, перевірку на наявність ознак академічного плагіату) й захисту подано в локальних документах Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка [26; 29].

Організаційно процес написання курсової роботи складається з таких **етапів**:

1. Підготовчого етапу, що полягає у виборі здобувачем вищої освіти теми й отримання індивідуального завдання від керівника курсової роботи щодо питань, які необхідно розв'язати (ознайомлення зі станом методичної проблеми; визначення мети, завдань, об'єкта, предмета, методологічної основи курсової роботи; добір методів дослідження, зокрема теоретичних, емпіричних, статистичних; визначення структури роботи тощо). На цьому етапі здобувач вищої освіти здійснює інформаційний пошук із теми курсової роботи, опрацьовує й систематизує матеріал, готує огляд наукової та методичної літератури з досліджуваної проблеми, складає план роботи.

2. Основного етапу, завданням якого є написання чернеткового варіанта курсової роботи та оформлення науково-довідкового апарату (покликання, список використаних джерел).

3. Завершального етапу, що передбачає коригування курсової роботи відповідно до зауважень і пропозицій керівника, її технічне оформлення й публічний захист.

Орієнтовну **теми курсових робіт** розробляють науково-педагогічні працівники відповідних кафедр. Тематика повсякчас оновлюється й оприлюднюється на офіційному сайті кафедри або в модульному об'єктно-орієнтованому динамічному навчальному середовищі (Moodle). Фахова кафедра створює умови для своєчасного ознайом-

лення здобувачів вищої освіти тематикою курсових робіт, надає необхідну допомогу щодо вибору теми.

Здобувачеві вищої освіти надають право обрати тему курсової роботи, визначену фаховою кафедрою, або запропонувати свою з обґрунтуванням доцільності її розроблення.

Назва курсової роботи має бути стислою, конкретною, чіткою, відповідати суті досліджуваної методичної проблеми, предмету дослідження і змісту виконаної роботи. У назві не використовують скорочення (аббревіатури), ускладнену й узагальнювальну термінологію та уникають слів «Дослідження...», «Аналіз...», «Вивчення...» тощо.

Теми наукових робіт з методики навчання української мови передбачають опрацювання методики вивчення окремих тем основних розділів курсу української мови, зокрема методики фонетики й орфоєпії, лексики, фразеології, будови слова і словотвору, граматики, орфографії, пунктуації, розвитку зв'язного мовлення, стилістики, вивчення загальних відомостей про мову, удосконалення мовних умінь і навичок та культури мовлення учнів.

Обираючи тему дослідження, важливо чітко усвідомлювати значення матеріалу для майбутньої професійної діяльності. Доречним було б продовжувати, розширювати сферу дослідження, попередньо розпочатого з певного розділу сучасної української літературної мови і т. ін.

Готуючи наукові роботи з методики, належну увагу приділяють глибокому аналізу чинних програм з української мови, шкільних підручників, посібників, встановлюють міжпредметні зв'язки в процесі вивчення української мови, використовують дидактичні можливості методичного апарату навчальної книги, ілюстративний матеріал, вправи тощо.

Складниками курсової роботи є такі **елементи**:

- титульний аркуш;
- зміст;
- перелік умовних позначень (за необхідності);
- вступ;
- основна частина;
- висновки;
- список використаних джерел;
- додатки (за необхідності).

Кожен структурний елемент починається з нової сторінки.

Титульний аркуш (рис. 1 і 2) містить:

- відомче підпорядкування;
- назву закладу вищої освіти, інституту / факультету і кафедри;
- тему курсової роботи;
- курс, групу; шифр і назву спеціальності, назву освітньо-професійної програми;

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Навчально-науковий інститут української філології та журналістики
Кафедра української мови

КУРСОВА РОБОТА

з _____
назва освітнього компонента

_____
назва теми курсової роботи

Здобувача (ки) вищої освіти ____ курсу _____ групи
спеціальності _____
_____
шифр і назва спеціальності
освітньо-професійної програми
_____
назва програми
_____
прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти

Керівник: _____
_____
прізвище та ініціали
_____
науковий ступінь, учене звання, посада

Оцінка за національною шкалою: _____
Кількість балів: _____
Оцінка ЄКТС: _____

Члени комісії:

_____	_____
підпис	ім'я та прізвище
_____	_____
підпис	ім'я та прізвище
_____	_____
підпис	ім'я та прізвище

Кам'янець-Подільський – 20__

Рис. 1. Структура титульного аркуша курсової роботи

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Навчально-науковий інститут української філології та журналістики
Кафедра української мови

КУРСОВА РОБОТА

з методики навчання української мови

РЕДАГУВАННЯ ЯК ЗАСІБ УДОСКОНАЛЕННЯ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ 8 КЛАСУ

Здобувачки вищої освіти 4 курсу групи Ukr1-B18
спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і
література)
освітньо-професійної програми Середня освіта
(Українська мова і література)
Прокопчук Валентини Іванівни

Керівник: **Попович А.С.**, доктор педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри української мови

Оцінка за національною шкалою:
Кількість балів:
Оцінка ЄКТС:

Члени комісії: _____ Анжеліка ПОПОВИЧ
_____ Інна БЕРКЕЩУК
_____ Алла СІРАНТ

Кам'янець-Подільський – 2022

Рис. 2. Зразок титульного аркуша курсової роботи

- прізвище, ім'я, по батькові автора (здобувача вищої освіти);
- прізвище та ініціали наукового керівника, науковий ступінь, учене звання, посаду;
- відомості про оцінювання курсової роботи (оцінка за національною шкалою, кількість балів, оцінка за шкалою ЄКТС);

- ім'я та прізвище членів комісії із захисту курсових робіт та їхні підписи;
- місто і рік виконання курсової роботи.

Зміст подають на початку курсової роботи (після титульного аркуша). Він містить назви структурних елементів, заголовки (за їх наявності) із зазначенням нумерації та номери їх початкових сторінок, зокрема вступу, розділів, підрозділів та пунктів, висновку до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів подають (за необхідності) як окремий список. Перелік друкують двома колонками, у яких ліворуч за абеткою наводять скорочення, праворуч – їх розшифрування. Терміни, скорочення, символи, позначення і таке інше, які повторюються не більше трьох разів, до переліку не вносять, а їх розшифрування наводять у тексті курсової роботи під час першого згадування.

У **вступі** подають загальну характеристику курсової роботи в такій послідовності:

- актуальність теми;
- мета і завдання роботи;
- об'єкт і предмет дослідження;
- методи дослідження (теоретичні, емпіричні, статистичні);
- практичне значення отриманих результатів;
- апробація результатів дослідження (за наявності);
- публікації (за наявності);
- структуру та обсяг курсової роботи (*табл. 1*).

Таблиця 1

Складники вступу курсової роботи та їх необхідність

Структура вступу	Необхідність складника
Актуальність теми	+
Мета і завдання дослідження	+
Об'єкт дослідження	+
Предмет дослідження	+
Методи дослідження	+
Практичне значення отриманих результатів	+
Апробація результатів дослідження	(за наявності)
Публікації	(за наявності)
Структура та обсяг курсової роботи	+

Факультативними складниками вступу є гіпотеза дослідження, Експериментальна база дослідження, етапи дослідно-експериментальної роботи, методологічна й теоретична основа (педагогічна, методична, лінгвістична та ін.), курсової роботи.

Актуальність теми. Розкривають сутність і стан розробки наукової проблеми на основі аналізу української та зарубіжної наукової літератури із зазначенням практично розв'язаних завдань, актуальних проблем у галузі методики навчання української мови, підстави і вихідні дані для розроблення теми, обґрунтування необхідності проведення дослідження. Висвітлення актуальності повинно бути небагатослівним.

На основі філософських, психолого-педагогічних, мовознавчих, методичних джерел з'ясовують ступінь дослідження проблеми та актуальність теми.

Мета має вказувати на об'єкт і предмет дослідження. Мета курсової роботи – центральний елемент структури і надзвичайно важливий методологічний інструмент дослідження. Вона базується на необхідності виокремити новий аспект проблеми, що досліджується.

Для правильної постановки мети курсової роботи необхідно чітко визначити:

- 1) сутність проблеми, що досліджується, та її основні суперечності; основні проблемні питання (теоретичні та (або) експериментальні), які підлягають розв'язанню шляхом наукового дослідження;
- 2) наявні теоретичні знання, які можуть бути використані для пояснення структури й законів функціонування об'єкта, що вивчається;
- 3) основні шляхи та обсяги необхідної розробки теоретичного та (або) експериментального обґрунтування об'єкта дослідження;
- 4) існуючі в психології, педагогіці та лінгводидактиці методи й засоби проведення теоретичного та (або) експериментального обґрунтування об'єкта.

Не варто визначати мету як «дослідження...», «вивчення...», тому що ці слова вказують на засіб досягнення мети, а не на мету.

Формулювання **завдань** повинно бути змістовним, чітким й точним, оскільки вони стають назвами розділів і параграфів, а опис розв'язання поставлених завдань є складником змісту розділів роботи.

Для реалізації мети наукової роботи визначають конкретні завдання, які віддзеркалюють логіку наукового пошуку.

Основні методологічні вимоги до постановки завдань дослідження:

- 1) завданнями дослідження називають проблемні питання, отримання відповідей на які необхідні для досягнення мети;
- 2) послідовність постановки викладу завдань дослідження відповідають назві його теми, меті, об'єкту й предмету дослідження;
- 3) сукупність поставлених у дослідженні завдань повинно бути мінімальною за ознакою їх необхідної достатності для досягнення мети курсової роботи.

Об'єкт і предмет співвідносяться як загальне і часткове. В об'єкті виокремлюється та його частина, яка є предметом дослідження і визначає тему курсової роботи.

Об'єкт наукового дослідження виступає загальною сферою пошуку, а предмет – те конкретне, що виявляється у загальній сфері пошуку. Предмет дослідження завжди вказує на конкретну сторону об'єкта, яка підлягає вивченню. Об'єкт – це ціле, предмет – якась його частина. У процесі визначення об'єкта необхідно враховувати, що об'єкт у методичному дослідженні – це процес або явище, що породжується проблемною ситуацією та обирається для вивчення.

Предмет методичного дослідження міститься в межах об'єкта як вузька, чітко окреслена частина педагогічної реальності, яка безпосередньо досліджується.

Чітке формулювання об'єктно-предметного відношення (не занадто широкого та не занадто вузького) дає змогу дослідникові отримувати наукові, конкретні знання, які можуть впроваджуватися в закладах загальної середньої освіти.

У курсових роботах з методики навчання української мови можна визначати **гіпотезу**, яка є конкретною формою наукового передбачення. Гіпотеза – припущення, що висувається для пояснення явища, що вивчається, його сутності, структури, зв'язків, рушійних сил і т. ін. Її вважають основним методичним стрижнем будь-якого дослідження, однак лише тоді, коли гіпотезі підпорядкований цілеспрямований пошук, обробка й аналіз наукової інформації на всіх етапах дослідження.

Є два типи гіпотез:

- описові, що містять причини й можливі наслідки;
- пояснювальні в яких додають пояснення можливих наслідків залежно від певних причин, а також характеризують умови, за яких ці на-

слідки обов'язково матимуть місце, тобто пояснюють, завдяки яким чинникам і умовам буде досягнуто очікуваного результату.

Для правильної розробки та побудови гіпотези необхідно:

- 1) однозначно встановити основний рівень розвитку суперечностей найменш розробленого питання проблеми дослідження;
- 2) деталізувати невизначені чи введені наукові поняття як межі предмета дослідження; на основі логіки дослідження дати однозначне їх трактування; як припущення сформулювати поняття, яких не вистає;
- 3) чітко визначитися в розумінні явища, яке є об'єктом дослідження; осмислити його структуру, функції, зв'язки і т. ін.; доповнити аспекти та зв'язки, яких бракує, відповідними припущеннями про їх призначення й функціонування;
- 4) критично проаналізувати взаємодію елементів, які вивчають, в обсязі явища (об'єкта), що розглядають, і узагальнити (синтезувати) отримані знання в гіпотезу дослідження;
- 5) чітко і лаконічно обґрунтувати основні моменти та методи теоретичної й емпіричної перевірки гіпотези загалом та її окремих припущень.

Гіпотезу варто формулювати так, щоб її можна було експериментально перевірити. Перебіг того чи того педагогічного явища чи процесу залежить від багатьох чинників, і треба науково обґрунтовано встановити, впливом яких чинників можна нехтувати й водночас, вплив яких чинників є вирішальним.

Гіпотеза курсової роботи з методики – це зроблене на основі аналізу наукових джерел, власних висновків і спостережень припущення про основні напрями розв'язання наукової проблеми дослідження. У ній важливо зазначити умови активності визначених результатів дослідження для цілей оптимізації та процесу підготовки в закладах загальної середньої освіти.

Гіпотеза в науковому дослідженні може бути як проста, традиційна, так і рівнева, що визначає також і припущення щодо впровадження в освітній процес закладів загальної середньої освіти.

Одним із методологічних напрямів сучасної педагогічної й психологічної науки є системний підхід, який пов'язаний із уявленням, вивчен-

ням, конструюванням методичних фактів, явищ і об'єктів як систем. Системне дослідження характеризується:

- а) підходом до досліджуваного явища, об'єкта як цілого;
- б) розкриттям стійких компонентів і зв'язків між ними, які утворюють структуру системи, тобто забезпечують її впорядкованість і організацію;
- в) знаходженням вертикальних і горизонтальних структур, перші з яких передбачають різні рівні та їх ієрархію;
- г) управлінням, за допомогою якого розвивається система, реалізуються зв'язки між різними компонентами та рівнями.

Реалізація системного підходу до дослідження методичних проблем передбачає розробку системи методів наукового дослідження.

Метод дослідження – нормативний обґрунтований спосіб здійснення наукового дослідження; шлях дослідження, який базується на загальних теоретичних уявленнях про сутність об'єкта, який вивчається.

Подають перелік методів дослідження, використаних для розв'язання поставлених у роботі завдань. Перераховувати їх потрібно коротко й конкретно, визначаючи, що саме досліджувалось тим чи тим методом. Це дасть змогу пересвідчитися в логічності та прийнятності вибору методів. Вибір методів дослідження повинен забезпечити достовірність отриманих результатів і висновків.

Розуміння, визначення й вибір методів дослідження залежать від загальнонаукової та конкретно-наукової методології. Методика дослідження (втілення методу) – вироблений спосіб організації взаємодії суб'єкта й об'єкта дослідження на основі конкретного матеріалу та конкретної процедури.

Методи дослідження бувають:

- 1) теоретичні – вивчення наукової літератури (філософські, психологічні, педагогічні, лінгводидактичні, лінгвістичні й лінгвостилістичні праці, наукові періодичні фахові видання, довідкова література, підручники, навчальні й навчально-методичні посібники, методичні рекомендації тощо), ознайомлення із нормативними, розпорядчими та інструктивно-методичними документами; аналіз документації закладів загальної середньої освіти; метод моделювання системи навчання й такі розумові операції логічного мислення, як аналіз, синтез, індукція, дедукція, класифікація, типологізація, абстрагування, систематизація, порівняння, узагальнення тощо;

2) емпіричні – педагогічне спостереження за освітнім процесом у закладах загальної середньої освіти (зокрема, спостереження й аналіз уроків української мови), опитування, бесіди з учителями та здобувачами загальної середньої освіти, їх анкетування, тестування, аналіз письмових, творчих і контрольних робіт здобувачів загальної середньої освіти, вивчення й узагальнення педагогічного досвіду роботи вчителів; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний); моделювання уроків; аналіз планів-конспектів і стенограм уроків української мови та ін.;

3) статистичні – кількісний і якісний аналіз експериментальних даних.

Теоретичний аналіз літератури з методики навчання української мови і суміжних дисциплін (філософії, психології, педагогіки, дидактики та ін.) допомагає ознайомитися з історією вивчення того чи того питання, з певними досягненнями й нерозв'язаними аспектами.

Метод цілеспрямованих спостережень за діяльністю здобувачів загальної середньої освіти дає змогу вивчити й узагальнити досвід вчителів, зробити вмотивовані висновки і сформулювати робочу гіпотезу дослідження. Дані, одержані за допомогою цього методу дослідження, підлягають перевірці шляхом належної організації навчання.

Вивчення й узагальнення передового досвіду викладання мови є надійним критерієм для перевірки правильності теоретичних висновків. Дослідник може організувати вивчення досвіду, залучаючи до цього вчителів, які можуть зрозуміти завдання дослідження, застосовувати ту методику, що пропонується. Дослідник спостерігає за викладанням, проводить бесіди з учнями, організовує контрольні роботи, аналізує їх результати та ін.

Педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний) дозволяє спостерігати предмет дослідження з точним обліком умов, тому служить надійним засобом перевірки теорії та ефективності окремих методів і прийомів навчання української мови. Цей метод дозволяє виявити об'єктивні закономірності й доказово з'ясувати явища, які вивчаються, одержати науково правильні й переконливі висновки.

Експериментальна база курсової роботи (факультативний складник курсової роботи) – це заклади загальної середньої освіти. Зазначається повна назва закладів загальної середньої освіти та визначені класи, на базі яких проводиться дослідно-експериментальна робота.

Зазвичай здобувачі вищої освіти проводять педагогічний експеримент упродовж виробничої практики в 5-9 класах.

Опис **етапів дослідно-експериментальної роботи** (констатувальний, формувальний, контрольний) є факультативним складником курсової роботи. У курсовій роботі з методики можна використовувати лише елементи педагогічного експерименту.

У процесі формулювання **практичного значення отриманих результатів** надають відомості про використання результатів дослідження або рекомендації щодо їх використання.

Апробація результатів дослідження (факультативний складник курсової роботи) – це зазначення наукових конференцій, семінарів та ін., на яких оприлюднено результати дослідження, викладеного в курсовій роботі.

За наявності **публікацій** вказують кількість наукових праць (статей, тез та ін.), у яких віддзеркалено основні наукові результати курсової роботи.

Вступ завершують описом **структури й обсягу курсової роботи**: подають перелік структурних елементів роботи (кількість розділів і підрозділів), зазначають повний обсяг курсової роботи й основного тексту, кількість джерел у списку використаних джерел, кількість додатків, таблиць і рисунків.

Методологічна основа дослідження (факультативний складник курсової роботи) визначає стратегію курсової роботи. Методологічні питання вивчення тієї чи тієї методичної проблеми можуть бути теоретичними або більш вузькими, конкретними чи прикладними. Загальна й спеціальна методологія дозволяє розробити концепцію дослідження того чи того явища та, як наслідок, аналізувати експериментальні та інші факти з погляду їх загальнотеоретичного розуміння. У курсовій роботі з методики навчання української мови це провідні засади теорії наукового пізнання, ідеї філософії освіти, положення філософії про діалектичне пізнання світу, єдність мови, мовлення й мислення, форми і змісту; положення про мову як засіб спілкування, пізнання й відображення дійсності в людській свідомості, Закон України «Про освіту», Державний стандарт базової середньої освіти, Концепція розвитку педагогічної освіти, концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа», Загальноєвропейські рекомендації з мовної

освіти, нормативні й розпорядчі документи Міністерства освіти й науки України, наукові дослідження з проблем обґрунтування теоретичних засад сучасних підходів до навчання, зокрема особистісно зорієнтованого, компетентнісного й діяльнісного тощо.

Теоретичною основою (факультативний складник курсової роботи) в курсовій роботі з методики навчання слугують наукові здобутки психології та психолінгвістики, педагогіки й дидактики, зокрема лінгводидактики та ін. Лінгвістичну основу роботи становлять дослідження, у яких висвітлюються загальномовознавчі питання, різні аспекти історії й теорії лінгвістики.

Складниками **основної частини** курсової роботи з методики навчання української мови є розділи (два або три), кожний із яких починають із нової сторінки. Розділи курсової роботи, зазвичай, містять підрозділи (нумерація складається з двох чисел, відокремлених крапкою). За назвою та змістом розділи віддзеркалюють завдання наукового дослідження. На початку розділів може бути передмова з коротким описом обраного напрямку дослідження й обґрунтування застосованих методів. У кінці розділів формулюють висновки зі стислим викладом наукових і практичних результатів.

У першому розділі (описовому) зазвичай окреслюють основні етапи розвитку наукової думки за розв'язуваною методичною проблемою (завданням), стисло й критично аналізуючи роботи українських і зарубіжних науковців. Вирізняють нерозв'язані питання (завдання), висловлюють власні міркування, демонструють уміння аргументовано доводити думку, спираючись на теоретичні праці та ілюструючи достатньою кількістю фактів. Бажано завершити цей розділ коротким узагальненням про необхідність проведення свого дослідження (виконання курсової роботи).

У другому розділі (аналітичному) обґрунтовують вибір напрямку досліджень, викладають загальну методику проведення дослідження, подають способи розв'язання завдань та їх порівняльний аналіз. Описують основні тенденції, закономірності, гіпотези, що розглядаються, принципи дії та характеристики використаних методів, прийомів і методик та ін. Подають перебіг дослідження, умови та основні етапи експерименту (за умови його проведення), з вичерпною повнотою викладають результати власних досліджень, описують шляхи їх отримання та

їх новизну. Дають оцінку повноти розв'язання поставлених завдань, достовірності одержаних результатів (характеристик, параметрів) та порівнюють одержані результати з аналогічними результатами українських і зарубіжних дослідників, обґрунтовують необхідність додаткових досліджень. Ця частина курсової роботи повинна містити, наприклад, систему урочної та позаурочної роботи, пов'язану з предметом чи матеріалом дослідження, систему вправ для практичної реалізації результатів дослідження, методичні рекомендації з вивчення певного розділу або теми лінгвістики тощо.

У другому розділі розробляють систему вправ, методів і прийомів навчання української мови або систему уроків, що забезпечують ефективність вивчення певної теми, описують зазвичай експериментальну перевірку тверджень, висловлених у курсовій роботі. Організація експерименту забезпечує вірогідність, валідність і надійність одержуваних результатів і висновків. У разі провадження дослідно-експериментальної роботи в закладах загальної середньої освіти зазвичай укладають програму педагогічного експерименту.

Педагогічний експеримент (його проведення передбачає організацію за вмотивованою системою викладання того чи іншого розділу або теми в одному чи кількох класах) супроводжується контрольним експериментом з тієї самої теми в інших класах та закладах загальної середньої освіти. Зазвичай обмежуються двома класами (експериментальним і контрольним), в яких студент-практикант використовує однаковий матеріал, але варіює прийоми роботи. Для здійснення педагогічного експерименту визначають його мету й завдання, план проведення (етапність), готують необхідні методичні матеріали, складають інструкцію проведення експерименту відповідно до накресленого плану, розробляють систему обліку одержаних результатів експерименту та їх обробки.

Попередню підготовку з планування експериментально-дослідного навчання спрямовують на з'ясування прогнозованого результату, мети й завдань експериментальної роботи; місця (заклади загальної середньої освіти) й учасників експерименту (учні 5-9 класів); етапів проведення дослідження; змісту експериментальної роботи; методів й умов проведення педагогічного експерименту; якісної характеристики учасників експерименту; показників, критеріїв і рівнів оцінювання результатів дослідження; процедури обробки й інтерпретування отриманих даних.

Основна мета експерименту – перевірити ефективність розробленої методичної системи навчання української мови або її складника й підтвердити достовірність гіпотези.

Завданнями експерименту можуть бути такі:

- 1) вивчити стан навчання української мови (певного аспекту) в закладах загальної середньої освіти;
- 2) виявити початковий рівень знань, умінь і навичок з української мови (певного розділу / теми) в здобувачів загальної середньої освіти;
- 3) ознайомитися з програмами української мови для певного класу, розробити й апробувати авторські методи / прийоми навчання;
- 4) розробити й обґрунтувати окремий складник методичної системи навчання української мови;
- 5) виявити, обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність педагогічних умов реалізації складника методичної системи навчання української мови;
- 6) визначити ефективні форми, методи, засоби, технології навчання української мови для закладів загальної середньої освіти;
- 7) перевірити ефективність розробленого складника (аспекту) методичної системи навчання української мови;
- 8) опрацювати й проаналізувати результати експериментального навчання;
- 9) скорегувати теоретичні й методичні рекомендації щодо навчання української мови в закладах загальної середньої освіти та ін.

У **висновках** узагальнюють проведену роботу, підсумовують власні спостереження, оцінюють результати, одержані під час дослідження, а також пропонують рекомендації щодо їх практичного використання. Тут необхідно показати ступінь досягнення поставленої мети, виконання завдань. У першому пункті висновків коротко оцінюють стан питання, у наступних – розкривають методи розв'язання поставлених завдань. У висновках зазначають те позитивне, що вдалося виявити в процесі вивчення теми, недоліки й перспективи подальшого дослідження проблеми, короткі рекомендації.

Список використаних джерел формують одним із таких способів:

- у порядку появи покликань у тексті;
- в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків;
- у хронологічному порядку.

До переліку використаних джерел включають, зазвичай, ті джерела, на які зроблено покликання в роботі або ті джерела, які віддзеркалюють відповідну тему й відомі авторіві роботи.

Кількість використаних джерел зазвичай має становити 20-30 позицій [26].

Бібліографічний опис зазвичай наводять відповідно до стандартів бібліотечної та видавничої справ [7] (табл. 2).

Таблиця 2

Приклади оформлення бібліографічного опису¹

Характеристика джерела	Приклад оформлення
1	2
Книги: Один автор	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бичківський О. О. Міжнародне приватне право : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 82 с. 2. Бондаренко В. Г. Немеркнуча слава новітніх запорожців : історія Українського Вільного козацтва на Запоріжжі (1917–1920 рр.). Запоріжжя, 2017. 113 с. 3. Бондаренко В. Г. Український вільнокозацький рух в Україні та на еміграції (1919–1993 рр.) : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 600 с. 4. Вагіна О. М. Політична етика : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 102 с. 5. Верлос Н. В. Конституційне право зарубіжних країн : курс лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 145 с. 6. Горбунова А. В. Управління економічною захищеністю підприємства: теорія і методологія : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 240 с. 7. Гурська Л. І. Релігієзнавство : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : ЦУЛ, 2016. 172 с. 8. Дробот О. В. Професійна свідомість керівника : навч. посіб. Київ : Талком, 2016. 340 с.
Два автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аванесова Н. Е., Марченко О. В. Стратегічне управління підприємством та сучасним містом: теоретико-методичні засади : монографія. Харків : Щедра садиба плюс, 2015. 196 с. 2. Батракова Т. І., Калюжна Ю. В. Банківські операції : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 130 с.

¹ Приклади оформлення бібліографічного опису відповідно до ДСТУ 8302:2015. URL: <https://cutt.ly/kG5fPM7>

1	2
Два автори	3. Білобровко Т. І., Кожуховська Л. П. Філософія науки й управління освітою : навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2015. 166 с. 4. Богма О. С., Кисильова І. Ю. Фінанси : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 102 с. 5. Горошкова Л. А., Волков В. П. Виробничий менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 131 с. 6. Гура О. І., Гура Т. Є. Психологія управління соціальною організацією : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 212 с.
Три автори	1. Аніловська Г. Я., Марушко Н. С., Стоколоса Т. М. Інформаційні системи і технології у фінансах : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2015. 312 с. 2. Городовенко В. В., Макаренков О. Л., Сантос М. М. О. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 206 с. 3. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2015. 338 с. 4. Якобчук В. П., Богоявленська Ю. В., Тищенко С. В. Історія економіки та економічної думки : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2015. 476 с.
Чотири і більше авторів	1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : станом на 10 жовт. 2016 р. / К. І. Беліков та ін. ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Київ : ЦУЛ, 2016. 528 с. 2. Бікулов Д. Т., Чкан А. С., Олійник О. М., Маркова С. В. Менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 360 с. 3. Операційне числення : навч. посіб. / С. М. Гребенюк та ін. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 88 с. 4. Основи охорони праці : підручник / О. І. Запорожець та ін. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2016. 264 с. 5. Клименко М. І., Панасенко Є. В., Стреляєв Ю. М., Ткаченко І. Г. Варіаційне числення та методи оптимізації : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 84 с.
Автор(и) та редактор(и)/упорядники	1. Березенко В. В. PR як сфера наукового знання : монографія / за заг. наук. ред. В. М. Манакіна. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 362 с. 2. Бутко М. П., Неживенко А. П., Пепа Т. В. Економічна психологія : навч. посіб. / за ред. М. П. Бутко. Київ : ЦУЛ, 2016. 232 с. 3. Дахно І. І., Алієва-Барановська В.М. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / за ред. І. І. Дахна. Київ : ЦУЛ, 2015. 560 с.

1	2
Без автора	<ol style="list-style-type: none"> 1. 25 років економічному факультету: історія та сьогодні (1991–2016) : ювіл. вип. / під заг. ред. А. В. Череп. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 330 с. 2. Криміналістика : конспект лекцій / за заг. ред. В. І. Галана ; уклад. Ж. В. Удовенко. Київ : ЦУЛ, 2016. 320 с. 3. Миротворення в умовах гібридної війни в Україні : монографія / за ред. М. А. Лепського. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2017. 172 с. 4. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / за ред.: С. О. Якубовського, Ю. О. Николаєва. Одеса : ОНУ, 2015. 306 с. 5. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України / за заг. ред. Т. А. Латковської. Київ : ЦУЛ, 2017. 176 с. 6. Службове право: витоки, сучасність та перспективи розвитку / за ред.: Т. О. Коломєць, В. К. Колпакова. Запоріжжя, 2017. 328 с. 7. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем : монографія / за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2016. 488 с. 8. Адміністративно-правова освіта у персоналіях : довід. / за заг. ред.: Т. О. Коломєць, В. К. Колпакова. Київ : Ін Юре, 2015. 352 с. 9. Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 5–6 жовт. 2017 р. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 216 с. 10. Країни пострадянського простору: виклики модернізації : зб. наук. пр. / редкол.: П. М. Рудяков (відп. ред.) та ін. Київ : Ін-т всесвітньої історії НАН України, 2016. 306 с. 11. Антологія української літературно-критичної думки першої половини ХХ століття / упоряд. В. Агеєва. Київ : Смолоскип, 2016. 904 с.
Багатомні видання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ : САМ, 2016. Т. 17. 712 с. 2. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / Акад. прав. наук України. Харків : Право, 2009. Т. 2 : Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення / заг. ред. Ю. П. Битяк. 576 с.
Автореферати дисертацій	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бондар О. Г. Земля як об'єкт права власності за земельним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2005. 20 с. 2. Гнатенко Н. Г. Групи інтересів у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2017. 20 с. 3. Кулініч О. О. Право людини і громадянина на освіту в Україні та конституційно-правовий механізм його реалізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Маріуполь, 2015. 20 с.

1	2
Дисертації	<ol style="list-style-type: none"> 1. Авдеєва О. С. Міжконфесійні відносини у Північному Приазов'ї (кінець XVIII – початок XX ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2016. 301 с. 2. Левчук С. А. Матриці Гріна рівнянь і систем еліптичного типу для дослідження статичного деформування складених тіл : дис. ... канд. фіз.-мат. наук : 01.02.04. Запоріжжя, 2002. 150 с. 3. Вініченко О. М. Система динамічного контролю соціально-економічного розвитку промислового підприємства : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Дніпро, 2017. 424 с.
Законодавчі та нормативні документи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с. 2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178–179). С. 10–22. 3. Повітряний кодекс України : Закон України від 19.05.2011 р. № 3393-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 48–49. Ст. 536. 4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2017. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 15.11.2018). 5. Деякі питання стипендіального забезпечення : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2016 р. № 1050. Офіційний вісник України. 2017. № 4. С. 530–543. 6. Про Концепцію вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017–2020 роки : Указ Президента України від 21.02.2017 р. № 43/2017. Урядовий кур'єр. 2017. 23 лют. (№ 35). С. 10. 7. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації : наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 р. № 40. Офіційний вісник України. 2017. № 20. С. 136–141. 8. Інструкція щодо заповнення особової картки державного службовця : затв. наказом Нац. агентства України з питань Держ. служби від 05.08.2016 р. № 156. Баланс-бюджет. 2016. 19 верес. (№ 38). С. 15–16.
Архівні документи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Лист Голови Спілки «Чорнобиль» Г. Ф. Лепіна на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Масола щодо реєстрації Статуту Спілки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. ЦДАГО України (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71. 2. Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8–12. Копія; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1–3. 3. Наукове товариство ім. Шевченка. Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаніка НАН України. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7.

1	2
Патенти	<ol style="list-style-type: none"> 1. Люмінесцентний матеріал: пат. 25742 Україна: МПК6 C09K11/00, G01T1/28, G21H3/00. № 200701472; заявл. 12.02.07; опубл. 27.08.07, Бюл. № 13. 4 с. 2. Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей: пат. 76509 Україна. № 2004042416; заявл. 01.04.2004; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.
Препринти	<ol style="list-style-type: none"> 1. Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України, 2006. 7, [1] с. (Препринт. НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1).
Стандарти	<ol style="list-style-type: none"> 1. ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація). 2. ДСТУ ISO 6107-1:2004. Якість води. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107-1:1996, IDT). [Чинний від 2005-04-01]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2006. 181 с. 3. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).
Каталоги	<ol style="list-style-type: none"> 1. Історико-правова спадщина України : кат. вист. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Романова, О. В. Земляніщина. Харків, 1996. 64 с. 2. Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області : кат.-довід. / авт.-упоряд.: М. Зобків та ін.; Упр. культури Львів. облдержадмін., Львів. іст. музей. Львів : Новий час, 2003. 160 с.
Бібліографічні покажчики	<ol style="list-style-type: none"> 1. Боротьба з корупцією: нагальна проблема сучасності : бібліогр. покажч. Вип. 2 / уклад.: О. В. Левчук, відп. за вип. Н. М. Чала ; Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 60 с. 2. Микола Лукаш : біобібліогр. покажч. / уклад. В. Савчин. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 356 с. (Українська біобібліографія ; ч. 10). 3. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича в незалежній Україні : бібліогр. покажч. / уклад.: Н. М. Загородна та ін.; наук. ред. Т. В. Марусик; відп. за вип. М. Б. Зушман. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2015. 512 с. (До 140-річчя від дня заснування). 4. Лисодєд О. В. Бібліографічний довідник з кримінології (1992–2002 / ред. О. Г. Кальман. Харків : Одісей, 2003. 128 с.

1	2
	5. Яценко О. М., Любовець Н. І. Українські персональні бібліографічні покажчики (1856–2013). Київ : Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, 2015. 472 с. (Джерела української біографістики ; вип. 3).
Частина видання: книги	<ol style="list-style-type: none"> 1. Гетьман А. П. Екологічна політика держави: конституційно-правовий аспект. Тридцять лет с экологическим правом : избранные труды. Харьков, 2013. С. 205–212. 2. Коломоєць Т. О. Адміністративна деліктологія та адміністративна деліктність. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоєць. Київ, 2009. С. 195–197. 3. Алексеев В. М. Правовий статус людини та його реалізація у взаємовідносинах держави та суспільства в державному управлінні в Україні. Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в управлінні : монографія. Чернівці, 2012. С. 151–169.
Частина видання: матеріалів конференцій (тези, доповіді)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Антонович М. Жертви геноцидів першої половини ХХ століття: порівняльно-правовий аналіз. Голодомор 1932–1933 років: втрати української нації : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 4 жовт. 2016 р. Київ, 2017. С. 133–136. 2. Анциперова І. І. Історико-правовий аспект акту про бюджет. Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених : тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 24 квіт. 2014 р.). Запоріжжя, 2014. С. 134–137. 3. Микитів Г. В., Кондратенко Ю. Позатекстові елементи як засіб формування медіакультури читачів науково-популярних журналів. Актуальні проблеми медіаосвіти в Україні та світі : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 3-4 берез. 2016 р. Запоріжжя, 2016. С. 50–53. 4. Соколова Ю. Особливості впровадження проблемного навчання хімії в старшій профільній школі. Актуальні проблеми та перспективи розвитку медичних, фармацевтичних та природничих наук : матеріали III регіон. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 29 листоп. 2014 р. Запоріжжя, 2014. С. 211–212.
Частина видання: довідкового видання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Кучеренко І. М. Право державної власності. Великий енциклопедичний юридичний словник / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 2007. С. 673. 2. Пирожкова Ю. В. Благодійна організація. Адміністративне право України : словник термінів / за ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Київ, 2014. С. 54–55. 3. Сірий М. І. Судова влада. Юридична енциклопедія. Київ, 2003. Т. 5. С. 699.

1	2
<p>Частина видання: продовжуваного видання</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Коломєць Т. О. Оцінні поняття в адміністративному законодавстві України: реалії та перспективи формування їх застосування. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. Запоріжжя, 2017. № 1. С. 36–46. 2. Левчук С. А., Хмельницький А. А. Дослідження статичного деформування складених циліндричних оболонок за допомогою матриць типу Гріна. Вісник Запорізького національного університету. Фізико-математичні науки. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 153–159. 3. Левчук С. А., Рак Л. О., Хмельницький А. А. Моделювання статичного деформування складеної конструкції з двох пластин за допомогою матриць типу Гріна. Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій. Дніпропетровськ, 2012. Вип. 19. С. 212–218. 4. Тарасов О. В. Міжнародна правосуб'єктність людини в практиці Нюрнберзького трибуналу. Проблеми законності. Харків, 2011. Вип. 115. С. 200–206.
<p>Частина видання: періодичного видання (журналу, газети)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Кулініч О. О. Право на освіту в системі конституційних прав людини і громадянина та його гарантії. Часопис Київського університету права. 2007. № 4. С. 88–92. 2. Коломєць Т., Колпаков В. Сучасна парадигма адміністративного права: ґенеза і поняття. Право України. 2017. № 5. С. 71–79. 3. Коваль Л. Плюси і мінуси дистанційної роботи. Урядовий кур'єр. 2017. 1 листоп. (№ 205). С. 5. 4. Біленчук П., Обіход Т. Небезпеки ядерної злочинності: аналіз вітчизняного і міжнародного законодавства. Юридичний вісник України. 2017. 20–26 жовт. (№ 42). С. 14–15. 5. Bletska D. I., Glukhov K. E., Frolova V. V. Electronic structure of 2H-SnSe₂: ab initio modeling and comparison with experiment. Semiconductor Physics Quantum Electronics & Optoelectronics. 2016. Vol. 19, No 1. P. 98–108.
<p>Електронні ресурси</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Влада очима історії : фотовиставка. URL: https://cutt.ly/wG5ujws (дата звернення: 15.11.2017). 2. Шарая А. А. Принципи державної служби за законодавством України. Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 5. С. 115–118. URL: https://cutt.ly/mG5uU3b 3. Ганзенко О. О. Основні напрями подолання правового нігілізму в Україні. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 20–27. URL: https://cutt.ly/MG5urgQ (дата звернення: 15.11.2017). 4. Яцків Я. С., Маліцький Б. А., Бублик С. Г. Трансформація наукової системи України протягом 90-х років ХХ століття: період переходу до ринку. Наука та інновації. 2016. Т. 12, № 6. С. 6–14. DOI: https://doi.org/10.154

Додатки – це ті засоби, за допомогою яких створюється експериментальна частина роботи (взірці дидактичного матеріалу, ілюстрації, таблиці, вправи, плани-конспекти уроків й т. ін.).

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Текст основної частини курсової роботи є основним текстом. Рекомендований обсяг основного тексту курсової роботи зазвичай становить не менше 20 друкованих сторінок. До зазначеного обсягу не належить список використаних джерел і додатки, але сторінки цих структурних частин нумерують наскрізно.

Курсову роботу виконують комп'ютерним способом і оформлюють на білих аркушах формату А4 (210 x 297 мм) через 1,5 міжрядкових інтервали, 14 кеглем шрифту Times New Roman. Розміри полів: ліве – не менше 20-25 мм, праве – не менше 10 мм, верхнє і нижнє – не менше 20 мм.

Окремі слова та формули, що вписують до надрукованого тексту, мають бути чорного кольору та близьку до основного тексту густоту. Описки і графічні неточності, виявлені в процесі написання роботи, виправляють підчищенням або зафарбуванням білою фарбою і нанесенням на тому ж місці або між рядками виправленого тексту. Допускається наявність не більше двох виправлень на одній сторінці.

Курсову роботу пишуть українською мовою й подають до захисту переплетеною. Текст роботи повинен бути стислим, точним та логічно послідовним. Текст викладають із дотриманням норм сучасної української літературної мови й із використанням наукового стилю.

Кожну структурну частину роботи розпочинають з нової сторінки. Заголовки структурних частин – **ЗМІСТ, ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ, ВСТУП, РОЗДІЛ, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ, ДОДАТКИ** – друкують великими літерами в центрі рядка без крапки в кінці. Відстань між заголовком та наступним або попереднім текстом має бути не менше двох рядків.

Розділи і підрозділи повинні мати **заголовки**. Пункти і підпункти можуть мати заголовки. Заголовки підрозділів друкують на окремому рядку маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Заголовки пунктів дру-

кують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу в розрядці в підбір до тексту. У кінці заголовка, надрукованого в підбір до тексту, ставиться крапка. Не можна розміщувати заголовок у нижній частині сторінки, якщо після нього залишається тільки один рядок тексту.

Розділи, підрозділи, пункти і підпункти нумерують арабськими цифрами без знака №. Першою сторінкою курсової роботи є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок. На титульному аркуші номер сторінки не ставлять, на наступних сторінках номер про- ставляють зазвичай у правому верхньому куті без крапки в кінці зі збереженням наскрізної нумерації усього тексту.

Такі структурні частини роботи, як зміст, перелік умовних позначень, вступ, висновки, список використаних джерел не мають порядкового номера. Усі аркуші, на яких розміщені ці структурні частини курсової роботи, нумерують звичайно. Не нумерують лише їх заголовки, тобто не можна друкувати: «1. ВСТУП» або «Розділ 6. ВИСНОВКИ». Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», після номера крапку не ставлять, потім з нового рядка друкують заголовок розділу.

Номер підрозділу складається з номера розділу та порядкового номера підрозділу, розділених крапкою, наприклад: 2.3. (третій підрозділ другого розділу). У кінці номера підрозділу ставимо крапку. Потім у тому ж рядку друкують заголовок підрозділу. Номер пункту складається з номера розділу, номера підрозділу і порядкового номера пункту, розділених крапками. У кінці номера ставлять крапку, наприклад: 1.3.2. (другий пункт третього підрозділу першого розділу). Потім у тому ж рядку подають назву пункту. Пункт може не мати заголовка. Підпункти нумерують у межах кожного пункту за такими правилами, що й пункти.

Ілюстрації розміщують безпосередньо після тексту, де вони згадуються вперше, або на наступній сторінці. Основними видами ілюстративного матеріалу є рисунок, схема, фотографія, діаграма, графік та ін. На всі ілюстрації (власні та запозичені) у роботі подають покликання. Ілюстрації наводять в основній частині курсової роботи або в додатках.

Ілюстрації і таблиці, розміщені на окремих сторінках, включають до загальної нумерації сторінок. Таблицю та рисунок, розміри якого більше формату А4, ураховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування у тексті або в додатках.

Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках. Номер ілюстрації складається з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка. Наприклад: *Рис. 1.2* (другий рисунок першого розділу). Номер ілюстрації, її назва й пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією. Якщо в розділі подано одну ілюстрацію, то її нумерують за загальними правилами.

Окремі матеріали курсової роботи подають у формі **таблиці**. Таблицю розміщують безпосередньо після тексту, в якому її згадують уперше, або на наступній сторінці. На всі таблиці подають покликання в тексті. Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) у межах розділу. У правому верхньому кутку над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «*Таблиця*» із зазначенням номера. Номер таблиці складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «*Таблиця 1.2*» (друга таблиця першого розділу). Якщо в розділі є лише одна таблиця, її нумерують за загальними правилами. Коли частину таблиці переносять на інший аркуш (сторінку), то слово «*Таблиця*» і її номер вказують один раз праворуч над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть слова «*Продовж. табл.*» і вказують номер таблиці, наприклад: «*Продовж. табл. 1.2*». Кожна таблиця має назву, яку розміщують над таблицею і друкують симетрично до тексту. Назву наводять жирним шрифтом. Наприклад:

Таблиця (номер)

Назва таблиці

Головка					Заголовки граф
					Підзаголовки граф
Рядки					
	Боковик (заголовки рядків)	Графи (колонки)			

Текст у таблиці друкують зазвичай 12 кеглем з одинарним інтервалом. Якщо цифрові або інші дані не подають, то в ньому ставлять прочок.

У процесі написання курсової роботи здобувач повинен покликати-ся на цитовану літературу, або на ту літературу, звідки взято ідеї, висновки, питання, вивченню яких присвячено роботу [7]. Покликати-ся варто на останні видання. **Покликання** на літературу в тексті роботи розмішують у квадратних дужках, наприклад: [12, с. 387] або [Іванченко Н.О., 1995, с. 52] або [Вовчак, 2011; Зубець, 2012]¹. Покликання на фактологічне джерело розміщують у круглих дужках.

Для підтвердження власних аргументів покликанням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи того друкованого твору наводять цитати. Науковий етикет потребує точного відтворення цитованого тексту, тому що скорочення може спотворити зміст.

Загальні вимоги до цитування такі:

1. Текст цитати починають і закінчують лапками і наводять у тій граматичній формі, у якій він поданий у джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяють лапками, окрім тих, що викликали загальну полеміку. У цьому разі використовують вираз «так званий»;

2. Цитування повинно бути повним. Пропуск слів, речень, абзаців у процесі цитування допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками в ламаних дужках: <...>. Їх ставлять у будь-якому місці цитати (на початку, усередині, наприкінці). Якщо перед пропущеним текстом або за ним наявний розділовий знак, то його не зберігають.

3. Кожну цитату обов'язково супроводжують покликанням на джерело.

4. У непрямому цитуванні (переказ, виклад думок інших авторів своїми словами), що значно економить текст, варто бути гранично точним у відтворенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і відповідно покликати-ся на джерело.

5. Якщо необхідно засвідчити позицію щодо окремих слів або думок із цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання.

---

¹ Докладніше див.: Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. ДСТУ 8302:2015. [Чинний від 2016-07-01]. Вид. офіц. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2015. 20 с. URL: <https://cutt.ly/hG78R5s>

б. Якщо здобувач (автор роботи), цитуючи, виділяє окремі слова, то подають спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виокремлення, ставлять крапку, потім дефіс і вказують ініціали автора, а текст застереження вміщують у круглі дужки. Наприклад, варіанти таких застережень: (курсив наш – М. Х.), (підкреслено мною – М. Х.), (розбивка моя – М. Х.).

Додатки оформлюють як продовження роботи на наступних її сторінках або як окрему частину (книгу), розміщуючи їх у порядку покликань у тексті.

Якщо додатки оформлюють на наступних сторінках, то кожний додаток починають із нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «**Додаток**» і велика літера, що позначає додаток. Додатки позначають великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь, наприклад: «**Додаток А**». Один додаток позначають як «**Додаток А**».

Якщо додатки оформлюють окремою частиною (книгою), то на титульному аркуші під назвою роботи друкують великими літерами слово «**ДОДАТКИ**».

Текст кожного додатка за необхідності може бути поділений на розділи й підрозділи, які нумерують у межах кожного додатка. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатка (літеру) і крапку, наприклад, А.2 – другий розділ додатка А; В.3.1 – перший підрозділ третього розділу додатка В.

Ілюстрації, таблиці та формули, розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, наприклад: Рис. Д. 1.2. – (другий рисунок першого розділу додатка Д); формула (А.1.) – перша формула додатка А.

Курсові роботи **оцінюють** за національною шкалою та шкалою ECTS, відповідно до критеріїв, поданих у *таблиці 3*.

**Критерії оцінювання курсових робіт із методики
навчання української мови**

Рейтингова оцінка з кредитного модуля	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	Критерії оцінювання
1	2	3	4
90-100	A (відмінно)	відмінно	Належне обґрунтування актуальності теми курсової роботи. Логічний і послідовний виклад матеріалу курсової роботи. Високий рівень оволодіння термінологічним апаратом лінгводидактики. Систематизованість одержаних результатів дослідження. Переконливість і обґрунтованість висновків та практичних рекомендацій. Високий рівень демонстрування практичних умінь і навичок щодо добору методів та прийомів роботи, доцільного використання дидактичного матеріалу, укладання планів-конспектів уроків або їх фрагментів тощо. Висока якість підготовлених методичних розробок із української мови. Дотримання стислості й логічності під час захисту курсової роботи. Повні та вичерпні відповіді на запитання й зауваження. Виконання вимог із написання й оформлення курсової роботи. Дотримання норм сучасної української літературної мови.
82-89	B (дуже добре)		Відповідає тим вимогам, що й оцінка A, однак наявні несуттєві помилки в оформленні курсової роботи, у виступі та відповідях здобувача вищої освіти, що не впливають на загальну суть курсової роботи
75-81	C (добре)	добре	Достатнє обґрунтування актуальності теми курсової роботи. Логічний і послідовний виклад матеріалу курсової роботи. Достатній рівень оволодіння термінологічним апаратом лінгводидактики. Систематизованість одержаних результатів дослідження. Трапляється непереконливість і недостатня обґрунтованість окремих висновків та практичних рекомендацій. Достатній рівень демонстрування практичних умінь і навичок щодо добору методів та прийомів роботи, доцільного використання дидактичного матеріалу, укладання планів-конспектів уроків або їх фрагментів та ін. Достатня якість підготовлених методичних розробок із української мови. Дотримання стислості й логічності під час захисту курсової роботи. Вичерпні відповіді на запитання й зауваження, однак трапляються окремі неточності. Порушення окремих вимог із написання й оформлення курсової роботи. Наявні окремі помилки у курсовій роботі та в підготовленому виступі, однак їх рівень суттєво не впливає та не спотворює представлені на захист положення курсової роботи; в стилістиці викладу трапляються окремі вади, що не є принциповими.

1	2	3	4
67-74	D (задовільно)	задовільно	Недостатнє обґрунтування актуальності теми курсової роботи. Невисокий науково-теоретичний і методичний рівень дослідження. Недостатнє систематизування одержаних результатів. Непереконливість висновків або відсутність практичних рекомендацій. Посередній рівень оперування педагогічними й методичними термінами та матеріалом дослідження. Низька якість підготовлених методичних розробок із української мови. Порушення вимог до оформлення курсової роботи. Суттєві недоліки в теоретичній і практичній частинах роботи, за відсутності прикладів і достатньої аргументованості у відповідях автора. Автор роботи невпевнений під час дискусії та відповідей на запитання. Порушення окремих норм сучасної української літературної мови.
60-66	E (достатньо)		Відповідає вимогам до оцінки D. Порушено вимоги до виконання чи оформлення курсової роботи. Найвні виражені ознаки компіляції.
35-59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)	незадовільно	Непереконливе обґрунтування актуальності теми роботи. Неповне розкриття теми. Низький науково-теоретичний і методичний рівень дослідження. Недостатнє систематизування одержаних результатів. Непереконливість висновків і відсутність практичних рекомендацій. Низький рівень оперування педагогічними й методичними термінами та матеріалом дослідження. Порушення низки вимог до оформлення курсової роботи. Робота за багатьма параметрами не відповідає вимогам щодо рівня її виконання чи оформлення і вимагає доопрацювання, а її автор не володіє фактичним матеріалом та має низький рівень теоретичної підготовки з методики навчання української мови. Під час захисту здобувач поводить себе невпевнено, матеріалами власної роботи володіє недостатньо, на поставлені запитання відповідає не в повному обсязі, допускає суттєві помилки.
34 і менше	F (незадовільно з обов'язковим проведенням додаткової роботи щодо вивчення навчального матеріалу кредитного модуля)		Представлені матеріали на захист не відповідають вимогам до написання і захисту курсових робіт. Здобувач не в змозі захистити курсову роботу. Робота має виражені ознаки плагіату.

Рейтингова оцінка за курсову роботу враховує якість виконання роботи, актуальність дослідження, його практичне значення, ступінь володіння здобувачем вищої освіти матеріалом роботи тощо.

Оцінка захисту курсової роботи є диференційованим показником, що ґрунтується на результатах розгляду не лише курсової роботи як закінченої та відповідно оформленої праці, але й особистих професійних здібностей здобувача, реалізованих у виступі під час її захисту.

У процесі доповіді студента комісія враховує:

- вміння стисло, чітко й переконливо викласти мету дослідження, його актуальність, зміст і висновки за роботою;
- ступінь оволодіння термінологією за напрямом дослідження;
- знання законодавства та нормативних документів, наукових праць, основних тенденцій за напрямом дослідження;
- вміння застосовувати засоби наочного подання інформації;
- упевненість і правильність відповідей на додаткові запитання.

Загальна оцінка захисту курсової роботи є середнім арифметичним оцінок: роботи як цілісної та завершенної праці, виступу здобувача, оцінки його роботи відповідно до рекомендацій керівника та відповідей на додаткові запитання.

Оцінюючи курсову роботу, передусім, звертають увагу, наскільки повно в ній віддзеркалено та обґрунтовано практично отримані результати, висновки та рекомендації, які містяться в роботі. Сукупність отриманих у курсовій роботі результатів свідчить про наявність у її автора первинних навичок науково-дослідної роботи.

Оцінка за курсову роботу може бути знижена за таких умов:

1. Недоліки в оформленні:

- відсутність будь-якого складника в структурі роботи, що передбачено чинними вимогами Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;
- недотримання вимог щодо оформлення роботи;
- наявність невиправлених друкарських помилок, пропусків, граматичних і стилістичних помилок;
- відсутність авторського інтерпретування змісту таблиць і графіків;
- наявність у бібліографії робіт, на які немає покликань у роботі або які в ній не згадувались;

- бібліографічний опис джерел у списку використаних джерел наведено довільно, без дотримання вимог;
- обсяг роботи не відповідає вимогам.

2. Недоліки змісту як структурного складника роботи:

- зміст роботи не повною мірою розкриває тему;
- сформульовані розділи (підрозділи) не відбивають реальну проблемну ситуацію, стан об'єкта, тобто не стосуються теми (предмету, об'єкту) дослідження.

3. Недоліки вступу:

- висвітлення актуальності багатослівне, без зазначення сутності проблеми або наукового завдання;
- мета дослідження не пов'язана з проблемою, сформульована абстрактно і не відбиває специфіки об'єкта і предмета дослідження;
- в об'єкті не виокремлюється та його частина, яка є предметом дослідження; об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу не співвідносяться між собою як загальне і часткове;
- має місце збіг формулювання проблеми, мети, завдань роботи.

4. Недоліки оглядово-теоретичного розділу роботи:

- наявність фактичних помилок в огляді літератури;
- відсутність згадування важливих літературних джерел, що стосуються розв'язання проблеми (зокрема, опублікованих за останні 5 років);
- використання великих фрагментів чужих текстів без указівки на їх джерела;
- відсутність аналізу зарубіжних і українських праць, присвячених проблематиці дослідження;
- теоретична частина не завершується висновками і формулюванням предмета власного емпіричного дослідження;
- тема роботи не співвідноситься з метою дослідження;
- теоретична і практична частини не узгоджуються між собою.

5. Недоліки аналітичного та емпіричного розділів роботи:

- робота побудована на основі чужої методики, модифікованої та скороченої автором без перевірки якості модифікації та скорочень;

- автор використовує методики без покликань на джерело їх отримання або їх автора;
- у роботі немає досконалого опису процедури проведення дослідження: за наведеним описом відтворення процедури є неможливим;
- у роботі немає інтерпретування отриманих результатів, висновки побудовані як констатація первинних даних;
- отримані результати автор не співвідносить із результатами інших дослідників, роботи яких він обговорював у теоретичній частині.

6. Недоліки висновків:

- результат не відповідає меті дослідження, висновки – визначеним завданням;
- висновки неконкретні та описові.

7. Етичні аспекти роботи:

- автор порушив етичні норми, невиправдано розкрив анонімність учасників дослідження;
- автор використав дані інших дослідників без покликання на їхні праці;
- автор сформулював практичні рекомендації, запропонував рішення, що виходять за межі його професійної компетентності.

8. Недоліки в організації роботи:

- недотримання графіку виконання курсової роботи;
- несвоєчасність підготовки курсової роботи до захисту.

ПЕРЕЛІК МОНОГРАФІЙ І ПОСІБНИКІВ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Загальні питання методики навчання української мови

- Розвиток життєвих компетентностей на уроках української мови / упоряд. Л.В. Бутрин. Тернопіль, Харків : Ранок, 2011. 144 с.
- Формування мовної особистості учня / О.М. Горошкіна, О.С. Кузьмішина, Н.В. Мордовцева, А.В. Нікітіна та ін. Луганськ : СПД Рєзніков В.С., 2009. 304 с.
- Яворська С.Т. Становлення і розвиток методики навчання української мови як науки в середній школі. Книга 1 (XVI ст. – 20-ті роки ХХ ст.). Слов'янськ, 2004. 250 с.
- Яворська С.Т. Становлення і розвиток методики навчання української мови як науки в середній школі. Книга 2 (30–90-і роки ХХ ст.). Слов'янськ, 2004. 186 с.

Технологія навчання української мови

- Бондар О.С. Лінгвістична казка на уроках української мови. 4-6 класи. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2007. 48 с.
- Горлова В., Чабада М. Кобзарі. Світова слава української пісні. Елементи народознавства на уроках української мови. Тернопіль : Підручники і посібники, 2000. 80 с.
- Жаровська Н.В., Муляр Т.В. Метод проектів на уроках української мови та літератури. Тернопіль-Харків : Ранок, 2011. 144 с.
- Інтелектуальні ігри на уроках української мови та літератури / упоряд. К.Ю. Голобородько. Харків : Вид. група «Основа», 2006. 304 с.
- Інтерактивні технології при вивченні української мови / укладання Р. Орищин, Л. Залюбовської. Тернопіль : Підручники і посібники, 2008. 80 с.
- Когут О. І. Інноваційні технології навчання української мови і літератури : навчальний посібник. Тернопіль : Астон, 2005. 204 с.
- Кучерук О.А. Перспективні технології навчання в шкільному курсі української мови. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 182 с.
- Кучерук О.А. Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика : монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2011. 420 с.
- Навчання української мови учнів 5 класу на засадах компетентнісного підходу : посібник / Н.Б. Голуб, В.І. Новосьолова, Г.Т. Шелехова, А.В. Ярмолюк. Київ : Видавничий дім «Сам», 2017. 144 с.
- Омельчук С. Дослідницький підхід до навчання мови: лінгводидактичний словник-довідник : навчальний посібник. Київ : [б.в.], 2015. 56 с.
- Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект). Харків : Основа, 1995. С. 142-199.

- Проектне навчання на уроках української мови та літератури. Учитель року / уклад. Є.І. Науменко, О.М. Чхайло. Харків : Вид. група «Основа», 2008. 122 с.
- Рудницька О. Нетрадиційні завдання з української мови. 5–9 класи. Тернопіль : Мандрівець, 2006. 76 с.
- Семчук Д. Творчо-дослідницькі та інтерактивні технології навчання на уроках української словесності. Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. 144 с.
- Стратегічні напрями розвитку сучасної української лінгводидактики: монографія / за ред. Е. Палихати, О. Петришиної. Тернопіль : Підручники і посібники, 2021. 352 с.
- Федоренко В.Л. Мовні цікавинки. Нестандартні дидактичні матеріали. Харків : Вид. група «Основа», 2006. 320 с.
- Шкільник М.М. Проблемний підхід до вивчення частин мови. Київ : Рад. школа, 1986. 136 с.
- Щербина В.І. Інтерактивні технології на уроках української мови і літератури / В.І. Щербина, О.В. Волкова, О.В. Романенко. Харків : Вид. група «Основа», 2005. 96 с.

Типи уроків з української мови

- Атестація вчителя. Уроки української мови: традиційні, відкриті, нестандартні : готові конспекти, аналіз методиста / за ред. Є.П. Голобородька. Харків : Вид. група «Основа», 2006. 176 с.
- Горошкіна О.М., Попова Л.О. Сучасний урок української мови: від планування до проведення. Харків : Основа, 2010. 111 с.
- Інтегровані уроки з української мови та літератури / упоряд. Н.В. Кучерук, Н.В. Полицька, Н.В. Полицький. Харків : Вид. група «Основа», 2007. 208 с.
- Кучеренко І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі : монографія. Умань : Видавець ФОП Жовтий О.О., 2014. 410 с.
- Нетрадиційні уроки з рідної мови. 5-11 класи / уклад. С.С. Скляр, Л.І. Нечволод. Харків : Торсінг, 2004. 60 с.
- Нетрадиційні уроки. Українська мова. 5-12 класи / уклад. Л.І. Нечволод. Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2008. 256 с.
- Особистісно орієнтований урок: конструювання та діагностика / М.І. Лукьянова, Н.А. Разіна, Т.М. Абдулліна та ін. Харків : Веста : Вид-во «Ранок», 2007. 176 с.
- Остапенко Н.М., Симоненко Т.В., Руденко В.М. Технологія сучасного уроку рідної мови. Київ : ВЦ «Академія», 2011. 248 с.
- Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект). Харків : Основа, 1995. 240 с.
- Якименко С.І. Уроки-казки. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2007. 80 с.

Методика вивчення фонетики, орфоєпії, графіки

- Бакум З.П. Теоретико-методологічні засади навчання фонетики української мови в гімназії : монографія. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2008. 338 с.

- Навчання української мови учнів 5 класу на засадах компетентнісного підходу: посібник / Н.Б. Голуб, В.І. Новосьолова, Г.Т. Шелехова, А.В. Ярмолюк. Київ : Видавничий дім «Сам», 2017. 144 с.

Методика вивчення лексикології та фразеології

- Дороз В.Ф. Вивчення лексикології в умовах діалогу культур. Ніжин : ТОВ «Видавництво Аспект-Поліграф», 2006. 264 с.
- Фразеологія на уроках української мови : методична розробка / упор. Л.С. Дерев'янка. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2001. 31 с.

Методика вивчення будови слова і словотвору

- Бабій І.М., Лісняк Н.І. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2006. 88 с.
- Вакарюк Л.О., Панцьо С.Є. Українська мова. Морфеміка і словотвір. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. 184 с.
- Кулик О.Д. Мовленнєвий розвиток учнів основної школи в процесі вивчення словотвірної системи української мови. Київ : Інтерсервіс, 2018. 444 с.

Методика вивчення морфології

- Варзацька Л.О. Формування морфологічної компетентності учнів 5-7 класів на уроках української мови : методичний посібник. Київ : Педагогічна думка, 2014. 209 с.
- Голуб Н. Вивчення дієслова в закладах загальної середньої освіти : практичний посібник. Київ : Педагогічна думка, 2020 68 с.
- Омельчук С. Навчання морфології української мови на засадах дослідницького підходу: теорія і практика : монографія. Київ : Генеза, 2014. 368 с.
- Шевченко Є.Ф. Граматичні казки на уроках рідної мови. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2007. 32 с.

Методика вивчення синтаксису

- Божко О.П. Робота з текстом на уроках вивчення синтаксису складного речення. Система вправ і завдань : навчальний посібник. Миколаїв : МОІППО, 2017. 200 с.
- Голуб Н. Б., Галаєвська Л. В Навчання синтаксису на уроках української мови у 8-9 класах: методичний посібник. Київ : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 128 с.
- Городецька Г., Радзіх С. Вивчення синтаксису в школі. 9 клас. Тернопіль – Харків : Ранок, 2010. 224 с.
- Заболотний О. Синтаксис і пунктуація на уроках української мови. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2002. 136 с.
- Заборна М. Просте речення. Складні випадки аналізу. Тернопіль : Підручники і посібники, 2002. 126 с.
- Марчук Л.М., Дзюбак Н.М. Синтаксис складного речення. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2013. 172 с.

- Нікішина Т.В. Уроки-практикуми у 8 класі. Харків : Вид. група «Основа», 2004. 128 с.
- Ожоган В. Синтаксис української мови. Київ : Освіта України, 2009. 332 с.
- Пархонюк Л. Складне речення в українській мові : багатокомпонентні конструкції. Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. 80 с.
- Плиско К.М. Синтаксис української мови в опорних конспектах, таблицях і завданнях. Харків : Вид. група «Основа», 2004. 96 с.
- Шевченко Є.Ф. Граматичні казки на уроках рідної мови. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2007. 32 с.

Методика вивчення орфографії

- Бондаренко Н.В. Формування правописної компетентності учнів 5-7 класів на уроках української мови : посібник. Київ : Видавничий дім «Сам», 2017. 112 с.
- Горошкіна О.М., Груба Т.Л., Попова Л.О. Формування правописної компетентності учнів. Харків : Вид. група «Основа», 2016. 171 с.
- Стоян Л.М. Українська мова: посібник з орфографії та пунктуації. Київ : Наук. думка, 2000. 104 с.

Методика вивчення пунктуації

- Бакіна Т. Практикум з пунктуації. Вправи та відповіді. Тернопіль : Мандрівець, 2004. 208 с.
- Савченко І.С., Шитик Л.В. Пунктуаційний розбір речення і тексту : збірник завдань. Черкаси, 2006. 160 с.
- Стоян Л.М. Українська мова: посібник з орфографії та пунктуації. Київ : Наук. думка, 2000. 104 с.

Методика вивчення загальних відомостей про мову

- Дороз В.Ф. Українська мова в діалозі культур. Київ : Ленвіт, 2010. 320 с.

Методика вивчення стилістики

- Авраменко О.М., Чукіна В.Ф. Стилiстика сучасної української мови. Програма факультативного курсу. Київ : Грамота, 2008. 256 с.
- Дідук Г.І. Лiнгвостилістичні та комунікативно-ситуативні вправи на уроках української мови у 5-7 класах. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. 80 с.
- Пентиліук М.І. Культура мови і стилістика : пробний підручник для гімназій гуманітарного профілю. Київ : Вежа, 1994. 240 с.
- Пентиліук М.І. Робота з стилістики в 4-6 класах. Київ : Рад. школа, 1984. 136 с.
- Пентиліук М.І. Робота із стилістики в 8-9 класах. Київ : Рад. школа, 1989. 112 с.
- Попович А.С. Методика навчання стилістики майбутніх учителів української мови і літератури в закладах вищої освіти : монографія. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисан Я.І. Абетка, 2018. 376 с.

Методика вивчення риторики

- Нечволод М.І., Паращич В.В. Риторика : збірник навчальних і контрольних вправ та завдань. 10-11 класи. Харків : Торсінг, 2004. 176 с.
- Нищета В. Методика формування риторичної компетентності учнів основної школи : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 340 с.
- Палихата Е.Я. Уроки рідної мови. Елементи практичної риторики. 10-11 класи. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2002. 88 с.

Методика вивчення лінгвістичного аналізу тексту

- Бондарчук Л.І. Методику підказує текст. Тернопіль : Мальва-ОСО, 2001. 160 с.
- Должикова Т.І., Мілева І.В., Нікітіна А.В. Практикум з лінгвістики тексту. Київ : Ленвіт, 2011. 142 с.
- Донченко Т.К. Лінгвістичний аналіз тексту під час підготовки до переказу у 5-9 класах. Київ : Форум, 2002. 175 с.
- Жаровська Н.В., Шилінська М.Г. Сучасна українська мова. Лінгвістика тексту. 9 клас. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. 48 с.
- Мельничайко В.Я. Уроки рідної мови. Лінгвістика тексту. 9 клас. Тернопіль : Богдан, 2002. 24 с.

Розвиток зв'язного мовлення

- Бондарчук Л.І. Методику підказує текст. Тернопіль : Мальва-ОСО, 2001. 160 с.
- Голуб Н.Б., Новосьолова В.І., Галаєвська Л.В. Мовленнєві жанри на уроках української мови в ліцеї (рівень стандарту) : практичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 128 с.
- Голуб Н.Б., Остапенко Н.М. Дивосвіт: дидактичний матеріал з розвитку зв'язного мовлення учнів для 6-7 класів. Черкаси : Брама, 2000. 263 с.
- Гудзик І.П. Аудіювання українською мовою (для шкіл національних меншин). Київ : Педагогічна думка, 2003. 137 с.
- Лесняк Н.В., Мельничайко О.І. Твір за картиною. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2002. 88 с.
- Мельничайко О.І. Рідна мова. Комунікативні вправи. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2007. 48 с.
- Нечволод Л.І. Говоріння : збірник навчальних і контрольних вправ та завдань. 5-11 класи. Харків : Торсінг, 2004. 208 с.
- Остапенко Н.М. Голуб Н.Б. Уміння спілкуватися: Уроки розвитку зв'язного мовлення учнів. Черкаси : Брама. Видавець Вовчок О.Ю., 2001. 160 с.
- Палихата Е.Я. Культура діалогічного мовленнєвого спілкування. 5-9 класи. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. 104 с.
- Паращич В.В. Аудіювання : збірник навчальних і контрольних вправ та завдань. 5-11 класи. Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. 176 с.
- Паращич В.В. Читання мовчки : збірник навчальних і контрольних вправ та завдань. 5-11 класи. Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. 192 с.

- Українська мова. 5-6 класи. Розвиток ситуативного мовлення / Н.Ф. Баландіна, О.В. Алманова, А.П. Безноса, О.В. Волошко, В.І. Омеляненко; під ред. Н.Ф. Баландіної. Харків : Веста : Видавництво «Ранок», 2007. 272 с.
- Шевченко Є.Ф. Розвиток зв'язного мовлення: конспекти нестандартних уроків, 5-12 класи. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2009. 88 с.

Факультативні заняття, спецкурси з української мови

- Факультативні заняття з рідної мови в школі / [В.І. Тихоша, Г.М. Гайдученко, О.П. Карабута, Н.В. Рябова]. Харків : Вид. група «Основа», 2005. 176 с.
- Мовленнєвий етикет. Програма спецкурсу, заняття, ігрові форми роботи. 8-11 кл. / упоряд. Г. Федяй. Київ: Вид. дім «Шкіл. Світ» : Вид. Л. Галіцина, 2005. 128 с.
- Програми факультативних курсів та курсів за вибором з української мови й літератури: 5–11 класи / Т. Гнаткович, О. Калинич, О. Береш-Попович, М. Шкурда, О. Колінченко. Київ : Дивослово, 2022. 150 с.

Позакласна робота з української мови

- Бутрин Л. Шануймо рідне слово! Матеріали для роботи гуртка юних знавців української мови. 5-7 класи. Тернопіль : Підручники і посібники, 2004. 176 с.
- Інтелектуальні ігри на уроках української мови та літератури / упоряд. К.Ю. Голобородько. Харків : Вид. група «Основа», 2006. 304 с.
- Позакласна робота з української мови і літератури : олімпіади, науково-дослідницька робота / О.О. Бровко, О.М. Горошкіна, А.В. Нікітіна, Л.В. Порожня, Т.П. Шестопалова. Луганськ, 2005.
- Федоренко В.Л. Мовні цікавинки. Нестандартні дидактичні матеріали. Харків : Вид. група «Основа», 2006. 320 с.
- Федоренко В.Л. Енциклопедія інтелектуальних ігор на уроках української мови. Харків : Вид. група «Основа», 2010. 424 с.
- Чхайло О.М., П'ятаченко Ю.В. Олімпіадні та конкурсні завдання з української мови та літератури. Харків : Вид. група «Основа», 2006. 128 с.

Методична робота вчителя-словесника

- Бобир О.В. Етикет учителя. Київ : Видавничий дім «Слово», 2009. 216 с.
- Підласий І.П. Продуктивний педагог : настільна книга вчителя. Харків : Основа, 2010. 360 с.
- Радченко А.Є. Професійна компетентність учителя. Харків : Вид. група «Основа», 2006. 128 с.
- Семеног О.М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури : монографія. Суми : ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2005. 404 с.
- Сидоренко В.В. Шляхи вдосконалення професійної компетентності вчителя української мови та літератури в умовах особистісно зорієнтованого навчання. Донецьк : Каштан, 2009. 192 с.

ПЕРЕЛІК ШКІЛЬНИХ ПРОГРАМ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ 5-9 КЛАСІВ

- Голуб Н.Б., Горошкіна О.М. Українська мова. 5-6 класи : модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Київ, 2021. 53 с. URL: <https://cutt.ly/eQ7kmxv>
- Українська мова. 5-6 класи : модельна навчальна програма для закладів загальної середньої освіти / О.В. Заболотний, В.В. Заболотний, В.П. Лавринчук, К.В. Плівачук, Т.Д. Попова. Київ, 2021. 63 с. URL: <https://cutt.ly/AQ7kEEG>
- Українська мова. 5–9 класи: програма для загальноосвітніх навчальних закладів / укладачі : Г.Т. Шелехова, М.І. Пентиліук, В.І. Новосьолова, Т.Д. Гнаткович, Н.Б. Коржова, К.В. Таранік-Ткачук) : наказ Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 р. № 804. URL: <https://cutt.ly/XQ7kYcx>
- Українська мова: програма для загальноосвітніх навчальних закладів (класів) з поглибленим вивченням української мови (8-9 класи) / укладачі : С.О. Караман, О.М. Авраменко, О.В. Караман, М.Я. Плющ, К.В. Таранік-Ткачук, В.С. Кобиш ; за ред. С.О. Карамана. URL: <https://cutt.ly/6U3u7DG>
- Українська мова. 5-9 класи : навчальна програма. (науково-педагогічний проєкт «Інтелект України»)/ І.В. Гавриш, Н.В. Семихат, С.М. Дроф'як, Н.М. Новожилова: лист наказ Міністерства освіти і науки України від 07.06.2019 р. №1/11-5342.
- Українська мова. 5-9 класи : навчальна програма за вальдорфською педагогікою / авт.-укл. А.Г. Козак, М.О. Косовська: лист ІМЗО від 10.07.2020 р. № 22.1/12-Г-554.

ПЕРЕЛІК ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ 5-9 КЛАСІВ

5 клас

- Єрмоленко С.Я., Сичова В.Т. Українська мова. 5 клас : підручник для закладів загальної середньої освіти. Київ : Грамота, 2018. 256 с. URL: <https://cutt.ly/IU7ccIF>
- Глазова О.П. Українська мова. 5 клас : підручник для закладів загальної середньої освіти: підручник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2018. 240 с. URL: <https://cutt.ly/hU7cmvU>
- Заболотний О.В., Заболотний В.В. Українська мова. 5 клас : підручник для закладів загальної середньої освіти. Київ : Генеза, 2018. 208 с. URL: <https://cutt.ly/FU7cW3z>
- Українська мова : підручник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Голуб Н.Б., Шелехова Г.Т., Новосьолова В.І., Ярмолюк А.В. Київ : Педагогічна думка, 2017.

6 клас

- Глазова О.П. Українська мова : підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2014. 240 с. URL: <https://cutt.ly/MU7cUwg>
- Єрмоленко С.Я., Сичова В.Т., Жук М.Г. Українська мова : підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ : Грамота, 2014. 272 с. URL: <https://cutt.ly/AU7cO65>
- Заболотний О.В., Заболотний В.В. Українська мова : підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ : Генеза, 2014. 256 с. URL: <https://cutt.ly/JU7cD35>
- Заболотний О.В., Заболотний В.В. Українська мова : підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Генеза, 2019. 256 с.
- Ворон А.А., Солопенко В.А. Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою : підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2014. 240 с. URL: <https://cutt.ly/ZU7cHBx>

7 клас

- Глазова О.П. Українська мова : підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2020. 256 с. URL: <https://cutt.ly/mU7cLyW>

- Глазова О.П. Українська мова : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2016. 272 с. URL: <https://cutt.ly/QU7cZnV>
- Заболотний О.В., Заболотний В.В. Українська мова : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ : Генеза, 2016. 256 с. URL: <https://cutt.ly/eU7cBto>
- Ющук І.П. Українська мова : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2015. 296 с. URL: <https://cutt.ly/PU7cMVL>
- Єрмоленко С.Я., Сичова В.Т., Жук М.Г. Українська мова : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ : Грамота, 2015. 288 с. URL: <https://cutt.ly/gU7c94F>
- Горошкіна О.М., Попова Л.О. Українська мова : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою. Київ : Грамота, 2015. 224 с. URL: <https://cutt.ly/yU7c7cb>
- Українська мова : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Н.Б. Голуб, Г.Т. Шелехова, В.І. Новосьолова, А.В. Ярмолюк. Київ : Педагогічна думка, 2015. 288 с.
- Українська мова : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання / Д.А. Кобцев. Харків : Основа, 2015. 295 с. URL: <https://cutt.ly/UlnS4KX>
- Ворон А.А., Солопенко В.А. Українська мова : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2015. 240 с. URL: <https://cutt.ly/GU7vw4m>

8 клас

- Заболотний О.В., Заболотний В.В. Українська мова: підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: Генеза, 2016. 224 с. URL: <https://cutt.ly/6U7vyro>
- Глазова О.П. Українська мова : підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Харків : ТОВ «Фоліо», 2016. 288 с. URL: <https://cutt.ly/BU7vi1f>
- Українська мова : підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти / Караман С.О., Горошкіна О.М., Караман О.В., Попова Л.О. Київ : Літера ЛТД, 2021. 297 с. URL: <https://cutt.ly/FU7vdun>
- Українська мова : підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти / М.І. Пентиліук, С.А. Омельчук, І.В. Гайдаєнко. Харків : Ранок, 2016. 272 с. URL: <https://cutt.ly/9lnFsKG>
- Авраменко О.М., Борисюк Т.В., Почтаренко О.М. Українська мова : підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Грамота, 2021. 192 с. URL: <https://cutt.ly/PU7vhHP>
- Данилевська О.М. Українська мова : підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти / за наук. ред. К.Г. Городенської. Київ : Орion, 2021. 288 с. URL: <https://cutt.ly/fU7vzdF>

- Ворон А.А., Солопенко В.А. Українська мова : підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2016. 258 с. URL: <https://cutt.ly/VU7vvlh>
- Єрмоленко С.Я., Сичова В.Т., Жук М.Г. Українська мова : підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ : Грамота, 2016. 272 с. URL: <https://cutt.ly/EU7vmCh>
- Ющук І.П. Українська мова : підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2016. URL: <https://cutt.ly/QU7vRtY>
- Українська мова : підручник для 8 класу з поглибленим вивченням філології закладів загальної середньої освіти / О.М. Авраменко, Ю.О. Гарюнова, І.М. Літвінова. Київ : Грамота, 2021. 254 с. URL: <https://cutt.ly/NlnOPtN>
- Українська мова : підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів / В.І. Новосолова, Н.В. Бондаренко. Київ : Педагогічна думка, 2016. 296 с.

9 клас

- Глазова О.П. Українська мова : підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Харків : Вид-во «Ранок», 2017. 240 с. URL: <https://cutt.ly/KQ7q0Dk>
- Авраменко О.М. Українська мова : підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ : Грамота, 2017. 160 с. URL: <https://cutt.ly/uU7vUfJ>
- Українська мова : підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Голуб Н.Б., Ярмолюк А.В. Київ : Педагогічна думка, 2017. 308 с. URL: <https://cutt.ly/0U7vOFd>
- Українська мова : підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням філології / Караман С.О., Горошкіна О.М., Караман О.В., Попова Л.О. Харків : Вид-во «Ранок», 2017. 272 с.
- Ворон А.А., Солопенко В.А. Українська мова : підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2018. 240 с. URL: <https://cutt.ly/KU7vSos>
- Заболотний О.В., Заболотний В.В. Українська мова : підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ : Генеза, 2017. 272 с. URL: <https://cutt.ly/VU7vGFt>
- Єрмоленко С.Я., Сичова В.Т., Жук М.Г. Українська мова : підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ : Грамота, 2017. 256 с. URL: <https://cutt.ly/ZU7vLWL>

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Біляєв О.М. Лінгводидактика рідної мови : навчально-методичний посібник. Київ : Генеза, 2005. 179 с.
2. Бородіна Н.С. Методика навчання української мови: загальні питання : навчально-методичний посібник. Миколаїв : МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2016. 149 с.
3. Вимоги до оформлення дисертації : наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40. Дата оновлення: 12.07.2019 р. URL: <https://cutt.ly/gG754Co>
4. Грибан Г.В., Кучерук О.А. Методика викладання української мови в середній школі : зошит-посібник для лабораторних робіт студентів-філологів вищих педагогічних навчальних закладів. Київ : Кондор, 2011. 120 с.
5. Довідник офіційного опонента : збірник нормативних документів та інформаційних матеріалів з питань експертизи дисертаційних досліджень / упорядник Ю.І. Цеков ; за ред. Р.В. Бойка. Київ : Редакція «Бюлетеня Вищої атестаційної комісії України», видавництво «Толока», 2008. 64 с.
6. Дороз В.Ф. Методика навчання української мови в загальноосвітніх закладах : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 386 с.
7. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. ДСТУ 8302:2015. [Чинний від 2016-07-01]. Вид. офіц. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2015. 20 с. URL: <https://cutt.ly/hG78R5s>
8. Караман С.О. Методика навчання української мови в гімназії : навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. Київ : Ленвіт, 2000. 272 с.
9. Коваль В.О., Маслюк К.А. Методика навчання української мови у загальноосвітніх навчальних закладах : навчально-методичний посібник для студентів філологічних факультетів / Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. 2-ге вид., переробл. і допов. Умань : ПП Жовтий О.О., 2014. 268 с.
10. Костів О., Сколоздра-Шепітко О. Методика викладання української мови : навчально-методичний посібник. Львів, 2018. 202 с.
11. Кочан І., Захлюпана Н. Українська лінгводидактика в іменах : словник-довідник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 238 с.
12. Кочан І.М., Захлюпана Н.М. Словник-довідник з методики викладання української мови. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 305 с.
13. Кульбабська О.В., Кардашук О.В. Крок у професію. Методика викладання української мови : навчальний посібник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т імені Юрія Федьковича, 2017. 256 с.
14. Курсова робота з методики навчання української мови : методичні рекомендації / уклад. Н.В. Громова. Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2020. 38 с.

15. Курсова робота з методики навчання української мови : навчально-методичний посібник для студентів філологічних факультетів / уклад. В.Ф. Дороз. Бердянськ, 2005. 54 с.
16. Курсова робота з української мови та методики її навчання : методичні рекомендації / уклад.: О.Є. Клещова, А.В. Нікітіна, Н.М. Карлова, М.В. Кравченко, Г.К. Барилова. Старобільськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2021. 50 с.
17. Кучерук О.А. Перспективні технології навчання в шкільному курсі української мови : навчальний посібник. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 182 с.
18. Лінгводидактика (курс лекцій) : навчальний посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / О.І. Потапенко, Л.П. Кожуховська, Т.І. Товкайло, Т.В. Чубань. Київ : Міленіум, 2005. 402 с.
19. Мацько Л.І., Денискіна Г.О. Українська наукова мова (теорія і практика) : навчальний посібник. Тернопіль : Підручники і посібники, 2011. 272 с.
20. Мельничайко В., Головата Л. Курсова робота з методики навчання української мови як самостійна навчально-наукова праця студента. *Підготовка вчителя-філолога у педагогічному вищому навчальному закладі* : монографія / за ред. В. Мельничайка, Л. Струганець. Тернопіль : Осадца Ю.В., 2017. С. 223-247. URL: <https://cutt.ly/vGCfNK9>
21. Методика вивчення української мови в школі : посібник для вчителів / О.М. Беляєв, В.Я. Мельничайко, М.І. Пентилюк та ін. Київ : Рад. школа, 1987. 246 с.
22. Методика викладання української мови в середній школі : навчальний посібник / І.С. Олійник, В.К. Іваненко, Л.П. Рожило, О.С. Скорик; за ред. І.С. Олійника. Київ : Вища школа, 1989. 439 с.
23. Методика навчання української мови в вищих навчальних закладах та середніх освітніх закладах. Кредитно-модульний курс : навчально-методичний посібник / О.І. Потапенко, Г.І. Потапенко, Л.П. Кожуховська, Л.Е. Довбня, Т.В. Чубань Н.Д. Юрійчук, Т.М. Левченко, Т.І. Товкайло, М.І. Навальна ; за заг. ред. О.І. Потапенка. Київ : Міленіум, 2006. 332 с.
24. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах : підручник для студентів філологічних факультетів університетів / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк : М.І. Пентилюк, С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, З.П. Бакум, М.М. Барахтян, І.В. Гайдаєнко, А.Г. Галетова, Т.В. Коршун, А.В. Нікітіна, Т.Г. Окуневич, О.М. Решетилова. Київ : Ленвіт, 2005. 400 с.
25. Методика навчання української мови: поточний та модульний контроль. Тести. Контрольні роботи : навчально-методичний посібник / М.І. Пентилюк, Т.Г. Окуневич, Н.С. Бородіна та ін. Київ : Ленвіт, 2012. 231 с.
26. Методичні рекомендації до виконання курсових робіт (проектів) у Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2020. 21 с. URL: <https://cutt.ly/hGZ0TkB>
27. Методичні рекомендації з написання та оформлення дипломних робіт студентами Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / упоряд.: А.С. Попович, Н.М. Розумяк ; за ред. А.С. Попович. Кам'янець-

Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. 66 с.

28. Методичні рекомендації з написання та оформлення дипломних робіт (проектів) студентами Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / уклад.: Л.М. Воєвідко, В.В. Кобильник; [наук. ред. С.А. Копилов]. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2018. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) ; 12 см. URL: <https://cutt.ly/7G7OZnQ>
29. Методичні рекомендації з перевірки курсових, дипломних / кваліфікаційних робіт (проектів), дисертацій, авторефератів дисертацій здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка на академічний плагіат. Кам'янець-Подільський, 2021. 19 с. URL: <https://cutt.ly/XG85laN>
30. Навчально- й науково-дослідна робота студентів-філологів (реферат, курсова, випускна робота з української мови та методики її навчання) : навчально-методичний посібник для студентів / М.І. Пентиліук, І.В. Гайдаєнко, Т.Г. Окуневич та ін. Київ : Ленвіт, 2010. 120 с. URL: <https://cutt.ly/gGCqs3q>
31. Наукова робота з української мови та методики її навчання : методичні вказівки до написання курсової та випускної кваліфікаційної роботи для студентів-філологів / уклад. О.В. Дуденко, В.О. Коваль. Умань : ВПЦ «Візаві», 2014. 44 с.
32. Наумчук М.М., Лушпинська Л.П. Словник-довідник основних термінів і понять з методики української мови : навчально-методичний посібник. Тернопіль : Астон, 2003. 132 с.
33. Омельчук С. Дослідницький підхід до навчання мови : лінгводидактичний словник-довідник : навчальний посібник. Київ : [б.в.], 2015. 56 с.
34. Омельчук С. Сучасна українська лінгводидактика: норми в термінології і мовна практика фахівців : монографія. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 356 с.
35. Онкович Г.В. Українознавство і лінгводидактика. Київ : Логос, 1997. 108 с.
36. Онуфрієнко Г.С. Науковий стиль української мови : навчальний посібник з алгоритмічними приписами. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 392 с.
37. Опорний матеріал із методики викладання української мови : навчально-методичний посібник із методики викладання української мови / автор-укл. І.М. Хом'як. Острогор : Вид-во НаУОА, 2019. 112 с.
38. Остапенко Н.М., Симоненко Т.В., Руденко В.М. Технологія сучасного уроку рідної мови : навчальний посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2011. 248 с.
39. Палихата Е.Я. Методика навчання української мови. Практикум : навчально-методичний посібник. Тернопіль : ФОП Осадца Ю.В., 2019. 300 с.
40. Педагогічна практика в системі професійної підготовки вчителя української мови та літератури : навчально-методичний посібник / за ред. Г.І. Дідук. Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. 144 с.
41. Пентиліук М.І., Окуневич Т.Г. Методика навчання української мови у таблицях і схемах : навчальний посібник. Київ : Ленвіт, 2010. 134 с.

42. Пентилюк М.І., Окунович Т.Г. Сучасний урок української мови : навчальний посібник. Харків : Основа, 2007. 170 с.
43. Пігур М.В. Методика навчання української мови. Практикум : навчально-методичні рекомендації для філологічних факультетів вищих закладів освіти України. Тернопіль : Осадца Ю.В., 2019. 99 с.
44. Плиско К.М. Довідник з теорії і методики навчання української мови в середній загальноосвітній школі : посібник для студентів-філологів та вчителів-словесників. Харків : ХДПУ, 1998. 115 с.
45. Плиско К.М. Принципи, методи і форми навчання української мови (Теоретичний аспект) : навчальний посібник. Харків : Основа, 1995. 240 с.
46. Плиско К.М. Теорія і методика навчання української мови в середній школі. Харків : ХДПУ, 2003. 114 с.
47. Положення про дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними, науковими працівниками та здобувачами вищої освіти в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2021. 12 с. URL: <https://cutt.ly/qG86dC4>
48. Положення про організацію освітнього процесу в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2020. 61 с. URL: <https://cutt.ly/CHqyCVR>
49. Попович А.С. Шкільний курс української мови та методика його викладання. Навчально-методичний комплекс : навчальний посібник. Кам'янець-Подільський : Аксиома, 2006. 88 с.
50. Попович А.С., Пастернак О.В. Методика навчання української мови. Навчально-методичний комплекс : навчально-методичний посібник / за ред. А.С. Попович. Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2014. 258 с.
51. Практикум з методики навчання української мови : посібник для студентів педагогічних університетів та інститутів / колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк : С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, А.В. Нікітіна, І.В. Гайдаєнко, Т.Г. Окунович, З.П. Бакум, Н.М. Дика. Київ : Ленвіт, 2003. 302 с.
52. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах: модульний курс : посібник для студентів педагогічних університетів та інститутів / колектив авторів ; за редакцією М.І. Пентилюк. Київ : Ленвіт, 2011. 366 с. URL: <https://cutt.ly/CTY01Hs>
53. Програма та методичні рекомендації з педагогічної практики для студентів IV-V курсів факультету української філології : методичний посібник / А.С. Попович, І.Є. Боднар, Е.І. Федорчук, О.В. Савицька. Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2003. 88 с.
54. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» : наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 р. № 2736-20.
55. Рускуліс Л. Бібліографічний гід: методичний каталог із лінгводидактики : методичний посібник. Миколаїв, 2020. 147 с.

56. Рускуліс Л., Ситченко А., Мхитарян О. Корпус навчально-методичних матеріалів до дисциплін методичного циклу : навчально-методичний посібник. Миколаїв : Поліграфічне підприємство СПД Румянцева Г.В., 2020. 188 с.
57. Семеног О. Організація науково-дослідної роботи студентів філологічних факультетів педагогічних університетів : навчально-методичний посібник. Київ; Глухів : РВВ ГДПУ, 2002. 96 с.
58. Семеног О.М. Культура наукової української мови : навчальний посібник / за ред. Л.І. Мацько. Суми : СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2008. 252 с.
59. Словник-довідник з української лінгводидактики : навчальний посібник / колектив авторів ; за ред. М. Пентиліук. Київ : Ленвіт, 2003. 149 с.
60. Технологія сучасного уроку рідної мови / Н.М. Голуб, Л.М. Дяченко, Н.М. Остапенко, В.В. Шляхова. Черкаси : Відлуння, 1999. 128 с.
61. Штонь О.П., Буда В.А. Курсова робота з української мови. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2002. 64 с.

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Навчальне електронне видання

ПОПОВИЧ Анжеліка Станіславівна

*доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української мови
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*

**ПРАКТИКУМ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 5-9 КЛАСАХ
ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Навчально-методичний посібник

Електронне видання

Підписано 30.05.2022. Гарнітура "Arial".

Об'єм даних 6,7 Мб. Обл.-вид. арк. 10,3. Зам. № 977.

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300.

Свідоцтво про внесення до державного реєстру суб'єктів видавничої справи
серії ДК № 3382 від 05.02.2009 р.

Виготовлено в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка,
вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300.